

Ob našem prazniku

Naša občinska praznovanja posvečamo spominom na dogodke, katerim je praznovanje namenjeno s tem, da poglobljeno cenimo prehojeno pot in svoje delo v obdobju, ki nas že ločuje od teh dogodkov. Taka razmišljanja ob naših praznikih so razumljiva in logična, saj vsi ti dogodki, ki so za nami — boj, delo, ustvarjalnost, ki jim je sledilo, tvorijo organsko celoto boja za osvoboditev, boja za graditev nove družbe, novih odnosov in za osvoboditev dela.

Zato tudi ustanovitev 1. kranjske čete in njene prve oborožene akcije proti okupatorju na Mali poljani v prvih avgustovskih dneh 1941, ki smo jo obeležili kot naš občinski praznik, moremo jemati le kot dogodek v našem revolucionarnem gibanju. To je trenutek začetka oboroženega boja za nacionalno in socialno osvoboditev. Do tega boja prav gotovo ne bi prišlo že nekaj dni po sklepu CK KPS in vodstva OF Slovenskega naroda o doseženi vstaji na slovenskem, če ne bi bilo predhodnega dol-

gotrajnega boja kranjskega proletariata pod vodstvom komunistov, njegove organiziranosti v pogojih socialnega izkoriščanja in narodnostnega zatiranja in če ne bi bilo jasnega programa v razreševanju družbenih protislovij, nakopičenih v predvojni Jugoslaviji. Zato so tudi kranjski komunisti in delavski voditelji preizkušeni v ilegalnih bojih, v stankah in preganjanjih, spoznani z nujnostjo oborožene borbe, če hočejo uresničiti svoje težnje, začeti boj za svobodno življenje in družbeno preobrazbo.

Na spomine dogodkov pred 34. leti nas obvezujejo tudi doseženi rezultati in ker nam odgovornost za dosledno uresničevanje ciljev samoupravnega socializma to nalaga. Spoznanje in izkušnje preteklega revolucionarnega boja nas učijo, vzpodbujajo pa tudi opominjajo, da v današnjih družbenih pogojih iščemo najboljše rešitve. Takšna spominjanja pa so potrebna še tudi zato, da se revolucionarno zgodovino približa mladim generacijam, da

jo povezujejo s potrebami in zahtevami sedanosti. Naša družba bi zagotovo izgubila svojo revolucionarno vrednost, če bi se zadovoljevala le z doseženim, če bi se hvalila le z zmagami in uspehi in če ob prazničnih trenutkih ne bi zastavljala stalno novih izhodišč in novih akcij pri izgrajevanju moderne samoupravne socialistične družbe.

Naše praznovanje pa je tudi prilika, da damo priznanje vsem tistim, ki so začeli osvobodilni boj in vsem, ki so ta boj pripeljali do končne zmage, vsem, ki so v njem sodelovali in dali zanj na tak ali drugačen način svoj prispevek. To od nas ne zahtevajo le sadovi tega boja, to zahteva sedanji čas, saj živimo v razmerah, v katerih se želi potvarjati resnica o naši revoluciji in se čedalje težje brzdajo sile agresije. Zato mora biti spomin na mejnike naše revolucije vedno živ in spomin na dane žrtve trajen. Nikdar ne smemo pozabiti, da je v osvobodilnem boju zmagala volja po svobodi in neodvisnosti, uresničila se je težnja, da s svojo usodo go-

spodarimo sami. Pot do svobode je bila dolga, naporna in krvava. Bila pa je potrebna, da smo lahko nadaljevali boj — boj za izgradnjo socializma.

Zmagovita nacionalna in socialna revolucija nam je omogočila, da smo začeli uresničevati nov položaj delovnega človeka, uveljavljati nove odnose in zavzeto ter ustvarjalno razreševati probleme za dosego čim boljših življenj-

skih in delovnih pogojev tudi v naši občini. Danes po 30 letih svobode lahko s ponosom zremo na bogate plodove svojega dela. Za nami je obdobje, v katerem smo morali mnoge enostavne zamisli uresničevati v vse bolj zapletenih proizvodnih in družbenih pogojih. Revolucionarni zagnanosti smo morali dodati treznost načrtovalcev in spoznanja sodobnih znanosti, da (Nadaljevanje na 2. strani)

*Ob občinskem prazniku,
30-letnici osvoboditve
in 25-letnici delavskega
samoupravljanja*

iskrene čestitke

Ob našem prazniku

(Nadaljevanje s 1. strani)

smo prešli na moderno in visoko produktivno proizvodnjo, primerno za uporabo sodobne tehnologije in sposobno za konkurenco na svetovnem trgu. Razvoj terja od nas tudi v bodoče, da združimo vse sposobno in ustvarjalno, da se bomo lahko še bolj uveljavili v naši širši družbeno-politični skupnosti ter s tem dali svoj delež k njeni krepitvi in nadaljnjemu razvoju.

Uspehi, ki jih je dosegla naša občinska družbeno-politična skupnost nas prepričujejo kaj vse smo sposobni doseči. Celo povojno obdobje smo v občini priča izrednemu gospodarskemu razvoju. Bistvena sprememba strukture kranjskega gospodarstva, izgradnja novih zmogljivosti na vseh področjih gospodarske dejavnosti, modernizacija in razširitev nekdanjih, zagotavljajo stalno rast obsega proizvodnje, s tem pa krepitve materialne osnove našega samoupravnega sistema.

Vzporedno z gospodarsko rastjo so delovni ljudje Kranja posvečali nenehno skrb

družbenim dejavnostim. V občini se vse bolj utrjuje spoznanje, da naš napredek ni pogojen le z razvojem delovnih sredstev, temveč tudi z razvojem vseh dejavnosti, ki prispevajo k višjemu izobrazbenemu, kulturnemu in zdravstvenemu nivoju občanov.

30 let življenja in dela v svobodni socialistični domovini nam kaže, da smo na poti resničnega ustvarjanja materialno in vsebinsko bogatejšega življenja delovnih ljudi, posebno pa bodočih generacij. Ob ugotavljanju teh dosežkov pa ne moremo in ne smemo mimo ocene sedanjega trenutka. Ta nam ni potrebna zato, da ob lastnih uspehih iščemo napake drugih, temveč zato, da v tem trenutku najdemo sebe, ocnimo lasten položaj in iz njega izluščimo svoje naloge in obveze. Le tako bomo lahko dali ustrezen prispevek k naporem celotne slovenske in jugoslovanske družbe za nadaljnjo materialno in duhovno rast naše samoupravne skupnosti.

**predsednik SO Kranj
Tone Volčič**

industriji pa je prav tako prišlo do pomembnejših premikov. Tekstilna industrija izgublja primat, krepijo pa se elektroindustrija, obutvena industrija in pa gumarstvo s kemijo kot novo panogo.

Po letu 1961 smo sicer še vedno priča hitri rasti, vendar smo proti koncu tega desetletja vedno bolj ugotavljali, da ta razvoj vendar ni tak in tako hiter ter skladen, kot bi želeli. Prišlo je do precejšnjega zaostajanja za poprečnimi stopnjami razvoja v Sloveniji. Po družbenem proizvodni na zaposlenega smo samo v razdobju 1965—1970 zdrknili med šestdesetimi slovenskimi občinami z 12. mesta na 22. Poleg lastnih napak je k tej stagnaciji precej pripomogla tudi republiška družbeno-ekonomska politika v teh letih, ki je omogočala hiter razvoj bančništva, trgovine, turizma, gostinstva, zavarovalništva, skratka predvsem terciarja, stari industrijski centri pa so imeli nemalo težav z enostavno reprodukcijo.

Nezadovoljstvo z doseženimi rezultati nas je sililo tudi v intenzivno iskanje lastnih slabosti, notranjih rezerv. Ta prizadevanja so rodila uspeh. Ugotovili smo, da smo vendar preveč razdrobljeni, da imamo slabo izobrazbeno strukturo, da premalo investiramo, preveč zaposlujemo in seveda, da kot posledico vseh teh negativnih pojavov dosegamo nizko produktivnost. V letih, ki so sledila, smo vse našete zaviralne faktorje poizkušali odstranjevati in rezultati so danes očitni.

Brez dvoma najbolj kvalitno razdobje je prav zadnje, ko smo bili priča ponovno zelo velikim spremembam. V tem času smo pospešeno investirali, saj smo samo v zadnjih štirih letih vložili v gospodarske dejavnosti več kot 1,6 milijarde din. Zrasla nam je nova elektronska industrija, industrija radialnih pnevmatik, proizvodnja visoko kakovostne modne obutve, visoko specializirana in nič več delovno intenzivna tekstilna industrija. Prav tako smo se usposobili za moderno kmetijsko in gozdarsko proizvodnjo, dobili smo veleblagovnico, moderna skladišča, usposobili turistične centre, Krvavec, Predvor in delno Jezersko, zgradili nov hotel v mestu. Izrednega pomena je usmerjena blokovna stanovanjska gradnja, ki še posebej v zadnjih letih dosega izjemne uspehe. Pred koncem te zadnje petletke je občinska skupščina sprejela tudi nov urbanistični program, občine in urbanistični načrt mesta. Oba urbanistična dokumenta začrtujeta razvoj naše občine tja do leta 2000 in s tem omogočata še bolj usklajeno rast vseh dejavnosti z rdečo nitjo čimbolj racionalne izrabe zemljišč.

Primerjava števil v tako dolgem časovnem razdobju ne pove veliko zaradi sprememb v cenah, pa vendarle pogledajmo vsaj nekatere. Tako smo leta 1959 dosegli 195 milijonov družbenega proizvoda, letos pa bomo ustvarili 2.600 milijonov družbenega proizvoda. Število zaposlenih smo v istem razdobju pove-

čali od 17.770 na več kot 28.000 v družbenem sektorju, število občanov pa je naraslo od takratnih 45.000 na 60.000 danes.

Če se spomnimo, kaj smo podedovali leta 1945 na področju šolstva, zdravstva, kulture, rekreacije, otroškega varstva in ostalih družbenih dejavnosti, potem lahko trdimo, da je bila startna osnova še manjša kot pa v gospodarski sferi. Socialistični družbeni sistem s prehodom v samoupravni socializem je pogojeval veliko večjo skrb in zaščito delovnih ljudi in občanov. Potrebni so bili ogromni napor, da smo poleg vlaganj v gospodarske objekte gradili tudi objekte družbenega standarda. Kljub tem prizadevanjem pa nas je gospodarski razvoj vedno prehitel, tako da smo že leta 1964 organizirali prvi referendum, na katerem so se občani odločili, da pospešijo gradnjo šol in vrtcev tudi s svojimi sredstvi. Izpričana je bila solidarnost in visoka zavest delovnih ljudi in občanov, ki je bila potrjena tudi leta 1970. Zadnjih deset let je verjetno najuspešnejše razdobje za družbeni standard, saj smo zgradili kar 16 novih šolskih poslopij, 18 vrtcev, praktično dva nova doma za ostarele občane, nove zdravstvene prostore. Vse to ob popolnem soglasju in finančnih prispevkih delovnih ljudi in občanov. Tudi

pravkar končano družbeno dogovarjanje o nadaljevanju gradnje nekaterih objektov družbenega standarda je pokazalo, da delovni ljudje v temeljnih organizacijah združene dela vedo, da je v njihovih rokah tudi ta del družbene reprodukcije. Poleg tega pa je bilo potrjeno tudi dejstvo, da je dogovarjanje in sporazumevanje edina pot za doseganje skupnih ciljev.

Kaj lahko rečemo ob proslavljanju tridesetletnice osvoboditve in socialne revolucije. Brez dvoma to, da sta oba dogodka skupaj z zgodovinskim prenosom tovarn v roke delavcev sprostila neizčrpno energijo in voljo naših delovnih ljudi, ki so ob usmerjanju Zveze komunistov sami ustvarili vse, kar danes imamo. Naša družbeno politična skupnost lahko danes z zaupanjem gleda v prihodnost, ne glede na to, da se bo še vedno potrebno boriti tudi proti negativnim pojavom. Visoko razvito gospodarstvo, ki ima pretežno najsoodobnejšo tehnologijo in organizacijo in pa primeren družbeni standard predstavlja solidno osnovo za nadaljnji razvoj. Dosledna uveljavitev nove ustave, odločanje delovnega človeka o celotni družbeni reprodukciji pa je garancija, da bo šel ta razvoj v pravo smer, v korist delavskega razreda in vseh delovnih ljudi ter občanov.

**Predsednik IS SO Kranj
Franc Šifkovič**

Razvoj občine Kranj od osvoboditve do danes

Pisati o razvoju občine v zadnjih 30-ih letih je sicer hvaležna naloga, kajti prav v tem razdobju smo ustvarili popolnoma nove družbene odnose in takšno materialno bazo, ki omogoča soliden družbeni in osebni standard delovnih ljudi in občanov. Vendar prav zaradi obilice storjenega je v tako kratkem zapisu težko realno oceniti vse in biti predvsem objektivni.

O občini kot pojmu kakršnega razumemo danes govorimo lahko šele od leta 1952, ko so bile občine z zakonom ustanovljene. Ozemeljsko pa je naša občina dobila današnjo velikost šele leta 1959, ko se ji je priključila zadnja manjša občina Cerklje. Zaradi pogostih teritorialnih sprememb, ki so jih doživljali takratni ljudski odbori, mestni odbori in kasneje razdrobljene majhne občine, tudi ne razpolagamo danes z ustreznimi sumarnimi podatki. Kolikor toliko realne primerjave delamo lahko torej šele od leta 1959 dalje.

Takrat oblikovanje občin kot družbenopolitičnih skupnosti je že temeljilo na spoznanju, da mora biti občina temeljna skupnost, kjer bi lahko občani reševali in zadovoljevali vse svoje potrebe. Prehod od strogo centralističnega in državnega usmerjanja gospodarstva na samoupravni plansko usmerjeni tržni sistem pa je vzbudil občine, da so veliko več pozornosti začele posvečati gospodarstvu. To še posebej zato, ker je bila od gospodarske razvitosti v veliki meri odvisna vsa družbena nadgradnja oziroma kot pravimo

danes obseg skupne in splošne porabe.

Če izhajamo iz dejstva, da je bil Kranj že med obema svetovnima vojnima sorazmerno razvit, potem lahko ugotovimo, da je kljub razrušenosti obstajala po osvoboditvi vendarle neka osnovna baza, na kateri smo pričeli graditi industrijo in tudi ostale panoge gospodarstva.

V takratnih letih in tudi precej kasneje je velik del bremena izgradnje domovine in ožje skupnosti nosila tekstilna industrija, ki je bila takrat najbolj razvita in tudi usposobljena za takojšnje delo. Med takrat pomembnejšimi industrijami naj omenimo predvsem gumarstvo, ki se je prav tako lahko takoj vključila v proizvodnjo.

Prvi družbeni načrt je bil sprejet šele leta 1953 in je še v mnogočem temeljil na administrativnih določilih komaj odpravljenega državnega centralističnega usmerjenega gospodarstva. V tistih letih je takratni MLO ustanovil tudi več novih predvsem storitvenih (Klavnica, Avtoprevoznitvo) gospodarskih organizacij. Pomembna je tudi usmeritev današnje Iskre, ki se ni več vrnila k tekstilni proizvodnji, ampak pričela proizvajati elektromehanične in finomehanske izdelke.

Prvi srednjeročni načrt razvoja gospodarstva je bil izdelan leta 1957, in sicer do leta 1961. Imel je predvsem naloge uskladiti med sabo vse panoge in zagotoviti hiter razvoj. Z realizacijo tega plana se je precej spremenila struktura občinskega gospodarstva. Krepijo se terciarne panoge, primarne panoge kmetijstva in gozdarstva. V sami

PROGRAM

svečane seje zbora združenega dela, zbora krajevnih skupnosti in družbenopolitičnega zbora skupščine občine Kranj, ter delavskega sveta podjetja Tekstilindus Kranj, ki bo v petek, dne 1. avgusta 1975, ob 10. uri v dvorani predilnice podjetja Tekstilindus:

— himna v izvedbi pevskega zbora »France Prešeren« Kranj in pihalnega orkestra Kranj;

— otvoritev in pozdrav predsednika skupščine občine Kranj tovariša Toneta Volčiča;

— pozdrav predsednika delavskega sveta Tekstilindusa tovariša Ivana Mauserja;

— slavnostni govor — glavni sekretar zvezne konference SZDL Jugoslavije — tovariša Marjana Rožiča;

— slavnostna predaja nagrad občine Kranj za leto 1975;

— proglasitev častnega člana kolektiva Tekstilindusa;

— izvedba kulturnega programa — izvaja pevski zbor France Prešeren, Kranj.

Po kulturnem programu sledi ogled modernizirane združene predilnice v novih prostorih ob pričetku rednega obratovanja.

V soboto, 2. avgusta 1975, si bodo občani Kranja pod strokovnim vodstvom lahko ogledali predilnico, tkalnico in plemenitilnico ter spremljali celoten tehnološki proces proizvodnje tkanin.

T. Č.

25 let samoupravljanja

Uvodne misli

V letošnjem letu mineva 25 let samoupravljanja v Jugoslaviji. Zvezna ljudska skupščina je na dan 27. 6. 1950 sprejela temeljni zakon o upravljanju državnih gospodarskih podjetij in višjih gospodarskih združenj po delovnih kolektivih ali, kot ga preprosteje in običajno imenujemo, zakon o delavskem samoupravljanju. S tem zgodovinskim dejanjem smo začeli ustvarjati nove, socialistične odnose na podlagi samoupravljanja.

odporom. Socialistično samoupravljanje v Jugoslaviji je dokazalo svojo progresivno moč in postalo celovit družbeni sistem.

Gospodarska podjetja so imela v prejšnjem sistemu upravljanja gospodarstva značilnosti državnega organa. Vendar pa se je takratno administrativno upravljanje gospodarstva, ki je bilo v začetku z ozirom na povojne razmere sicer nujno, sčasoma pokazalo kot ovira hitrejšemu razvoju proizvodnih sil in socialističnih družbenih odnosov. Nadaljnji razvoj so-

merjih, o organizaciji dela in poslovanja, o sredstvih, o rezultatu dela in predvsem še o preseženem delu odločajo samoupravno organizirani in združeni delavci; in dalje, da o vseh najpomembnejših vprašanih odločajo delavci neposredno in ne nekdo v njihovem imenu. Obravnavali bomo torej vsebinsko plat tega razvoja in se ne bomo spuščali v kronološke podatke o datumi posameznih volitev in o številu ali celo imenih izvoljenih članov v posamezne samoupravne organe.

enostavni reprodukciji. Večanje poslovne samostojnosti podjetja je bilo omogočeno s sprejetjem zakonskih predpisov od 1. 1953 dalje. Samoupravne pravice neposrednih proizvajalcev, zlasti kar zadeva dohodek in preseženo delo, so se bistveno povečale z ustavo, sprejeto leta 1963 in dve leti kasneje z gospodarsko in družbeno reformo, ki označuje novo fazo razvoja samoupravnih družbenih in ekonomskih odnosov. Že leta 1958 smo uvedli v naše gospodarstvo dohodkovni sistem kot materialno podlago za krepitev samoupravljanja na vseh področjih ekonomike in poslovanja podjetij. »Dohodkovni sistem namreč izhaja iz vodilne misli, da delavci v razmerjih, ko obstajata družbena lastnina proizvodnih sredstev in delavsko samoupravljanje, za svoje delo ne prejemajo več vnaprej določene plače, temveč osebne dohodke, ki so sestavni del dohodka podjetja.«

V tem procesu se je delovni človek bolj zavedal, da ni samo izvrševalec delovnih nalog, ampak tudi upravljal delovnih sredstev in da je njegov osebni interes ozko povezan z interesom njegove delovne skupine, kakor tudi z interesi podjetja kot celote. Zato je bilo treba najti takšne oblike organiziranega delovnega procesa in samoupravljanja, ki bi omogočale vsakemu članu delovne skupnosti, da po svojih močeh prispeva k zmanjšanju stroškov, k večji produktivnosti in k boljšemu poslovanju. Ti momenti in pa potreba, da se samoupravljanje približa delovnim ljudem, so vedli do ustanovitve ekonomskih oz. delovnih enot. Te ekonomske oz. delovne enote so bile formirane po eni strani z namenom doseganja boljših ekonomskih rezultatov, po drugi strani pa so se te nove organizacijske oblike postopoma dopolnjevale tudi s samoupravno vsebino. Tako je prihajalo v tem procesu, ko so dobivale ekonomske

oz. delovne enote vse večji pomen, tudi do postopne decentralizacije samoupravljanja in demokratizacije upravljanja z oblikovanjem organov upravljanja v ekonomskih oz. delovnih enotah. Ta sistem pa je omogočal tudi razvoj neposrednega upravljanja kot najpomembnejše ideje celotnega samoupravnega sistema. Višek tega razvoja je bil dosežen z določili naše nove ustave o temeljnih organizacijah združenega dela in o delegatskih razmerjih.

Razvoj samoupravljanja v naši delovni organizaciji je možno slediti iz primerjave ustreznih določil v temeljnih samoupravnih aktih — to pa so bila najprej pravila, za tem statut podjetja in končno samoupravni sporazum o združevanju v delovno organizacijo skupno s statuti temeljnih organizacij združene dela in delovne organizacije.

Do leta 1960 je imelo vsako od navedenih podjetij le en delavski svet in upravni odbor. Ekonomske enote še niso bile organizirane. Delavski svet se je v tem obdobju bavil, kot je razvidno iz zapisnikov, v glavnem s plani in proizvodnimi problemi.

Pravila Tiskanine iz leta 1959 kažejo zanimivo sliko takratne stopnje samoupravljanja. Najpomembnejša določila so naslednja:

S podjetjem gospodari v imenu družbene skupnosti ter v okviru gospodarskega plana in na osnovi pravic in obveznosti, določenih z zakoni in drugimi pravnimi predpisi, delovni kolektiv in to praviloma po svojih predstavniških organih, delavskem svetu in upravnem odboru. Delavski svet lahko preda nekatere najvažnejše zadeve v neposredno odločitev delovnemu kolektivu, in to potom zborov delavcev ali pa potom referendum. Taka vprašanja so zlasti: sprejem tarifnega pravilnika in delitev sredstev, s katerimi podjetje

(Nadaljevanje na 4. strani)

Zgodovinska prelomnica v razvoju samoupravljanja: na slavnostni seji delavskega sveta v počastitev 29. novembra, dneva republike, smo podpisali 1973. leta Samoupravni sporazum o združevanju v temeljne organizacije združenega dela

Predsednik Tito je v svojem ekspoziju ob sprejemu tega zakona dejal: »S prevzemom proizvodnih sredstev v državne roke se še ni uresničilo akcijsko geslo delavskega gibanja »Tovarne delavcem, zemljo kmetom«, kajti to geslo ni abstraktno propagandistično geslo, temveč vsebuje globok vsebinski smisel. Vsebuje celoten program socialističnih odnosov v proizvodnji: tako glede družbene lastnine, kakor glede pravic in dolžnosti delavcev, zavoljo tega ga lahko in celo moramo uresničiti v praksi, če mislimo zares graditi socializem«.

Ideja delavskega samoupravljanja je nastala kot sestavni del teorije o socialistični družbeni ureditvi in revolucionarnem boju delavskega razreda, v delih stvariteljev znanstvenega socializma — Marxa in Engelsa in kasneje tudi Lenina. Od teorije znanstvenega socializma in prvih izkušenj Pariške komune in Leninovih svetov smo krenili po dotlej vse premalo znanih poteh graditve novih samoupravnih socialističnih odnosov. Titovi daljnovidnosti in političnemu vodstvu se imamo zahvaliti, da smo v Jugoslaviji to idejo uveljavili v praksi in da je sistem samoupravljanja tudi dokazal svojo življenjsko sposobnost in moč kljub vsem dvomom in

cializma in potrebe gospodarskega razvoja so narekovali temeljite spremembe v sistemu gospodarjenja in upravljanju gospodarstva.

Z uvajanjem delavskega samoupravljanja se je podjetje spreminjalo v samostojno delovno organizacijo. Vzporedno z rastjo ekonomske in poslovne samostojnosti je raslo zanimanje za poslovanje in za ekonomiko, za probleme organizacije dela in upravljanje. Postopno je rasla usposobljenost članov delavskega sveta, delno zaradi izobraževanja, predvsem tisti, ki so delovali v samoupravnih organih, so kaj kmalu spoznali velike prednosti in možnosti novega sistema upravljanja. Spoznavali so odgovornost in pomembnost svojih odločitev in predvsem še, da odločajo po lastnem preudarku, zavestno in svobodno.

Razvoj samoupravljanja v naši delovni organizaciji

Če hočemo v glavnih obrisih prikazati razvoj samoupravljanja v naši delovni organizaciji, moramo najprej ugotoviti, da resnično samoupravljanje zahteva, da o medsebojnih delovnih raz-

V naši delovni organizaciji sta bila prva delavska sveta izvoljena neposredno po sprejemu zakona o delavskem samoupravljanju, in sicer v bivši Tiskanini dne 5. 7. 1950 in v bivšem Inteksu dne 30. avgusta 1950.

V začetku se je delavsko samoupravljanje v glavnem omejevalo na odločanje o

Prvi samoupravni organi Tiskanine leta 1950 — člani delavskega sveta in upravnega odbora podjetja; v sredini Srečo Teran, prvi predsednik DS

(Nadaljevanje s 3. strani)

samostojno razpolaga. Najvišji organ upravljanja je delavski svet. Delavski svet ima pravico, da pritegne v svojo odločitev vsako zadevo, ki spada v pristojnost upravnega odbora ali direktorja. Delavski svet ima tudi pravico, da spremeni ali razveljavi posamezni ukrep upravnega odbora ali uprave podjetja. Upravni odbor je pristojen, da neposredno gospodari s podjetjem in to na temelju sklepov delavskega sveta in v skladu z obstoječimi predpisi. Direktor organizira proces dela in vodi celotno poslovanje podjetja. Za svoje delo odgovarja delavskemu svetu, kakor tudi nadrejenim državnim organom. Direktor sprejema na osnovi sklepa posebne komisije delavce na delo, jih razporeja, jim daje odgovore in izdaja odločbe v vseh delovno-pravnih razmerjih. Tehnični direktor organizira tehnološki proces, skrbi za koordinacijo dela med posameznimi obrati, izdaja proizvodne naloge; odgovarja za rezultate celotne proizvodne dejavnosti in je disciplinski starešina vsega osebja, zaposlenega v obratih. Vsi proizvodni obrati in delavci spadajo v okvir tehničnega sektorja. Obratovodje neposredno vodijo svoje obrate po navodilih direktorja oz. tehničnega direktorja. Obratovodje so tudi pristojni, da izreka-jo kazni za lažje disciplinske prestopke in odškodnine za okvare. Kar se tiče razpolaganja s sredstvi imajo ta pravila naslednja določila: z vsemi skladi posluje podjetje v smislu obstoječih zakonskih predpisov. Sklep o osnovanju skladov in uporabi sredstev sprejema delavski svet. Delavski svet ugotavlja celotni čisti dohodek, ki ostane podjetju po poravnavi obveznosti do družbene skupnosti in odloča o njegovi delitvi. Delavski svet tudi sprejema gospodarski plan, tarifni pravilnik in zaključni račun.

Vidimo torej, da gre za povsem centralizirano odločanje po delavskem svetu kot predstavnem organu, do neposrednega odločanja pa lahko pride le, če smatra delavski svet to za potrebno.

V letu 1960 so bile osnovane **ekonomske enote**. Da je šlo pri tem prvenstveno za ekonomske razloge, je razvidno iz tega, da so bile ekonomske enote ustnovljene s pravilnikom za kompleksno razdeljevanje osebnih dohodkov po delovnem učinku na ekonomske enote, ki je bil sprejet v Tiskanini v juniju 1960. V tem aktu je določeno: namen tega pravilnika je, da se zagotovi nagrajevanje delavcev v skladu z doseženim delovnim uspehom oz. učinkom ter da se na ta način oblikuje in razvija osebni ekonomski interes delavcev na tem, da podjetje čimbolj produktivno in rentabilno proizvaja in čim uspešneje posluje. S tem pravilnikom se podjetje razdeli na naslednje ekonomske enote:

- a) osnovne ekonomske enote (predilnica, tkalnica, plemenitilnica z gravuro in adjustirnim oddelkom) ter
- b) vezane ekonomske enote (splošni oddelek in uprava).

Na eni od naslednjih sej je delavski svet imenoval začas-

ne samoupravne organe posamezne ekonomske enote. Naslednje leto pa so bili že izvoljeni obratni delavski sveti. Obratni delavski sveti so se kmalu izkazali kot smiselna in uspešna oblika samoupravljanja. Delavci so imeli neposreden kontakt s člani obratnih delavskih svetov in ker so jim bili problemi blizu in doumljivi, so lahko bolj konkretno, smiselno in odgovorno odločali o zadevah svoje ekonomske enote in podjetja kot celote. Tako so se neposredni proizvajalci hitreje razvijali v upravljalce v pravem pomenu besede.

Po združitvi tedanjih podjetij Tiskanina in Inteks so bila v mesecu avgustu 1961 sprejeta **nova pravila** Tekstilne industrije Tiskanina — Inteks, Tekstilindus Kranj. Ta pravila se v marsičem razlikujejo od dotedanjih pravil, kar je tudi razumljivo z ozirom na razvoj sistema samoupravljanja. Najpomembnejša določila teh pravil oz. spremembe napram prejšnjim določilom so naslednja. Glede upravljanja je bilo do-

stojno določati osebne dohodke in ki ima svoje samoupravne organe. Ekonomska enota ima samostojnost le v tistih zadevah, ki so določene s pravili, operativno pa je neposredno podrejena upravi. Ekonomske enote so: predilnica I, predilnica II, tkalnica I, tkalnica II, plemenitilnica I, plemenitilnica II ter vzdrževalni obrati in uprava. Centralni delavski svet lahko s svojim sklepom ustanovi novo ekonomsko enoto, lahko pa tudi obstoječo ekonomsko enoto upravlja kolektiv po obratnem delavskemu svetu. Njegove pristojnosti so v glavnem: razpravljanje in sklepanje o stroških, o organizaciji dela in povečanju produktivnosti, skrb za izvrševanje proizvodnega plana, odločanje o tekočem vzdrževanju osnovnih sredstev, sklepanje o uporabi tistega dela čistega dohodka, ki se razdeli med ekonomske enote in predpisovanje pravilnika o delitvi osebnih dohodkov, katerega pa je treba predložiti v soglasje centralnemu delavskemu svetu. Pomembno je

lo po teh pravilih odločanje o najpomembnejših zadevah pridržano centralnim organom podjetja. Določila o ekonomskih enotah že pomenijo nekakšen zametek sedanjih temeljnih organizacij združenega dela, vendar pa je pristojnost obratnih delavskih svetov zelo omejena. Pomembno določilo, da je člane delovnega kolektiva treba obveščati o delu centralnega delavskega sveta in da imajo delavci pravico na sestankih postavljati vprašanja in pripombe. Določila o neposrednem odločanju so še slabotna, saj zavisi od sklepa delavskega sveta, kdaj se neposredno odločanje izvede, delavski svet pa na izid takega odločanja tudi ni vezan.

Nova ustava SFRJ, katero je sprejela zvezna skupščina v mesecu aprilu 1963, je pomenila pomemben korak pri izgrajevanju samoupravnega sistema. Ta ustava je določala, da mora delovna organizacija imeti statut kot svoj temeljni samoupravni akt. Ustava je priznala statut kakor tudi drugim samoupravnim aktom

precej določil o formiranju in delitvi dohodka. Delitev čistega dohodka na sklade in osebne dohodke izvede najvišji organ upravljanja na podlagi posebnega pravilnika. Pri določanju tistega dela čistega dohodka, ki se nameni za osebne dohodke, se mora določiti tudi ključ za razdelitev teh sredstev med posamezne delovne enote, ki same določajo višino osebnih dohodkov svojih delavcev. Celotni dohodek, dohodek in čisti dohodek se ugotavlja in deli za podjetje kot celoto, dočim se sredstva za osebne dohodke ugotavljajo in delijo po delovnih enotah. S sredstvi skladov razpolaga podjetje po svojih najvišjih organih upravljanja. Vsak član kolektiva ima pravico biti obveščen o višini dohodka in čistega dohodka podjetja ter o njegovi razdelitvi. Pri določilih o organizaciji podjetja je še vedno določeno, da spadajo vsi proizvodni obrati, kakor tudi vzdrževalni obrati in termocentrala v sestav tehničnega sektorja. Kar se tiče ekonomskih oz. delovnih enot se ugotavlja spremembo napram dotedanjim pravilom le v toliko, da je poudarjena pravica glede samoupravljanja. V zadevah, ki spadajo v pristojnost organov upravljanja ekonomskih enot, ti organi dokončno odločajo. Centralni organi upravljanja glede teh zadev lahko dajejo svoje smernice, sprejete sklepe pa lahko razveljavijo le v primeru, če so nezakoniti ali v očitnem nasprotju z interesi podjetja. Glede upravljanja je bilo določeno, da podjetje upravlja delavci neposredno ali po organih upravljanja. Neposredno upravljanje se vrši z odločanjem na zborih ter z referendumom. Izvedbo neposrednega odločanja lahko zahteva s pisnim zahtevkom 10 % delavcev. O takem zahtevku odloča delavski svet. Ni pa še določila, da je delavski svet na rezultat neposrednega odločanja vezan. Najvišji organ upravljanja je centralni delavski svet. Volitve so vsako leto, tako da se vselej izvoli polovico članov za dobo 2 let. Upravni odbor se voli vsako leto v celoti. Obratni delavski sveti imajo razširjene pristojnosti zlasti kar se tiče delovnih razmerij. Obratni delavski sveti se morajo držati navodil centralnega delavskega sveta. Centralni delavski svet lahko tudi razveljavi sklep obratnega delavskega sveta, če ugotovi, da je nezakonit, v nasprotju z internimi predpisi podjetja ali če je za podjetje očitno neprimeren.

Kot je razvidno iz navedenega, so pristojnosti še vedno skoncentrirane pri centralnih organih upravljanja podjetja, četudi je položaj ekonomskih oz. delovnih enot ojačan in pristojnosti obratnih delavskih svetov povečane.

Ta statut je bil za tem trikrat spremenjen oz. dopolnjen, in sicer meseca novembra 1966, decembra 1967 ter marca 1968. Najpomembnejše spremembe so bile vnešene leta 1966. To so predvsem naslednje. Neposredno odločanje delavcev dobi mnogo večji pomen. Delovna skupnost obvezno odloča neposredno o vseh statutnih spremembah.

(Nadaljevanje na 5. strani)

Delavsko samoupravljanje je v 25 letih postalo trden temelj soocialističnih samoupravnih odnosov

ločno: podjetje upravlja delovni kolektiv po centralnem delavskem svetu, upravnem odboru, obratnih delavskih svetih in neposredno. Centralni delavski svet je najvišji organ upravljanja, ki načelno odloča in daje smernice o celokupni dejavnosti podjetja. O delu centralnega delavskega sveta je treba člane kolektiva obveščati in to z objavami sklepov na oglasnih deskah ter na sestankih. Na teh sestankih lahko vsak član kolektiva postavlja vprašanja ali pripombe na delo samoupravnih organov. Povsem nova so določila o ekonomskih enotah in obratnih delavskih svetih. Določeno je bilo naslednje: da se zagotovi neposredno samoupravljanje, racionalnejša proizvodnja, maksimalno izkoriščanje strojnega parka, večja štednja z materialom in zmanjšanje stroškov, je podjetje razdeljeno na ekonomske enote. Ekonomska enota je organizacijska enota, ki ustvarja zaključeno enoto proizvoda in za katero je mogoče voditi samostojno obračunavanje stroškov in dohodkov, samo-

tudi določilo, da je obratni delavski svet pristojen za odločanje o zadevah s področja delovnih razmerij. Najvišji upravni starešina ekonomske enote je vodja ekonomske enote, ki je kot upravni uslužbenec podrejen tehničnemu direktorju in glavnemu direktorju, odgovoren pa je tudi obratnemu delavskemu svetu. Glede neposrednega odločanja je bilo določeno, da centralni delavski svet ali obratni delavski svet lahko predloži delovnemu kolektivu v neposredno odločanje posamezna vprašanja, ki so posebno pomembna za podjetje ali ekonomsko enoto. Pri organizaciji podjetja je še vedno določeno, da spadajo proizvodni obrati v okvir tehničnega sektorja. Kar se tiče sredstev je bilo določeno, da mora podjetje vsa sredstva upravljalci v skladu z zakonskimi predpisi in s skrbnostjo dobrega gospodarja. Natančnejša določila lahko predpiše centralni delavski svet s posebnim internim predpisom. Določila o delitvi dohodka v teh pravilih ni bilo. Tako lahko ugotovimo, da je bi-

delovne organizacije enako veljavo kot državnim predpisom. Pričel se je razvojni proces, ki je usmerjen v to, da ustava in zakoni določajo le splošne okvire, podrobne predpise pa sprejemajo samoupravni organi sami — tako tudi v delovnih organizacijah. Predpisano je bilo, da se morajo statuti sprejeti v roku enega leta od sprejetja ustave. Zaradi pravočasnih priprav nam je uspelo, da je bilo končno besedilo **statuta** sprejeto s strani centralnega delavskega sveta že sredi meseca **maja 1964**.

V mesecu aprilu 1964 je bil sprejet tudi temeljni zakon o volitvah delavskih svetov in drugih organov upravljanja v delovnih organizacijah. Prinesel je vrsto novosti, med drugim tudi načelo rotacije, po katerem nihče ni mogel biti dvakrat zaporedoma izvoljen v delavski svet. Namen tega določila je bil, da se čim večje število delavcev vključi v delo samoupravnih organov.

Ta prvi statut je bil v primerjavi z dotedanjimi pravili bistveno obsežnejši. Njegove značilnosti so naslednje. Im

Narodni heroj Rezka Dragar — delavka revolucionarka

Skozi stoletja so se v bojih za nacionalno in socialno pravičnost uveljavljale tudi ženske. Svoj veliki delež so ženske dale med narodnoosvobodilno borbo. Položaj ženske vse do osvoboditve ni bil enakopraven moškemu, ženska je bila zmeraj zapostavljena, bila je najcenejša delovna sila in vedno izkoriščana. Že 1918. leta so žene ljubljanskih železničarjev z rdečo zastavo korakale pred pokrajinsko vlado v Ljubljani in zahtevale izboljšanje socialnih razmer.

Prav zaradi izkoriščanja pa tudi zaradi okrnjenih ženskih pravic je ženska postajala vse bolj in bolj revolucionarna, s tem pa tudi politični faktor v borbi za boljše delavske pravice. V takih pogojih se je rodila tudi REZKA DRAGARJEVA. Rodila se je v siromašni delavski družini 1913. leta v Krašnji pri Moravčah. Že v svoji mladosti je okusila vse tegobe takratnega življenja. Zaposlila se je v takratni Jugobruni kot tekstilna delavka. Čeprav še mlada in brez večjih izkušenj, se je pridružila naprednemu delavskemu gibanju. Bivša Jugobruna je bila krhko podjetje, ki je zaposlovalo cenoeno delovno silo. Stroj so bili večinoma prepeljeni že stari iz Češke in na takih iztrošenih

strojih pod slabimi pogoji so morale delavke delati tudi po 14 ur na dan. Zena delavka pod takimi pogoji ni imela časa za svojo družino in dom, bila je pač predmet izkoriščanja in zapostavljanja. Prav zaradi takih razmer so žen-

Rezka Dragar, narodni heroj

ske postale vse bolj revolucionarne, vse bolj zahtevne za pravice človeka do socialnih vrednosti in enakopravnosti. Rezka Dragar je bila ena od takih žensk, bila je revolucionar v pravem pome-

nu. Čeprav mlada, je bila organizator velike tekstilne stavke v Jugobruni 1936. leta. Pred današnjo elektro delavnico je govorila iz primitivno postavljenega odra delavkam in delavcem, polna revolucionarnega poleta, jim razlagala pomen stavke in delavskih zahtev.

Rezka je bila gonilna sila stavke; ko so se v tiskarni obotavljali ali naj ustavijo stroje, je z nekaj delavkami šla v tiskarno in z njihovo pomočjo preprečila tiskarje, ki so bili večinoma Čehi in dobro plačani, da so kljub omahljivosti le ustavili stroje. Ko je med stavko lastnik podjetja hotel odpeljati iz podjetja z blagom naložene vagone, je bila Rezka Dragar tista, ki je organizirala delavke, da so to preprečile, sama pa se je vlegla na tirnice in zavpila vlakovodji: »Samo preko mojega telesa in mojih sodelavk boste odpeljali naše blago!«

Tisto usodno jutro, ko so prihrumeli žandarji bana Natlačena v podjetje z namenom, da zadušijo val stavke, so Rezko Dragarjevo prijeli in se nad njo fizično znašali, nato pa jo odpeljali v ljubljanske zapore, kjer je bila mučena in zasliševana, vendar pa je kljub vsemu muče-

nju pokazala, da je borka za delavske pravice in da ne bo odnehala do zmage. To je dokazala tudi v naslednjih letih. Že 1. 1939 je v Ljubljani organizirala velike demonstracije žena, bila je duhovni vodja napredne organizacije Osvobodilne fronte.

Že takoj po okupaciji je organizirala žene v Osvobodilno fronto. Stopila je aktivno v prve vrste borcev za svobodo. Tako se je priključila znani Rašiški četi in postala borka — partizanka. Zla

usoda je hotela, da je bila ujeta koncem septembra 1941 in odpeljana v begunjske zapore. Kljub mučenju v zaporu, je ostala zvesta svojim idealom in do svojega zadnjega diha ni klonila. Ko je bila 17. oktobra 1941 odpeljana na morišče, je odklonila, da bi ji zavezali oči. Morilec je dejala: »Le streljajte, zmagali ne boste nikoli!«

Za svoje revolucionarno delo je bila Rezka Dragarjeva proglašena za narodnega heroja.

Ne smemo jih nikoli pozabiti

V veliki osvobodilni borbi je naše podjetje izgubilo mnogo dobrih delavk in delavcev, krvni davek je bil zelo velik, saj je iz današnjega obrata I (ali bivše Jugobruna) darovalo svoja življenja za svobodo 57 članov kolektiva, ki so padli kot borci NOV, kot talci ali žrtve fašističnega terorja. V obratu II (ali bivšem Intexu) je darovalo svoja življenja 42 članov kolektiva, iz bivšega Tekstilindusa na Gašpetu pa 17 članov kolektiva.

V obratu I so delavci postavili spomenik, ki ponazarja delavko — mater in borko. Posvetilu: PONOSEN V SVOBODI JE DALAVSKI ROD, VAŠA SMRT NI ZGOLJ SPO-

ZDAJ KIPI, SE POJI IZ VAŠIH KORENIN, sledijo imena padlih:

1. ALJANCIC BOGOMIR
2. BENEDICIC ALBINA
3. BENEDICIC RUDI
4. BENEDIK MARTIN
5. BENEDIK MILKA
6. BETON FRANC
7. BIČEK HENRIK
8. BLAZNIK NIKOLAJ
9. BUKOVNIK KRISTINA
10. BURGAR NIKO
11. DACAR LEOPOLD
12. DOLINAR MARIJA
13. DRAGAR REZKA
14. ENGELMAN BOGDAN
15. FIDLER VALENTIN
16. GORJANC VILJEM

(Nadaljevanje na 6. strani)

25 let samoupravljanja

(Nadaljevanje s 4. strani)

Delavski svet ima še vedno pravico odstopiti določene zadeve v neposredno odločanje. Izvedbo neposrednega odločanja lahko zahteva 10 % delavcev podjetja oz. ekonomske enote. Odločitev, sprejeta na referendumu, je za vse organe upravljanja obvezna! Okrepljen je tudi položaj ekonomskih enot. Pri ukinovitvi obstoječe ali ustanovitvi nove ekonomske enote se mora obvezno zahtevati in upoštevati mnenje delovne skupnosti prizadete enote. Posebej je bilo določeno, da imajo ekonomske enote pri urejanju delovnih razmerij položaj delovne skupnosti podjetja. Glede na to o vseh zadevah iz delovnega razmerja odločajo obratni delavski sveti dokončno. Centralni delavski svet tudi nima več pravice razveljaviti sklep obratnega delavskega sveta. Izpopolnjena so bila tudi določila o delu zborov delavcev.

Drugi statut podjetja je bil sprejet v mesecu maju 1970. Pred tem so bili namreč v mesecu decembru 1968 v zvezni skupščini sprejeti ustavni amandmaji VII. — XIX. Posebno pomemben je amandman XV., ki je vseboval določila o organih upravljanja, in sicer je zahteval poleg delavskega sveta še kolektivne izvršilne organe. Upravni odbor ni bil več obvezen, delovni kolektiv sam določa naziv, formiranje in pristojnosti kolektivnih izvršilnih organov. Poseben poudarek je bil

dan tudi delovnim enotam. Njih pristojnosti morajo biti urejene tako, da centralni samoupravni organi ne omejujejo samostojnosti delovnih enot.

V mesecu maju 1970 sprejeti statut podjetja je bil sestavljen v skladu z ustavnimi določili. V poglavju o organizaciji podjetja je poudarjeno, da je podjetje organizirano po delovnih enotah kot organizacijah združenega dela. Izraz »ekonomska enota« je opuščen. Podrobneje so obdelana določila o neposrednem odločanju z referendumom, kdaj se referendum izvede po sklepu delavskega sveta, kdaj na zahtevo delavcev. Odločitev, sprejeta na referendumu, je dokončna in obvezna. Noben organ v podjetju in delovni enoti ne sme ravnati v nasprotju z odločitvijo referenduma. Podrobnejša so tudi določila o sklicevanju in delu zborov delavcev. Nj pa še določila, da je odločitev sprejeta na zboru, obvezna. Odločanje o drugih zadevah upravljanja poverijo delavci delavskemu svetu podjetja in svetom delovnih enot, izvršilne funkcije pa kolektivnim izvršilnim organom. Poudarjena je javnost dela; vsak delavec ima pravico, prisostvovati seji organa upravljanja. Samoupravni organi se volijo na vsaki 2 leti in nihče ne more biti izvoljen za člana istega organa več kakor dvakrat zaporedoma. Formirani so bili kolektivni izvršilni organi, in sicer: odbor za sploš-

ne zadeve, odbor za varnost pri delu, odbor za stanovanjske zadeve, odbor za narodno obrambo in varstvo pred hudimi nesrečami, odbor za nagrajevanje, odbor za informiranje, odbor za tehnični napredek, odbor za izobraževanje in odbor za gospodarstvo. Kadar delavski svet odloča o pomembnem vprašanju, ki zadeva eno ali več delovnih enot, mora predhodno oskrbeti mnenje sveta dotične delovne enote. Podrobno so definirane tudi pravice delavca v zvezi z upravljanjem: pravica dajati predloge, pripombe, postavljati vprašanja in zahtevati pojasnila — kar mora samoupravni organ obravnavati in dati delavcu odgovor. Posebej je bilo določeno, da ima delavec pravico, biti navzoč na seji organa upravljanja, kadar ta odloča o njegovih pravicah. Podrobnejša so tudi določila o obveščanju delavcev. Bistveno so bila izpopolnjena določila o formiranju, uporabljanju, prometu in vrednotenju sredstev; vsa sredstva se vodijo na nivoju podjetja. Dohodek se ugotavlja za podjetje kot celoto in posebej le za delovno enoto za prehrano in odlih. Osnove in merila za delitev dohodka se določijo s pravilnikom o delitvi dohodka. Delitev dela dohodka, namenjenega za osebne dohodke, pa se vrši po delovnih enotah.

V mesecu juliju 1971 so bili v zvezni skupščini sprejeti ustavni amandmaji XX. — XLI., ki so predstavljali osnovo za organiziranje temeljnih organizacij združenega dela. S temi določili, ki so

bila prevzeta v novo zvezno ustavo, sprejeto meseca februarja 1974, so delavcu zagotovljene neodtujljive pravice: da dela s sredstvi, ki so v družbeni lastnini, da enakovredno z drugimi delavci odloča o delu in poslovanju organizacije združenega dela, da odloča o celotnem dohodku kot rezultatu skupnega dela ter da odloča o medsebojnih razmerjih v združenem delu. Razumljivo je, da delavec o rezultatih svojega dela ne more odločati kot izoliran posameznik. To pravico uresničuje samo združenost z drugimi delavci. Osnovna oblika tega združevanja je temeljna organizacija združenega dela, ki postaja osnova vseh oblik nadaljnjega povezovanja in združevanja dela in sredstev družbene reprodukcije.

Po temeljitih in dolgotrajnih obravnavah so bili v naši delovni organizaciji na zborih delavcev v drugi polovici meseca oktobra 1973 sprejeti sklepi o organiziranju 4 temeljnih organizacij združenega dela: TOZD Predilnica, TOZD Tkalnica, TOZD Plemenitilnica ter TOZD Prehrana in odlih. Samoupravni sporazum o združevanju v delovno organizacijo je bil sprejet na zborih delavcev konec meseca novembra 1973; posebni samoupravni sporazum o razporeditvi sredstev, pravic in obveznosti delovne organizacije na temeljne organizacije združenega dela pa je bil sprejet na zborih konec meseca marca 1974. Takrat so bili sprejeti tudi statuti vseh temeljnih organizacij in novi statut delovne organizacije.

Podrobnejši prikaz sedanje samoupravne ureditve ne spada v okvir tega članka, ker to ni zgodovina, ampak živa dejavnost današnjega dne. Razen tega je bilo o sedanji samoupravni delitvi dovolj napisanega ob drugih priložnostih in se bodo ti prispevki tudi še nadaljevali.

Zaključek

Tako smo torej v grobih obrisih prikazali razvoj samoupravljanja v našem delovnem kolektivu. Iz skromnih začetkov pred 25 leti se je razraslo v celovit sistem, ki predstavlja trden temelj novih socialističnih družbenih odnosov. Razumljivo je, da je bil začetek skromen, saj je bilo delavsko samoupravljanje nekaj novega tako pri nas kot v svetu nasploh in nismo imeli na tem področju pravzaprav nobenih izkušenj. Ne smemo misliti, da smo na tem področju dosegli končno in idealno stanje. Zavedati se moramo, da samoupravljanje ni noben zaključen proces, temveč narekuje nenehno iskanje novih oblik, ki naj omogočijo in zagotovijo neposredno odločanje delovnih ljudi. Gre torej za nepretrgan proces, ki se ne razvija brez težav in protislovij. Sama praksa samoupravljanja pa je ravno tudi najboljša šola. Cilj, h kateremu težimo in kateremu smo tudi vedno bližje, pa je ta, da sleherni delavec — proizvajalec postane tudi zavesten in resničen upravljelec, ki odloča o svojem delu in o rezultatih svojega dela.

(Nadaljevanje s 5. strani)

17. HAFNER ALOJZ
18. HAJDUKOVIC VLADIMIR
19. JAN MARJAN
20. JANC FLORJAN
21. JENKO VINKO
22. JEREB JOZE I.
23. JEREB JOZE II.
24. JUGOVIC BLAZ
25. KALAN JANKO
26. KANIZAR BORIS
27. KLAVSEK FRANC
28. KOČAR STANE
29. KOSELIJ RUDOLF
30. KOŠNIK MIRKO
31. KOVAČ IVAN
32. KRAMAR JOZE
33. KRT MATEVŽ
34. LEBAR GABRIJEL

35. LOGAR FRANC
36. MACEK ANDREJ
37. MARKUN JANEZ
38. MESERKO VINKO
39. MEZEK JANKO
40. MLINAR LUDVIK
41. NOVAK FRANC
42. OCEPEK JANEZ
43. PAPEZ RUDI
44. PAVLIN STANKO
45. RAKOVEC ALOJZ
46. RESMAN JOZE
47. ROZMAN MAKŠ
48. SELJAK PAVLA
49. SUHOMEL BOGOMIR
50. ŠKOBRENE IVAN
51. STRAVS AVGUŠTIN
52. ŠVEGELJ MIRKO
53. TAVČAR IVAN
54. TERAN VALENTIN
55. VIDMAR IVAN

56. ZAVRL STANKO
57. ŽUN FRANC

Tudi v obratu II so delavci bivšega Intexa postavili spomenik padlim članom kolektiva. Na njem je napisano: ŽIVLJENJE ZA SVOBODO SO ŽRTVOVALI:

1. BAJCAR MILAN
2. BENEDIČIČ ALBIN
3. BENEDIČIČ RUDOLF
4. BESTER JANEZ
5. DODIČ JOZE
6. FILIPOVIČ IVAN
7. GUČEK ANTON
8. HROVAT ALOJZ
9. JELENC GREGOR
10. JELENC MARJAN
11. JELENC STANISLAVA
12. JERMAN ROK
13. KALAN JOZE
14. KMET ANDREJ
15. KOVACIČ IVAN
16. KOVACIČ IVAN
17. KRIZNAR FRANC
18. KRT DRAGO
19. KUNSTELJ VLADIMIR
20. KURAT MILKA
21. MARJESIČ KAREL
22. MIKLAVČIČ ANDREJ
23. MOŽINA JAKOB
24. NOVAK KAREL
25. OGRIZEK ANDREJ
26. OPRESNIK VALENTIN
27. OSELIJ JANEZ
28. OSELIJ MARIJA
29. PINTAR FRANC
30. PRAVST JOZE
31. RADMELIČ JOZE
32. RETELJ ANTON
33. SENK IVAN
34. ŠTEMPIHAR FRANC
35. TISLER PAVLA
36. VIDIČ ALBERT
37. VRŠNJAK ALOJZ
38. ZLATE JANEZ
39. ZUPAN PETER
40. ŽEROVNIK ANTON
41. BOGATAJ MIHA
42. LIKOZAR IVAN

Tudi delavci iz bivšega Tekstilindusa na Gaštelju, ki je bil po osvoboditvi priključen Tiskani, so postavili spomenik svojim tovarišem, ki so žrtvovali svoja življenja za svobodo. Napis na spomeniku je naslednji: V SPOMIN IN ZAHVALO TOVARIŠEM IN TOVARIŠICAM IZ TUKAJŠNJE TOVARNE, KI SO ŽRTVOVALI SVOJA ŽIVLJENJA ZA NARODNO OSVODITEV. Sledijo imena padlih:

1. ALJANČIČ BOGOMIR
2. ARKO VEKOSLAV
3. BURGAR NIKOLAJ
4. FABJAN JOZEF
5. GRADIŠEK SONJA
6. HABJAN ANTON
7. HAFNER FRANC
8. HAFNER LEOPOLD
9. KAVČIČ IVANKA
10. KUTIN ANDREJ
11. SKOK VILKO
12. VIDMAR JANEZ
13. VODNIK JANEZ
14. VRHOVNIK VALENTIN
15. ZAVRL STANISLAV
16. ŽIKA CVETKO
17. KAVČIČ ANTON

V obeh obratih, vključno z Gašteljem, je dalo svoja življenja skupaj torej 116 članov kolektiva našega podjetja. Po

izbojevanju težki revolucionarni borbi so se preživelj takoj vključili v obnovo domovine in v proizvodni proces podjetja. Prav borci so bili med prvimi, ki so se z vsemi močmi lotili dela. Naj omenim samo nekatere: borec in aktivist Jenko Janez, po poklicu tekstilni tiskar, je bil večkratni udarnik. Se in še bi lahko našteval delavce — borce, ki so s svojim delom veliko pripomogli, da je zraslo naše današnje podjetje.

Se danes, po 30. letih osvoboditve, borci pozorno in aktivno spremljajo vsa dogajanja na gospodarskem in političnem področju. Kot za primer jim služijo veliki revolucionarji, ko je bila Rezka Dragar in ostali.

Spomenik padlim borcem v obratu II

Spomenik padlim borcem v obratu I

Začetki tekstilne industrije v Kranju

S posebnim ozirom na nastanek in razvoj obeh podjetij (Jugobruna — Tiskanina in Inteksa), ki tvorita današnjo tovarno Tekstilindus. Pa tudi o nekdanji Hellerjevi tekstilni tovarnici na Gaštelju, ki je prepustila našemu kombinatu svoje staro, dobro ime.

Tak bi moral biti podnaslov tega zapisa o zgodovini našega velikega podjetja, našega Tekstilindusa, ki danes daje kruha kar 2500 občanom in njihovim družinam. — Vendarle pa se moramo prej nekoliko le ozreti v zgodovino, na pot, ki jo je morala prehoditi izdelava tekstilnega blaga, od starih časov do danes. Vsaj v našem Kranju.

Obrti, cehi in manufakture

Ze od nekdanj so na Gorenjskem, posebno v okolici Kranja, izdelovali tkanine, seveda doma, na ročnih statvah.

Laneno platno in volneni loden sta bila najbolj znano, doma stkano blago. No, imenujmo še sukno, raševino in staroslavni mezlan (= mezzo lana, po naše: pol lanu, pol volne), znan kot blago za gorenjsko ljudsko nošo. — Vse

drugo tekstilno blago (svilo, v vseh slovanskih jezikih. Tu di slovenska »plačati« ima za koren »pla«).

Platnarstvo je bilo posebno v kranjski okolici, v ravninskih vaseh in v gorskih zaselkih, močno razvito. Bilo pa je kranjsko platno zelo cenjena roba na vsakotredskih sejnih v mestih in na letnih sejnih po vaseh.

Poleg platnarstva je bilo na področju Kranja zelo razširjeno tudi suknarstvo (tkanje blaga iz volne) in sitarstvo (izdelovanje žimnatih mrežic za sita). — V Šenčurju in v Cerkljah so se ukvarjali s tkanjem blaga za odeje; te obrate so imenovali »kocarije«.

No, do tu smo lahko govorili o neodvisni domači, hišni obrti. Sami sebi prepuščeni, v dobrih in slabih časih. Seveda je bil podeželski tkalec vselej tudi kmet, predvsem kmet. Le zimske čase in deževne dni je posvečal tkanju. Predice pa so itak predle le takrat, ko je drugo delo smelo počivati.

V 14. stoletju pa že zvemo za nov pojav, za »cehe«

Bila so to združenja rokodelcev svoje stroke, ki so prerasla sčasoma v prave gospodarske (Nadaljevanje na 7. strani)

(Nadaljevanje s 6. strani)

darske in socialne ustanove. Skrb za dobavo surovin, za naročila, za kvaliteto izdelavo in za dobro prodajo — je prevzel ceh (ali prvotno »bratovščina«). Celo skrb za onemogle mojstre, za bolne ali za nezaposlene pomočnike in vajence, kakor tudi za vdove in sirote umrlih udov, je dostikrat prevzemalo vodstvo ceha. Čeprav so bile te rokodelske ali obrtniške bratovščine vase zaprte, ki so pač v prvi vrsti skrbale za dobrobit svojih članov, so bile v socialnem pogledu le pozitivne. Če bi govorili sodobno, so cehi skrbeli celo za vzgojo kadrov in za napredek stroke. Tako moramo gledati na potovanja izučeni rokodelskih pomočnikov po tujini. Šli so ti mladi ljudje »v fremd«, da se kaj nauče, ne le za zaslužkom. Solidarnost med takratnimi obrtniki je bila tolikšna, da so pomočnika, ki se je izkazal s cehovskim sprječevalom, povsod rad volje sprejeli na delo, ne glede, od kod je pripotoval.

Tako so stari rokodelci spoznavali svet, se naučili tujih jezikov in se seznanili z napredkom v stroki. In ko so se po nekaj letih pomočniki vrnil s potovanj po tujih deželah, so postali domougledni, razgledani in izvedeni mojstri svojega poklica.

Kranj, kot staro mesto s privilegiji, središče zaradi marljivosti in nadarjenosti prebivalcev bogate Gorenjske, je že ves čas svojega obstoja veljal za mikavnega podjetnim ljudem vseh strok. Posebno pa trgovcem in obrtnikom. No, in v ta čas (v 14. in 15. stoletje) zapisevmo razcvet rokodelskih cehov.

Seveda so se člani marsikaterega ceha pripravili med seboj. Izvečine je vselej šlo bolj za čast in prestiž, manj za kako krnitev pravic. Tako je znana združba v kranjskem Cehu trgovcev, sitarjev in tkalcev (imenovala se je njihova bratovščina prav značilno — Sveta Trojica!). Pisalo se je tedaj leto 1599. Sčasoma, že nekaj let po združitvi, se je zadelo tkalcem. da so zapostavljeni in brž so se vključili v sorodni tkalski ceh — v daljnem štajerskem Gradcu... Šele leta 1645 so se hudi moške spet vrnil v okrilje domačega, kranjskega ceha. Toda pod pogojem zaobljube trgovcev in sitarjev, da bo poslej cehovski oče (tj. predsednik!) izmenoma tkalec, sitar, trgovec. Pač, ko se »očetu« leta oblasti ali življenja izteko...

Bolj ali manj idilične čase starega cehovstva so pregnale nove evropske ideje — ideje merkantilizma in zgodnje kapitalizma.

Po zapadnoevropskih vzgledih so nekateri podjetni bogataši, včasih tudi mojstri svoje stroke, pričeli ustanavljati večje delavnice, neodvisne od dostikrat že kar čudaških cehov. Četudi so nove proizvodne oblike, imenovane »manufakture« še vedno izkoriščale ročno delo (odtod tudi njihovo ime!), so bile organizacijske, proizvodne in prodajne oblike že racionalnejše, kot pri prejšnjih cehovskih obrtneh. Zaradi tega so bili izdelki manufaktur tudi cenejši in — cehom so se ure iztekle...

Bistvo uspeha manufaktur ni bilo le v izdelavi blaga, pač pa v smotni delitvi dela. Navadno je lastnik manufakture le nabavljal surovine, predenje in tkanje je prepustil prednikom in tkalcem po vaseh, v svoji delavnici pa je stkanjo robo le dodelal (danes rečemo: oplemenitil), včasih tudi pobarval, vselej pa razrezal na komercialne kose in lepo opremil (zavil, prevezal, etikiral). V večjih manufakturnih delavnicah so včasih nabavljene surovine (volno) bile prali, sortirali po kvaliteti in šele potem oddali v delo na vasi. Poleg končnega barvanja so lastniki manufaktur blago tudi potiskali v vzorci. (V Kranju, v Vodopivčevi ulici, je še ohranjena stara barvarna in tiskarna blaga — ki pa je seve že zdavnaj prenehala z delom.)

V ta čas, konec 17. stoletja, sodi tudi prvi zapisek o kranjski suknarnici, ki ji je bil lastnik Peter Schneider, imenovan tudi Kropfhauser. Mar je tu začetek tristoletne tekstilne tradicije v Kranju?

Kot zanimivost velja zabeležiti poizkus Henrika Rakovca (iz Rakovice v Besnici), ki je že leta 1719 hotel v Kranju ustanoviti večjo suknarno, a ni dobil potrebnega dovoljenja. Le česa so se tedanji oblastniki bali? Mar delavskih množic, ki so že tedaj znane kot nosilke upora, zahteve po pravičnosti in poštenju in bile vselej proti izkoriščanju delovnih ljudi. Morda pa so se nazadnjaški imenitniki bali tudi vsesplošne naprednosti, ki nujno koraka z vzponom industrije?

Šele pet let pozneje, leta 1724, so kranjski deželni stanovi odobrili izgradnjo večje tkalnice sukna v Selu pri Ljubljani. Kmalu zatem so pričele z delom tudi prve svilarnice na naših tleh (Čebulj, De Werth, Toussaint).

V tej zvezi so nastali v letu 1763 na kranjskem polju obširni nasadi murvinih dreves in pričelo se je z velikopoteznim gojenjem sviloprejk. A ta industrija — bile so to filande, tj. odmotovalnice naravnih svil s kokonom, zametkov sviloprednih metuljev — nikakor ni mogla prav zaživeti. Ze obstoječe manjše in večje svilarnice so kar čez noč ustavile delo. Vzrokov za to je bila cela vrsta, od neznanja, neprimerne klime pa vse do nezainteresiranosti vladajočega sloja za nove oblike gospodarstva.

Da je bil ta vzrok neuspeha svilarnic, dokazuje tudi malo kasnejši poizkus treh Angležev (James in Gilbert Usher ter John Walker), da bi pri nas zgradili tovarnico bombažnih tkanin. Kljub tedanji gospodarski krizi (bilo je to leta 1769) dovoljenja niso dobili... In to kljub dejstvu, da je bil prav takrat bombaž — belo zlato — na zmogovitem pohodu iz Amerike v Evropo.

Medtem, ko se je naprednejši zapadni in srednjeevropski svet naglo industrializiral, so pri nas kar naprej uživali vse privilegije obrtniki in lastniki manjših manufaktur. Kmetje pa so še nadalje marljivo sejali lan, gonili ovce na planine — pozimi pa lepo predli in tkali. In potem oddajali robo manufakturalam, za beraški zaslu-

žek... Le-te so imele tudi svoje valjavnice sukna v Predosljah, v okolici Senčurja in Velesovega.

Vsekakor je bila za življenjski obstanek stražinskih in bitenjskih proletarcev pomembna sitarska obrt, ki pa je sčasoma dobivala vse oblike manufakture. Sitarski gospodje so kupovali, prali, barvali in sortirali žimo. Potem so jo oddajali sitarjem — tkalcem. In po določenem roku dobivali od njih izdelane sitarske mrežice — natančno v teži prejete žime... V letu 1777 je tkalo sita v Strazišču kar 300 tkalcev, po svojih slabo osvetljenih kamrah.

Nas, kot tekstilce, bo gotovo najbolj zanimala razmera velika manufakture Valentina Pleiweissa, sina tkalca Niklasa s Trstenika, ki se je v sredini 18. stoletja priselil v Kranj. Suknarna in kocarija Valentina Pleiweissa (očeta znanega politika dr. Janeza Bleiweissa) je zaposlovala kar čez 100 ljudi. To pa je bilo za one ozke čase kar precej. Manufakture je obratovala v letih 1834—1865.

Kako dober sloves pa so imeli izdelki te suknarnice in kocarije, priča poročilo iz obrtniške razstave v Ljubljani, ki so ga priobčile Kmetijske in rokodelske novice v letu 1844: »Koče Valentina Pleiweissa, kupca in fabrikanta v Kranju, so sodni moške od vsih družin za najboljši in najlepši blago spoznali in mu zavolje tega tudi srebrno svetinjo podelili.«

To pa je hkrati tudi prvo uradno priznanje kvalitete kranjskih tekstilnih izdelkov. Lani bi se torej lahko spomnili 130-letnice prvega odličja za kranjske tkanine. Šele dosti kasneje so pričele prihajati v Kranj »košute« in »zmaji«.

Nekaj desetletij za Pleiweissovo suknarno je znani kranjski gospodarstvenik Fidelius Terpinac ustanovil v Lajhu pod mestom še večjo manufakture, v kateri je izdeloval odeje in suknjo. Tudi ta je zaposloval celo vrsto družin v okoliških vaseh s predenjem. V svojem matičnem obratu je imel 10 stalnih delavcev, ki so stregli mikalniki, trgalnemu volku, kladvasti valjavki, stiskalnici, strižnemu stroju in drugim napravam. Za Terpinacem je lepo vpeljano suknarnico prevzel njegov nečak Karel Florian. Leta 1877 je toliko obetajoče podjetje zamrlo.

Z zgraditvijo gorenjske železnice so se na stečaj odprla vrata uvozu blaga iz drugih avstrijskih dežel. Bilo je cenejše in lepše kot domače. Plahi in majhni kranjski kapitalisti niso bili kos trdnim in velikopoteznim družin. Velike ribe žro male. To se je tudi tu izkazalo. Poslej, vse do konca prve svetovne vojne. Celih 40 let je bil tekstil v Kranju odsoten. Le dve stari polindustrijski panogi sta vztrajali in dočakali nove čase: pivovarna, ki so jo prinesli v Kranj že l. 1653 Mayerji z Bavarskega in mlarna, ki jo je osnovala l. 1669 v Kranju rodbina Fock s Saškega.

Kot suknarnice, tako so v preteklem stoletju ugasnile tudi druga podjetja v Kranju. O nekdanji, zelo znani zvonarni ni več sledov, prav

tako je prenehala z delom obetajoča strojarna. Da o manjših delavnicah, ki so tudi postale žrtev takratne svetovne, pa tudi domače gospodarske krize, niti ne spregovorimo.

Razvoj industrializacije

Sicer je res, da se je velika bambažarska tekstilna industrija že v prejšnjem stoletju zasidrala v nekaterih krajih na Slovenskem (l. 1826 v Ajdovščini, l. 1839 v Preboldu, l. 1837 v Ljubljani, l. 1885 v Trzinu, l. 1886 v Litiji), toda Kranj sam sodi med ona naša mesta, ki jih je visoko razviti kapitalizem zajel dokaj pozno. Najbrž je bila tega kriva malomeščanska mentaliteta mestnega sveta, ki jo je — ta je bila v zgodovini Kranja že večkrat izpričana — odlikoval strah pred slehernim napredkom in pred vsem novim sploh, ozkosrčnost, kadar je bilo treba investirati, odprodati mestni svet in vsesplošna lagodnost, miselna zloznost in pretirana sebičnost, kadar je šlo za interese meščanskih družin.

Zaradi pravičnosti pa je omenimo veliki valjni mlin na Savi, ki ga je zgradil v drugi polovici preteklega stoletja doseljeni Vinko Majdič. Potem je veljala za dokaz napredka tudi mala elektrarna na Kokri, ki jo je zgradil Mavricij Mayr. Tudi tovarna usnja Standard, ki jo je postavil Karel Pollak in tovarna gumijevih izdelkov (poznejši Vulkan, sedanja Sava), ki ji je bil pobudnik Kranjčan Franc Šumi — sta očitno dokaz stremeljenj in truda domačega, sicer majhnega kapitala, da bi ujel korak s svetovnim gospodarskim napredkom.

O pravi, velikopotezni industrializaciji Kranja pa lahko govorimo šele v letih 1923 do 1931. V ta čas sodi tudi zgraditev štirih velikih tekstilnih tovarn (Jugočeška 1923, Inteks 1926, Jugobruna in Tekstilindus l. 1928), treh srednjevelikih (Franjo Sirc l. 1929, Anton Božič l. 1929, Adolf Prah l. 1931) ter cele vrste manjših (Koliaš, Tratnik, Zupančič idr.).

S prihodom industrije v Kranj se je tudi mentaliteta meščanov spremenila. Prejšnja gospodarska zaspanost in zloznost sta se porazgubili — nastopili so mladi gospodarski talenti. Tako podjetni, da so vstopali v organizacijo sicer povsem tujih tovarn kot delničarji ali pa so si v več primerih osnovali kar lastne tovarnice in potem šli hrabro v konkurenčni boj z velikimi tekmeči.

Drug viden znak industrializacije je bila očitna pomladitev mesta. Mnogi meščani in okoličani so si našli dober kos kruha v novih tekstilnih tovarnah. Zdej tudi šolanje otrok ni bilo več vprašanje gmotne stiske, ki je prej pestila okoliške kmete. S prihodom industrije so prišli v Kranj tudi številni tujci (Čehi, Poljaki, Nemci), bodisi kot tovarniški uradniki ali mojstri. Vsi, seveda z dru-

žinami. In tako je tudi struktura prebivalstva dobila novo lice. Odrptost se je umaknila prejšnji zaprtosti. Številni tuji strokovnjaki so si v Kranju osnovali nove domove in se v teku let že skoro poslovenili.

Seveda pa je industrializacija prinesla korist tudi trgovcem in obrtnikom. Precejšen del zaslužka tisočev tekstilnih delavcev se je stekal v njihove blagajne.

Prinesla pa je industrializacija v Kranj tudi celo vrsto komunalnih in socialnih problemov. Tako je nastala stiska s stanovanji, ceste vpadnice niso več ustrezale velikemu vsakodnevnemu prometu pa tudi izkoriščanje kmečkega polproletariata je postajalo vse bolj neznosljivo. Prav to pa je tudi privedlo do velike tekstilne stavke v l. 1936.

Vsekakor pa je povzročila tekstilna industrializacija v Kranju, posebno med mlajšim prebivalstvom, pomembno težnjo po strokovni izobrazbi mojstrov in tehnikov (l. 1930 je bila v Kranju ustanovljena tekstilna šola). Delavstvo je postajalo iz leta v leto bolj zavedno. Napredne ideje so se širile z delavci — ki so vsak dan prihajali na delo v tovarne iz okoliških vasi — tudi na podeželje. Nasilnost, svojstvena mentaliteti in zapletenost modernega kapitalizma so tako z vsoburnostjo zajele tudi toliko let idilično speči Kranj...

Tekstilne tovarne v Kranju

Pred seboj imam nalogo, da napišem zgodovino obeh tekstilnih tovarn (bivše Jugobruna, poznejše Tiskanine in Intexa), ki danes sestavljata veliki tekstilni kombinat Tekstilindus. Toda pisati neko zgodovino nekompleksno je skoro nemogoče. Zato sem že uvod napisal tako obsežno. Prav tako pa ne morem od vsaj takratnega opisa kranjskih tekstilnih tovarn, ki jih ni več (Franjo Sirc) ali pa je v njihovih prostorih netekstilna proizvodnja (Jugočeška, sedaj Iskra in Helerjev Tekstilindus, sedaj v sestavu Save).

Težnja, da bi v Kranj privabili kako večjo industrijo, je bila v občinskem zastopu prisotna že l. 1919. Odvetnik dr. Beno Sabothy je tega leta — kot pooblaščenec mesta Kranja — zainteresiral poseben konzorcij tujih in hrvaških pridobitnikov, da bi v Kranju osnovali tekstilno podjetje. Vendar so njihovi eksperti, ki so prišli v Kranj, ugotovili, da je Gaščejski pašnik ob Savi ob vsaki povodnji poplavljen in da v Kranju ni zadostne električne energije.

Komisija je odšla, podjetniki so potem zgradili tekstilno tovarno v Oroslovju pri Krapini — Kranj se je obrisal pod nosom. Tako redka prilika je šla mimo...

Izučilo pa mesta ni — gaščejski pašnik, ki je bil pravzaprav savska naplavina in ni prinašal nobenih koristi, je stal slekorej v stražiški (Nadaljevanje na 8. strani)

(Nadaljevanje s 7. strani)
občini. In že so se vneli prepiri, ali naj ga mala občina odstopi Kranju. Ni in ni šlo. Bitka s papirji je bila tako trdoglava, da je bila parcela vključena v kranjsko občino šele potem, ko je Jugočeška že gradila. Podobno je bilo z električno silo. Mestni zastop je le s težavo popustil in za nepomemben prostor ob Savi — za katerega so prosili Majdičevi, da bi tam zgradili prepotrebno elektrarno za nove tovarne — zahteval nenavadno visoko vsoto kot plačilo.

Sele županu Cirilu Pircu se je posrečilo prepričati trgovce mestne odbornike, kako nujno je privabiti v Kranj veliko industrijo.

Jugočeška jugoslovansko — češka tekstilna industrija d. d. Kranj

Spet je začel mestni odbornik dr. Beno Sabothy iskati primerne interese za graditev velike tekstilne tovarne v Kranju. Čas je bil prave: nova država, tedaj še kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, se je odobala z visokimi uvoznimi carinami. Prebivalstvo pa je potrebovalo po izčrpujoči prvi svetovni vojni velikanske količine tekstilnega blaga. Za dotok tujega kapitala res ugoden čas!

In tako je l. 1922 dr. Sabothy s posredovanjem ljubljanskega gospodarstvenika Franceta Vokača stopil v stike s praškim industrijcem Emilom Storzo. Ta pa je itak že imel v načrtu graditi v Jugoslaviji večjo tekstilno tovarno in tako donosno naložiti svoj kapital. Torej mu je ponudba v Kranju kar prav prišla.

Takoj je Vokač kot zastopnik Storze vložil prošnjo za prodajo sveta ob Savi. Že dne 25. julija 1922 je občinski zastop mesta Kranja sklenil odprodati gašpetjski pašnik. Odborniki so postavili le nekaj pogojev: da bodi sedež novega podjetja v Kranju, da mora tovarna svojim uslužbencem oskrbeti stanovanja in da dobi domač kapital pravico do soudeležbe. — Hkrati pa so se tudi Majdiči zavezali, da zgrade na Savi večjo elektrarno, ki bo oskrbovala tok za nova podjetja.

Tako lahko ta dan — 25. julij 1922 — imenujemo kot rojstni dan gorenjskega Manchestra. Tako smo namreč radi imenovali Kranj v časih, ko je obratovalo še vseh sedem tekstilnih tovarni; da trikotaž in konfekcij niti ne omenim.

Kot pozneje pri Jugobruni, imamo tudi pri nastanku Jugočeške značilen pojav: zaradi prenatrpanosti Češke (ki je prej oskrbovala s tekstilnim blagom velik del bivše Avstroogrske) s tekstilnimi tovarnami in strokovnjaki, so njihovi gospodarstveniki pri nas zgradili le nova poslopja, vanje pa preselili stare stroje in svoje strokovnjake (Čehe in sudetske Nemce).

Zato je Jugočeška ob gotovi udeležbi mednarodnega

kapitala bila kaj hitro zgrajena, opremljena in pognana v tek. Izkušnost tujih strokovnjakov je bila pri tem odločujoča.

Poleg velike tkalnice, tiskarne za potiskavanje blaga, belilnice in barvarne, so bile v bližini tovarne zgrajene še tri večje stanovanjske hiše. Poseben obrat je skrbel za izdelavo krompirjevega škroba.

Prva trditev, da Sava gašpetjskega pašnika ne poplavlja več odkar je bil zgrajen nov most, ni držala. Že prvo leto je Sava zalila tovarniške prostore. Zato se je tovarna sama lotila izgradnje varovalnega nasipa. — Tudi električne sile ni mogla Majdičeva elektrarna dovolj dobavljati. In spet si je tovarna sama pomagala. Zgradila je kalorično centralo za 2200 KM, pomagala pa si je še s tokom iz elektrarne Moste.

Jugočeška se je razmeroma hitro razvijala. Šla je celo v ekspanzijo: kupila je vse delnice Mautnerjeve tekstilne tovarne v Beogradu in si tako pridobila res velik obrat. Saj je zaposlovala kar 1500 delavcev, ki so delali na 4200 vretenih in 650 statvah. No, del strojev je Jugočeška prepeljala v Kranj, proizvodnjo blaga v Beogradu pa nekoliko omejila. Za primerjavo povem, da je matična tovarna zaposlovala največ (v l. 1936) 1037 delavcev.

Jugočeška je izdelovala v glavnem žensko blago (potiskano viskozno polsvilo) razne krepe (med drugimi tudi »krep sloven«), potiskano bombaževino, flanele in barbenice.

Podjetje je precej izvažalo v druge jugoslovanske pokrajine, posebno v Vojvodino, Bosno in Srbijo. — Po obsegu proizvodnje in dohodka je bila Jugočeška na lestvici peti v Sloveniji in deseta v državi.

Glede delitve vloženega kapitala je bila podoba sprva taka: 60 % Čehi, 40 % domači. L. 1939 se pojavi med upravniki Jugočeške tudi Anglež F. P. Carrington, kmalu za njim pa še drug Anglež W. S. Morgan. Čigav paket delnic sta zastopala, ni znano. Očitno pa je, da je bil vsaj v zadnjih letih pred okupacijo zastopan v Jugočeški tudi angleški kapital.

Med drugo svetovno vojno je nemški okupator preuredil Jugočeško v tovarno letalskih delov (LGW Luftfahrzeuggerätewerk). Tekstilne stroje so demontirali in prodali, iz Nemčije pa pripeljali nove stroje za izdelovanje določenih letalskih finomehaničnih delov — sinhronizatorjev za aviacijo.

Firma »Luftfahrzeuggerätewerk, G. m. b. H. obrat Kranj« je kot nemško premoženje prešla v last države na podlagi odločbe zapletbene komisije z dne 23. oktobra 1945.

Tako pa je gorenjski Manchester za vedno izgubil iz svojega industrijskega sestava prvo, veliko tekstilno tovarno.

Intex, tekstilno industrijalna d. z o. z. Kranj

Bila je to druga velika tekstilna tovarna v Kranju. Ker

je bilo s Poljsko podobno kot s Češko — imela je za svoje potrebe premočno tekstilno industrijo — je šla na pot ekspanzije v Jugoslavijo, tedaj še močno nerazvito deželo. Tako kot Jugočeška, je tudi Intex preselil v Kranj stare tekstilne stroje in seveda tudi svoje poljske strokovnjake, ki jih je bilo posebno v Lodzu, kot središču tekstilne industrije, zadosti ali že kar preveč.

Tovarna je pričela z gradnjo in organizacijo proizvodnje na osnovi družbene pogodbe z dne 21. maja 1926. Dočim je Jugočeška gradila svoje tovarniške prostore na desnem bregu Save, se je Intex odločil za levi breg, za Farovsko loko, ki jo je odkupil od kranjskega dekana.

Osnovna glavnica, s katero je bil osnovan Intex, je znašala komaj četrtino od one, ki je bila osnova Jugočeški (1.000.000:240.000 din). Sprva sta bila družabnika le dva: Pavel Markgraf, industrijalec v Pabjanicah na Poljskem in trgovec Franjo Sirc, vpisan tudi kot ravnatelj podružnice Slavske banke v Kranju.

Dne 30. aprila 1927 je bil izpisan Franjo Sirc, namesto njega pa je bil vpisan Poljak Gustav Horak, po rodu iz Lodza. Tik pred prihodom okupatorja v naše kraje, dne 3. avgusta 1937 je iz družbe izstopil tudi Markgraf. Pač zato, ker si je na Trati pri Škofji Loki osnoval lastno podjetje, današnje Gorenjsko predilnico.

Ostali vodilni moške v Intexu so bili: Gustavov sin inž. Heinz Horak in dva Slovenci (Adolf Prah in Franc Indihar). Ob vojaškemu zlomu Poljske sta oba Horaka sprejela jugoslovansko državljanstvo.

V Intexu je bilo zaposlenih ob koncu leta 1939 le 633 delavcev. Število statev je dosegalo komaj 350, vreten pa so imeli 8000. — Tovarna je izdelovala pestro bombažno blago (oksford, zefir, popepin, kord žamet, velveton, rips, panama, klot, rokavina, flanele, barhent idr.). Tudi žakardne vzorčaste tkanine so tkali v Intexu v Kranju.

Pravno je Intex, d. z. o. z. obstajala skoro do konca leta 1945. Na državo je bila prepisana dne 28. decembra 1945.

Jugobruna, kranjska tekstilna tovarna d. z o. z. Kranj

Po številu zaposlenih (ob koncu leta 1939 je imelo delo v Jugobruni kar 1364 oseb) je veljala ta tovarna za največje tekstilno podjetje v Kranju.

Pravno je bilo podjetje ustanovljeno dne 12. junija 1928, ko je bilo na ta dan sodno protokolirano z imenom Kranjska tekstilna tovarna d. z o. z. Kranj. Prva družabnika — hkrati sta bila tudi poslovodji — sta bila Franjo Sirc in inž. Miloš Taranza. Prvi je bil znan kranjski trgovec, drugi pa je bil veleposestnik. Družabniško pogodbo sta omenjena go-

spodarstvenika podpisala dne 6. junija 1928, torej le šest dni pred formalno ustanovitvijo nove tovarne ob Savi, to pot na njenem desnem bregu, tik pod pobočjem Šmarjetne gore. Ugodnost stavbne parcele je bila v železniški progi, ki je potekala tik ob predvideni tovarni, hkrati pa je ta proga vnesla morebitno tesnejšo povečavo obratov v širino. Bilo pa je dosti prostora za ekspanzijo po dolžini, med železnico in Savo.

Tovarna je dobila novo — pozneje tako znano ime Jugobruna šele enajst mesecev pozneje. Dne 20. maja je Franjo Sirc kot družabnik izstopil in bil v registru črtan, zamenjal pa ga je češki tekstilni fabrikant František Bruna (ta je imel veliko matično podjetje v Plavah na Češkem). Vse kaže na to, da je bil prav Bruna sam resnični finansier, lastnik kapitala, in da sta bila Sirc in Taranza le nujna deležnika, pač zato, ker sta bila jugoslovanska državljana. Domnevno pa je stala, vsaj v začetku (v prvem letu obstoja) za hrbtno sive eminence, t. j. Františka Bruna, češka banka Peček & Co. No, v drugem letu obstoja tovarne pa je Bruna postal tudi javno in pravno pravi lastnik tovarne. Imel je pač večinski paket delnic.

Da je bila kranjska Jugobruna po vsej verjetnosti povsem družniško podjetje, kaže tudi dejstvo: po izbrisu Franja Sirca iz registra je bila vpisana kot prokurist Marija Bruna (Františkova žena!) saj je tudi ona kot svoj rodni domicil označila Plavy na Češkem. Kmalu za izbrisom Franja Sirca iz registra je razviden tudi izbris imena inž. Miloša Taranze (dne 9. aprila 1932).

Tako je postala Jugobruna resnična last — vsaj imensko — rodbine Františka in Marije Bruna. Ta tendenca postane še bolj očitna dne 28. aprila 1934, ko je bila kot prokurist Marija Bruna črtana, na njeno mesto pa je bil dne 11. maja 1935 vpisan prokurist František Bruna ml. Ta pa je imel prav tako kot njegov oče, že svojo tekstilno tovarno na Češkem in sicer v Dolnih Štepanicah.

Zadnja sprememba v vodstvu podjetja pred okupacijo je bila opravljena dne 29. aprila 1940. Tega dne je bil izbrisan iz registra František Bruna st., na njegovo mesto sta potem prišla kar dva, že skoro naturalizirana Čeha: Josip Synovec (zaposlen kot ravnatelj Jugobruni) in Stanislav Clulupecky. — Synovec je bil v Kranju kot ravnatelj tovarne, že od l. 1930. Omeniti pa velja, da je bil eden od prokuristov tudi inž. Vojo Knop, po rodu iz Ormoža.

Vendar pa je bila Jugobruna slejkoprej domena tujih strokovnjakov. Še l. 1939 je delala na vodilnih strokovnih položajih 24 Čehov, 2 Nemca in 2 Italijana. Domačih strokovnjakov, ki jih je vzgajala Tekstilna šola v Kranju že od l. 1930, niso prav radi sprejemali na delo. Sleherno leto, ko je bilo potrebno obnoviti zaposlitveno pravico tujcev, je tovarna poudarjala kako so Čehi in drugi domačini »nenadomestljivi«, kar pa seveda ni bilo res, saj

se je to izkazalo po ustanovitvi nove Jugoslavije, ko so vse tekstilne tovarne pri nas gladko stekle brez tuje pomoči!

V Jugobruni je res prevladoval češki kapital — bilo ga je šestkrat več kot domačega. — Število statev v tkalnici se je v letu pred okupacijo dvignilo na 1400, število vreten v predilnici pa kar na 18000! Seveda pa moramo vedeti, da je bila večina te tovarniške opreme stara, že na Češkem odslužena.

Tudi Jugobruna je izdelovala predvsem ceneno tiskano blago, umetno svilo, žamete, blago za podloge, oksforde, frence, turinge in cefirje. Tovarna je »slovela« po slabih odnosih do delavstva in posebno po nizkih mezdah. S to »slavo« je bilo konec dne 28. septembra 1945, ko je nastopil delegat dr. Ernest Nagy. Od dne 27. avgusta 1947 je bila vpisana stara Jugobruna v register državnih gospodarskih podjetij pri ministrstvu financ L. R. Slovenije.

Tekstilindus kranjska tekstilna družba z o. z. Kranj — Stražišče

Nekako simpatična — vsem Kranjčanom in domačim strokovnjakom — je bila mala a močna tekstilna tovarnica vrh Gašpetjskega klanca.

V register na sodišču je bilo podjetje vpisano dne 26. marca 1928. Družabnika — lastnika tovarne — sta bila domačin Franjo Sirc in Artur Heller, bivši prvi ravnatelj Jugočeške. Heller je bil po narodnosti Čeh. Za jugoslovansko državljanstvo se je odločil l. 1938, ko je bila Češka po Nemcih okupirana.

Ravnatelj tovarne je bil dober strokovnjak. Fridolin Brath, Čeh po rodu. Kot poslovodja je nekaj časa funkcional Franc Luznar, starejši človek, upokojeni učitelj. Da je bilo predpisom zadošče...

Statev je bilo v Tekstilindusu le 440, vendar je bilo delo tovarne zelo uspešno, strokovno na višini vodeno. Tudi odnos do delavstva je bil v tej tovarni bistveno drugačen kot v drugih kranjskih tekstilnih podjetjih. Bil je boljši. Tovarna tudi ni zapirala vrat domačim mladim strokovnjakom.

Tekstilindus je bil izrazita tkalnica pestrega blaga. Izdelovali so kanafase, oksforde, cefirje, žepne robce, rute, blago za perilo in razne podloge. Niso pa imeli ne tiskarne, ne predilnice. Pač pa so imeli v sklopu svojega obrata dobro barvarno in belilnico.

Dne 25. septembra 1945 je prišel v tovarno prvi delegat inž. Viljem Povoden. — Velja še pripomniti, da je prav ta mala tovarnica dala nehotе svoje dobro ime tudi novemu, velikemu tekstilnemu kombinatu — današnjemu Tekstilindusu!

Črtomir Zorec

Kronika treh obdobjij predilnice

Od osnovnih začetkov do prehoda od delovno intenzivne v kapitalno intenzivno usmeritev

Industrializacija Kranja se je iz prehoda od obrti in manufakture pričela prav s tekstilno industrijo. Tuji kapital se je po prvi svetovni vojni pričel seliti na področja s ceneno delovno silo. Seveda se ni pričelo z načrtnimi projektiranimi industrijskimi objekti in napravami, pač pa precej stihjsko z rabljeno in šestokrat s popolnoma iztro-

šeno strojno opremo. Tako se je pričelo tudi s predilstvom. Pričujoči prispevek obravnava kronološki razvoj obeh predilnic iz bivše Jugobrunne — Tiskanine — Inteksa kakor tudi predilnice I in II ter nazadnje dosedaj največji poseg na področju predilstva v Kranju — z avtomatizacijo in modernizacijo predilnice v Tekstilindusu.

1. predilnica Tiskanine in Jugobrunne

František Bruna st. kot lastnik in ml. kot prokurist, po narodnosti Čeha iz mesta Plavy, sta pričela z gradnjo predilnice v l. 1936, katera je bila zaključena l. 1937. Zgradba danes ne obstoja več, ker so v nadaljnjem razvoju potrebe in tehnologija zahtevale sodobnejše prostore in pogoje.

Ob zaključku zgradbe so prispeli iz okolice Libereca (Češka) rabljeni in že amortizirani stroji z izbrisano letnico gradnje, saj so segali v prejšnje stoletje (1890). Stav strojev je bil izredno nizko produktiven in zahteval veliko število zaposlenih.

Čistilnica je obsegala v glavnem stroje firme Platt (Anglija), in sicer: 1 rahljač bal, 1 krighton, 6 lesenih celic, 2 nakladalnika z ježi, 2 predbaterja za formiranje prvih svitkov, 3 srednji baterji z dvojenjem na 4 svitke

in 3 končni baterji z dvojenjem na 4 svitke;

Mikalnica firme Platt: 44 strojev z elastičnimi garniturami;

Raztezalke firme Platt: 6 strojev s tremi pasažami;

Flajerji firme Platt: 13 strojev (4 grobi, 6 srednjih, 3 fini flajerji);

Prstančni stroji firme Dobson: 14 strojev še na pogon vreten z vretensko vrstico.

Na vseh zgoraj navedenih strojih še ni bilo vgrajenega niti enega krogličnega ležaja, temveč samo drsni ležaji. Vsi stroji razen prstančnih, kateri so imeli posamičen pogon, so bili še na transmijski pogon. To so bili tudi poslednji izrabljeni stroji, ki so jih smeli bivši kapitalisti uvažati brez carine. V letu 1938 pa se je formiral zakon z visokimi carinami na stare v z zmanjšano carinsko stopnjo za nove stroje. Zato je

tudi sledil nakup naslednjih novih strojev: l. 1937, 1938 in 1939:

— prstančni stroji firme Mulhouse (Francija): 20 strojev s takrat modernim pogonom na vretenski trak in 4 valjčnimi raztezali; nadalje 15 prstančnih strojev firme Rieter — pincops z Le Blanc Roth raztezali, grajeni za uporabo avtomatskih cev z rezervo (za avtomatske statve).

— Kupljen in montiran je bil tudi vata mikalnik firme Hartman (Chemnitz) in wilow ter 2 trgalna stroja.

Vsi navedeni stroji so bili dani v pogon še v predvojnem času.

V medvojni eri 1941—1944 pa so se postavili naslednji stroji: 14 mikalnikov Ingolstadt (Nemčija) z elastičnimi oblogami ter vgrajenimi krogličnimi ležaji, 2 raztezalki Ingolstadt s tremi pasažami in kompletna vigogne predilnica firme Gessner z 1 prstančnim strojem in tromikalnikom s svaljkalnimi hlačami (volnarski top) za predelavo bombažnih odpadkov za številke Nm 12 in 16 za izdelavo moltona.

Podatki o količini proizvodnje v predvojnem času niso poznani, ve se le to, da je bila poprečno predena številka Nm 32, delo je bilo v treh izmenah, kjer so v nočni izmeni na vseh strojih delali v večini samo moški. V medvojnem času pa je bila proizvodnja minimalna vsled pomanjkanja surovin in delovne sile.

Takšno stanje strojne opreme je bilo zatečeno v l. 1945 po končani vojni. S postop-

Taka je bila stara stavba predilnice pred letom 1959

nim obnavljanjem proizvodnje se je takoj pričelo, najprej v eni izmeni in do konca leta še v dveh izmenah. Z letom 1946 pa se je splošno uvedlo delo v treh izmenah, zaradi velikih potreb po preji. V letu 1946/47 so bili stari Dobson stroji (14 strojev) demontirani in poslani v Maribor (predilnici in tkalnici Doktor i drug), katera je bila med vojno uničena.

V letu 1946 so prispeli v podjetje 3 prstančni stroji firme Rieter-pincops iz Mladenovca (Jagodina — Srbija) v zelo slabem stanju, ker jih je med vojno doletelo bombardiranje. Šele tedaj se je ugotovilo, da je matična firma Jugobruna (oziroma njeni lastniki) zaradi špekulacije s cenejšo delovno silo imeli namen preseliti tovarno v Srbijo, kar pa je osvobodilna vojna preprečila. Iz naslova Jugobruna je predilnica prejela še l. 1948/49 že pred vojno vplačane nove stroje, ki so bili namenjeni v Mladenovac — Jagodino, in sicer: 6 mikalnikov firme Rieter, 1 grobi ter 2 srednja flajerja.

Prav tako je iz istega naslova prejela predilnica II (Inteks) 4 mikalnike Rieter, 2 raztezalki po 2 pasaži ter 2 srednja flajerja, kar je novo dospele stroje razporejala bodisi direkcija v Beogradu oziroma ministrstvo za lahko industrijo. V tem obdobju je značilno, da na obnovo strojev sploh ni bilo misliti, ker je družba sredstva amortizacije usmerjala v razvoj ostalih industrij.

Prva manjša investicija je bila v leti 1952—1954 z etavnim financiranjem v čistilnico firme Rieter. Vzrok temu je bil v tem, ker je dotrajana čistilnica Platt zaradi popolne iztrošenosti bila stalno vzrok pogonskih požarov. Za takratno obdobje je bila omenjena Rieter čistilnica najmodernejša ter je obsegala: 3 rahljače bal, stepalnik s kondenzorjem, Krighton, nakladalnik s kondenzorjem in dvojnimi ježem ter tri dvojne baterije z nakladalniki in kondenzorji.

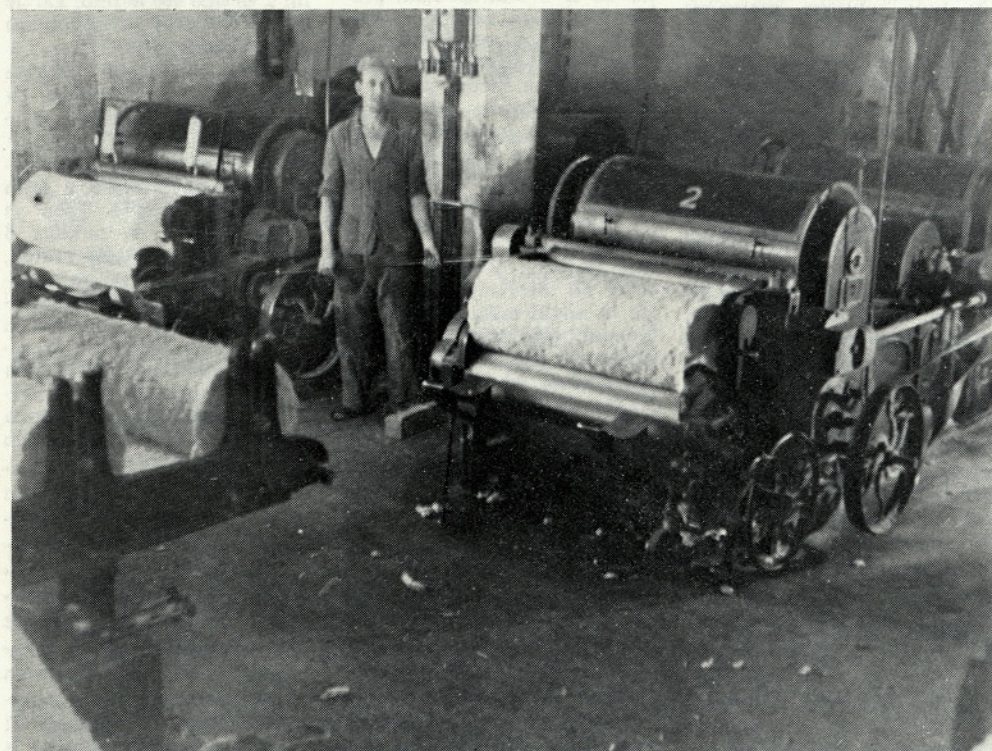
Do prve večje rekonstrukcije v povojnem obdobju je prišlo šele v letih 1959 do 1963, toda etapno. Najprej se je izvršila rekonstrukcija na strojih Mulhouse, obnovila so se vretena, prstani in raztezala (4-valjčna) so se zamenjala s kombinacijo zgornjih in spodnjih jermenčkov ter prešlo iz klasične utežne obtežbe na istih na vzmetno (nihajno) obtežbo. Stroje je modernizirala firma Süssen z UT-2 in kasneje z UT-3 sistemom. Istočasno so se stroji opremili tudi s t.i. pneu-

mafil napravo. To so bili prvi koraki iz zaostalosti v višjo produktivno smer. Vsled pomanjkanja po česani preji v tem času je prišlo do nakupa ameriških rabljenih strojev Whittin, in to: 6 česalnic, 1 dvojlilko in 1 dvojlilno raztezalko ter 23 mikalnikov Howard. Kupovina je bila v smetavi formiranja predilnice Ajdovščina. Vse stroje se je temeljito obnovilo, zlasti pa mikalnike, kateri so bili predelani na kroglične ležaje in so se opremili s takrat modernimi žagastimi garniturami, kar je bil prvi smeli korak v produktivnosti mikalnikov.

Zaradi popolne iztrošenosti Platt raztezalk in flajerjev in povečane potrebe po preji je prišlo do nakupa novih strojev: 6 raztezalk Zinser po 2 pasaži, 7 flajerjev Zinser in 12 prstančnih strojev Ingolstadt. Temu je sledil nakup 6 rabljenih Ingolstadt in 6 Rieter strojev warcops, katere se je sočasno z montažo rekonstruiralo na modernejšo izvedbo UT-3 ter obnovilo vretena in prstane. V tem obdobju je potekala tudi gradnja nove predilnice trakta »A«, tako da so se zgornji stroji montirali že v to zgradbo.

V nadaljevanju se je v isti trakt montiralo vse ostale prstančne stroje izpod šedov stare predilnice. Prav tako so bili v prvem nadstropju trakta A montirani zgoraj

(Nadaljevanje na 10. strani)

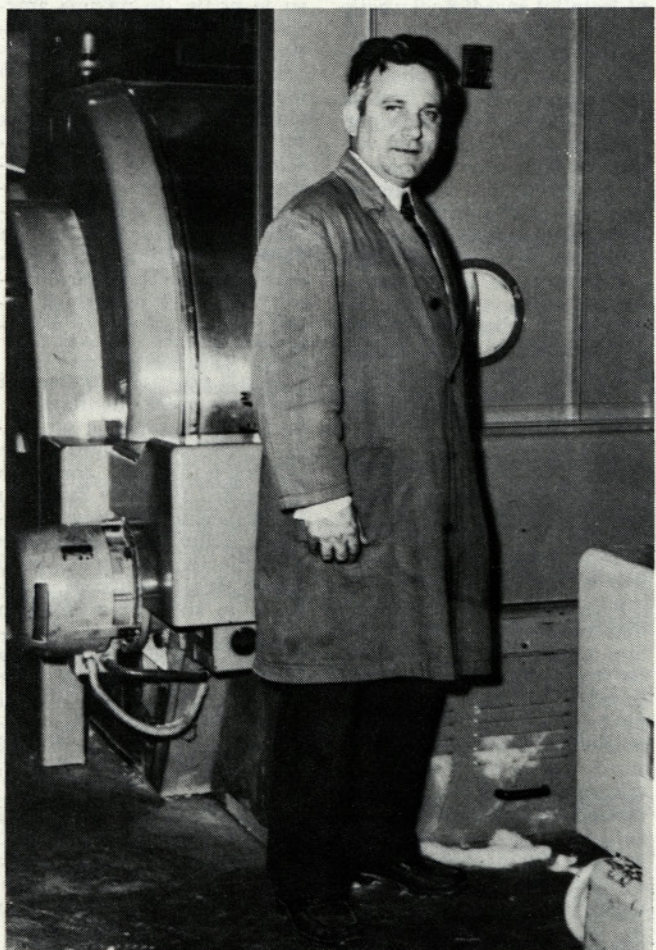
Del stare čistilnice, grobi otepalnik Platt (1890), ki je bil demontiran leta 1953

Del previjalnice z novimi križno previjalnimi avtomati Savio

(Nadaljevanje z 9. strani) omenjeni novi Zinser flajerji. Sočasno z vsemi prestavitvami prstančnih strojev se je opremilo vse stroje s potujočimi ventilatorji, s katerimi se je poleg pneumafilev stopnjevala produktivnost na prstančnih strojih.

V letu 1964 se je začela gradnja zgradbe trakta B, katera je zaradi usklajenosti tehnološkega procesa in transporta bila nujna. Po zaključku je sledila koncentracija celotne predpredilnice v II. nadstropju trakta B kot je tudi še danes in koncentracija celotne mikalnice starih 87 mikalnikov v I nadstropju trakta B. V letu 1961 je prišlo do združevanja podjetij Tiskanina in Inteks, toda obrati so ostali ločeni.

Obratovodja predilnice ing. Boris Pertot

dilnico Inteksa zaključeno. Značilno za celotno omenjeno obdobje je rekonstrukcija starih strojev, dopolnjevanje manjkajočih kapacitet z nakupom rabljenih in tudi novih strojev, s trenutnim prilagajanjem na razpoložljiva finančna sredstva in delni pristop k višji produktivnosti.

2. Predilnica Intexa

Gustav Horak st. in Heinz mlajši, po rodu iz Lodza (Poljska) ter Pavel Markgraf, po rodu iz Pabjanic (Poljska), so pričeli s formiranjem predilnice v l. 1927. V decembru tega leta sta pričela obratovati 2 selfaktorja, dvomikalni in pripadajoči trgalni stroji za trganje volnenih krp. Stroji so bili pripeljani iz Lodza, toda že popolnoma amortizirani, saj so jih že razen selfaktorjev v letu 1930 odpremili na odpad. Zatem je sledil nakup rabljenih, manj iztrošenih trgalnih strojev ter treh selfaktorjev s pripadajočimi dvomikalniki za volno v Škofji Loki. Na gornjih strojih so v začetku trgali volnene krpe in dodajali čisto volno ter s predelavo na dvomikalnikih izdelovali volneno prejo na selfaktorjih Nm 3 za odeje. V letu 1934 je prišlo do nakupa strojev za bombažno smer proizvodnje. V prostorih današnje pripravljalnice tkalnice II se je montiralo rabljeno čistilnico v single procesu in to strojev firme Smalley (Anglija): rahljač bal, horizontalni jež, nakladalnik in bater. Sočasno je bilo kupljenih in montiranih 18 mikalnikov firme Smalley, 3 raztezalke s tremi pasažami ter 2 groba, 3 srednji in 2 fina flajerja firme Platt (Anglija). Pripadajoči predpredilnici se je montiralo tudi rabljene prstančne stroje in sicer 12 strojev f. Smalley, 4 stroje f. Howard in kasneje 3 nove Hartman stroje (Nemčija, Chemnitz). Več let se je na teh strojih izdelovalo bombažno prejo do max Nm 40 za izdelavo flanelastih rjuh. V letih 1936 do 1938 se je gradila visoka zgradba obrata II. V tem času je prišel v veljavo novi zakon o višjih carinah na stare stroje in zmanjšano carinsko stopnjo na nove stroje. Zato je sledil nakup za povečanje predilnice samo z novimi stroji, kateri so bili montirani v II. nadstropju nove visoke zgradbe in sicer od firme Hartmann (Nemčija, Chemnitz): 18 mikalnikov z elastičnimi oblogami za fina bombažna vlakna, dvojilka, dvojilna raztezalka, 6 česalnih strojev, 4 raztezalke s tremi pasažami, 2 groba, 2 srednja in 1 fini flajer. Navedeni pripadajoči predpredilnici se je kupilo 16 Wc in 2 Pc prstančnih strojev, ki že tedaj modernimi raztezali z jermen-

čki (Le Blanc Roth). Nova čistilnica prav tako firme Hartmann pa se je montirala v pritličju visoke zgradbe v sestavu single procesa: rahljač bal, čistilna skrinja z rešetnicami, 2 krightona firme Rieter, nakladalnik in bater f. Hartmann. Tako je bila formirana v novi visoki zgradbi nova predilnica za predelavo predvsem visokokvalitetnih surovin za števike v območju nad Nm 50 pa tudi do Nm 160, toda vsi stroji so bili nizko produktivni ter so zahtevali precejšnje število delovne sile. Tkalnica pa je tedaj začela z novo dodatno proizvodnjo visoko kvaliteten popelinov za srajce. Takoj po osvoboditvi se je na robu podjetja pričela

sredstev, delno iz ameriške pomoči. Iz lastnih sredstev se je rekonstruiralo raztezala na prstančnih strojih Smalley iz valjčnih na raztezala UT-2 in UT-3 Süssen ter opremilo prstančne stroje z izpihovalnimi ventilatorji Hafji — kar je bil prvi korak k večji produktivnosti. Iz ameriške pomoči pa se je zamenjala stara čistilnica Hartmann—Smalley z novo Trützschler (Nemčija) v sestavu: 2 dvojna baterja Trützschler z nakladalniki, jež z nakladalniki ter stroji firme Whittin (Amerika) Axi-Flow in 4 rahljači s transportnim pasom. Poleg navedenega pa še 4 česalni stroji Whittin, dvojilka, dvojilna raztezalka in klima

Čistilnica: pogled na karusel stroje (vrtiljake)

graditi nova pritlična zgradba, toda neustrezna za predilne stroje in bila zaključena do leta 1948. V to pritlično zgradbo sta se montirali obe kompletni predilnici taklo stari Smalley stroji, kot tudi novi Hartmann stroji, da so se s tem sprostili prostori tako za razširitev tkalnice kot oplemenitilnice. V letu 1948 se je montiralo tudi stroje firme Rieter, katere je firma Jugobruna vplačala že pred vojno in so bili tedaj namenjeni v Mladenovac — Jagodino, toda po vojni jih je dodelila direkcija in sicer: 4 mikalnice, 2 raztezalke z dvema pasažama in 2 srednja flajerja. V tem času je bilo od direkcije dodeljeno še 13 novih mikalnikov f. Ingolstadt, kateri so bili vsklapljeni v predilnici Litija, toda plačani od kranjskega tovarnarja Sirca med vojno. V tem letu se je za potrebe povečanja česanke dokupilo tudi 2 rabljena česalna stroja Rieter od predilnice v Škofji Loki. Po krajšem mirovanju se je leta 1951 še dokupilo 2 nova česalna stroja f. Rieter, nato pa je nastopilo daljše mirovanje v obnavljanju ali povečanju strojne opreme do leta 1959, kajti vsa sredstva amortizacije so se usmerjala v gradnjo drugih vrst industrije. Po letu 1950 se je pričela vršiti rekonstrukcija, deloma iz lastnih

za laboratorij Luwa s kondicionirnim aparatom Hergeth.

Po krajšem mirovanju se je v letu 1966 zamenjalo iztrošene raztezalke Smalley in Hartmann z rabljenimi 4 raztezalkami f. Spintex po dve pasaži, toda produktivnejši mi z brzino 100 m/min, kar je bil prvi korak k sodobnim raztezalkam.

Spriči iztrošene strojne opreme v predpredilnici in tudi prstančnih strojev se je vlaganje finančnih sredstev v rabljeno opremo (iz Nemčije še nadaljevalo v letih 1967, 1968 in 1969). Tako je prišlo l. 1967 do nakupa 3 Zinser flajerjev á 108 vreten, kateri še danes ustrezajo, nadalje 4 Zinser prstančni stroji á 408 vreten; v letu 1968 je prišlo do nakupa 2 Ingolstadt flajerja á 130 vreten (katerih raztezala pa bo treba rekonstruirati) in nakupa dodatnih 8 Zinser prstančnih strojev á 460 vreten. Po krajšem premoru se je koncem leta 1969 nakupilo še rabljene stroje v zelo dobrem stanju in sicer: 8 Rieter mikalnikov C1/1 (visokoproduktivni), ki danes služijo še kot najmodernejši, nato še 2 Ingolstadt flajerja á 40 vreten z raztezalom, ki odlično ustrezajo predelavi sintetičke ter 21 Zinser prstančnih strojev á 456 vreten s sodobnimi jermenčnimi raztezali in nihaj-

predilnica TEKSTILINDUS predilnica

no vzmetno obtežbo, ki še danes služijo kot ustrezni stroji za predelavo česane preje. Vse postopne zgornje finančne naložbe so služile postopnim zamenjavam ostarih in iztrošenih strojev, nabavljenih v prvem obdobju razvoja predilnice.

V letu 1970 je prišlo do odločitve, da se previjalnice obeh tkalnic priključijo predilnicam I in II, katere naj bi organizirale vedno zadovoljivo zalogo prečiščene preje s končnim produktom v križnih navitkih. Sočasno so se pojavili na svetovnem tržišču avtomatizirani stroji z elektronskimi čistilci. Ker pa je potreba pokazala, da s to-

vrstnimi stroji lahko izboljšamo tkanine zaradi doslednejšega čiščenja, se je kupilo in montiralo v l. 1971 stroje Leesona s 192 vreteni z elektronskimi čistilci Uster. Sočasno pa je bil tudi izvršen nakup avtomatiziranega tunnelskega parilnika f. Welker (Nemčija). Z nakupom istega in parjenjem vseh vrst kvalitetne preje, t.j. umirjanjem zavojev in stabiliziranjem se je omogočilo lepšo izdelavo tkanin, ker so se odpravile napake zaradi t. zv. zank. Do končne združitve obeh previjalnic pa je prišlo kasneje v etapi montaže Savio RSA avtomatskih strojev, t.j. v letu 1974/75.

Pogled na dvojilko, del raztezalk, v ozadju mikalniki

Vodstvo podjetij, sodobniki oblikovanja obeh in končno združene predilnice

Sefi in direktorji

Jugobruna: Bruno František, st. (1937—1945)
Tiskanina: ing. Ernest Nagy (1945—1946), ing. Janko Štrukelj (1947), Jože Aleš (1947—1958), Dušan Horjak (1958—1961)

Intex: Gustav Horak in Pavel Markgraf (1927—1945), ing. Bogo Dekleva (1945—1947), Drago Škrjanc (1947 do 1953), Jože Logar (1953—1961), Anton Čare v. d. (1961)
Tekstilindus (združitev 1. julija 1961): Dušan Horjak (1961), Rudi Polak (1962—1970), Dušan Horjak (1970 do 1974), dipl. ing. Franc Hočevar (1975— dalje)

Tehnični vodje, direktorji

Tiskanina: ing. France Zitnik (1947), Milan Ovin (1948—1954), Jože Brezec (1955—1960)

Intex: dr. ing. Franc Hočevar (1944—1946), ing. Srečko Batič (1947), ing. Franc Franke (1947), Miran Novak (1948—1960)

Tekstilindus: Anton Čare (1961—1968), Jože Brezec (1968—1970), ing. Zvone Černe (1971— dalje)

Pomočniki tehničnega direktorja za predilstvo:

Tekstilindus: Jože Brezec (1961—1968), Marjan Strniša (1970— dalje)

Obratovodje

Jugobruna: Aleksander Ban (1937—1945)
Tiskanina: ing. Jakob Mlakar (1946), Alfred Hren (1946—1947), Maks Senica (1948—1949), Miroslav Štros (1950—1961)

Intex: Franc Hribar (1937—1948), Gojko Vidovič (1948—1960)

Tekstilindus: obrat I — Miroslav Štros (1962), Marjan Strniša (1963—1969), ing. Boris Pertot (1970—1972), obrat II — Strojarni Pečnik (1961—1972), fizično združena predilnica — ing. Boris Pertot (1973— dalje)

**Ob prehodu
v kapitalno
intenzivno
usmeritev
proizvodnje**

Predilnica Tekstilindus

Po letu 1964 je bilo nujno razmišljati, kako urediti eno kot drugo do tedaj še ločeno predilnico. Prvotna naložena investicija v rekonstrukcijo obeh je bila iztrošena, na še nizko produktivnih strojih. Ugotoviti je bilo treba, kako najbolj smotrno naložiti finančna sredstva, da bi se modernizirale obe predilnici, kajti nizkoproduktivne, v prejšnje stoletje segajoče stroje je bilo treba izločiti, prav tako pa tudi po vojni nabavljene, ki niso garantirali prvovrstno kvaliteto ali ali pa trošili preveč sredstev za rezervne dele. Razprave in raziskave so pokazale, naj bi se odločili za firmo Rieter kot najbolj solidno firmo z odličnim servisom za lastno opremo. Čas odločitve in finansiranja se je odmikal do tolikšne mere, da je že ogrožal obstoj raznih izredno tržnih artiklov podjetja, predvsem zaradi nekvadratne preje. Do odločitve je prišlo šele po l. 1970 in sicer s tem, ko je ob koncu leta 1971 Tekstilindus inštitut v Mariboru v sodelovanju z našimi strokovnjaki izdelal investicijski elaborat razvoja celotnega podjetja, kateri je pokazal zahteve po takojšnji ureditvi predilnice v cilju fuzioniranja t.j. fizične združitve. Deljena investicija na dve smeri bi bila daleko višja in manj učinkovita, ker ne bi bila mogoča ekonomsko utemeljena delna avtomatizacija. Spričo takrat nastopajoče fluktuacije najboljše delovne sile v Iskro in drugam pa je tudi ta projekt Instituta doživel večkratno spremembo.

Zaradi ugodnih razmer s stalno delovno silo se je resno predvidevalo, naj bi se modernizirana predilnica Tekstilindusa postavila na nerazvitem področju republike in sicer v Ptuj. Potekali so razni pogovori, oblikovali načrti in načini finansiranja z občinskim odborom Ptuj. Od tega načrta se je odstopilo, ker občinski odbor Ptuj ni uspel preskrbeti finančnih sredstev za zgradbo in klima naprave v določenem roku kot je predvidel dogovor. Spričo tega se je odločitev zopet preselila na Kranj. Izdelali so se novi načrti in prilagodili potrebam prihodnosti. Zahteve so bile: proizvajati najboljše kvaliteto preje, pri znižanju delovne sile, t.j. z najvišjo produktivnostjo in zagotoviti tkalnicam prejo iz različnih umetnih sodobnih vlaknin. V zvezi s tem se je na samoupravnih organih odločilo, da se dogradi zgradba trakta C in nabavi sodobno najmodernejšo opremo tistih firm, ki pogojujejo prej navedene zahteve, za združeno

Pogled na česalnico z raztezalkami

predilnico, previjalnico in sukalnico.

Odločitev ni bila lahka, saj je bilo treba natančno projektirati z ozirom na vse zahteve oziroma se na izgotovitev zgradbe trakta C (Projekt), klima naprav (IMP Ljubljana) in točno predvidevati selevit še ustreznih strojev iz predilnice II, kakor tudi vskladiti vse dobavne roke tujih firm. Sklep o združitvi obeh predilnic je bil postavljen za leto 1973/74. Splošni dokončni dogovori s tujimi firmami, kakor tudi finančno oblikovanje se je torej vršilo v l. 1971 in 1972 na podlagi že izdelanih projektov, kateri so predvidevali nakup naslednje opreme v obdobju 1973, 1974, 1975:

— Avtomatizirana čistilnica vključno z mikalnico, katera obsega stroje firme Rieter (Švica): 5 karuselov (vrtljakov), 2 enovaljna čistilna stroja, 3 Aeromixi, 6 ERM čistilnih strojev, 4 odvajalci kosmov, 10 mikalnikov za mikanko, 5 mikalnikov za umetna vlakna in 15 mikalnikov za česanko. (Skupno je torej 30 novih mikalnikov — prvotno pa je bilo instaliranih 150 nizko produktivnih mikalnikov).

— Raztezalke f. Rieter (Švica): 11 strojev in 2 stroja f.

Vouk (Italija). (Prvotne obratovale do 60 m/min — nove od 180 do 300 m/min).

— Kompletne česalnice (avtomatizirani stroji) f. Rieter (Švica): 8 česalnic, 2 dvojilne raztezalke in 2 dvojilke. (Prvotni stroji 11 kg/uro pri isti številki Nm 0,24, novi pa 25 kg/uro).

— Brusilni stroj za egaliziranje valjčkov f. Rieter (Švica).

— Avtomatizirana izprašilna firma Luwa (Švica).

— Rotor stroje (turbinski) BD-2000 f. Investa (Češka), sodobni visokoproduktivni stroji za mikanko, kateri osvajajo svet z visoko produktivnostjo, ker izločajo dve fazi predelave (formiranje flajerskega navitka in križno previjanje).

— Dvojno sukalni stroji firme Saurer—Allma (Nemčija): 3 stroji visokoproduktivni.

— Rekonstrukcija prstančnih strojev: 15 Zinser l. 1957 in 1 Mulhouse 1937 na sodobno raztezalo z jermenčki PK 225 pri f. KRUSIK (Valjevo).

— Rekonstrukcija: 1 Zinser flajerja l. 1957 na sodobno raztezalo z jermenčki PK-1500 pri f. Krušik (Valjevo).

— Previjalni avtomatski stroji, opremljeni z najsodobno (Nadaljevanje na 12. strani)

Flajerji, v ozadju nove raztezalke

Kronika treh obdobj ...

(Nadaljevanje z 11. strani)

nejšimi elektronskimi (optičnimi Loepfe) čistilci preje.

— Viličarji pri firmi Indos (Ljubljana).

— Transportna oprema pri firmi LIV — Postojna.

— Prstančni stroji firme Krušik (Valjevo): 25 strojev novih, a 412 vreten, je še v izdelavi in bodo kompletno montirani leta 1976 od marca dalje v traktu A, ter zamenjali po eni strani dotrajane Rieter Pc stroje in Howard Wc stroje (skupaj 20 strojev), ostali pa bodo za povečanje proizvodnje. S tem se tudi zaključuje tretje obdobje predilnice.

Od stare opreme, katera bo še ostala v predilnici in bo nekaj časa še služila zahtevam po preji po letu 1976, naj služi spodnji pregled:

Čistilnica: 1 bater-Rieter 1954 z nakladalnikom in kondenzorjem ter rahljalno-čistilnim agregatom, katerega sestavljajo 2 rahljača bal Hergeth, transportni trak, axiflow, kondenzor, stopničasti rahljalnik in čistilec Hergeth in ERM čistilec firme Rieter. Stroji so iz let 1954—1959, razen ERM čistilca, kateri je iz l. 1973.

Mikalnica: 6 kom mikalnikov Crosrol-Platt 1956, predelanih na visokoproduktivne.

Raztezalke: 3 kom raztezalk Zinser ol z zmogljivostjo 67 m/min, 8 kom raztezalk Spintex 63 z zmogljivostjo do 100 m/min, 2 kom raztezalk Vovk 1973 za BD.

Flajerji: 7 kom Zinser 1961 a 120 vreten, 2 kom Ingolstadt 1963 a 150 vreten, 3 kom Zinser 1967 a 108 vreten, 2 kom Ingolstadt 1967 a 40 vreten, 9 kom Zinser 1959, rekonstruirani 1973 (Krušik).

Prstančni stroji: 13 kom Hispano 65 a 384 vreten, 12 kom PS Ingolstadt 61 a 408 vreten, 12 kom PS Rieter—Ingolstadt a 356 vreten (stari kupljeni in rekonstruirani 1962), 6 kom PS Ingolstadt 1958 a 400 vreten — nabavljeni l. 1964 (stari), 7 kom PS Zinser 1958 a 408 vreten, nabavljeni l. 1963/64 (stari), 20 kom PS Mulhouse 1937 a 372 vreten — novi l. 1938, rekonstruirani 1962, 1 kom PS Rieter 1939 a 380 vreten — predelan na Wc in rekonstruiran l. 1964, 6 kom PS Smallex 1938 a 480 vreten — rekonstruiranih 1962, 3 kom PS Zinser a 420 vreten — Krušik 1958 — rekonstruirani 1973, 8 kom Zin-

ser 1959 (460 vreten) 12 kom PS Zinser 1957 (456 vreten), nabavljenih l. 1969 (rekonstruirani 1973), 9 kom PS Zinser 1960 (456 vreten) nabavljenih 1969, 2 kom PS Krušik 1965 (300 vreten) STS Kranj 1974.

Previjalnica: 1 kom Schafhorst — BKN 120 vreten, 3 kom Savio CSR 1963 — 120 vreten, 1 kom Savio CSR 1964 110 vreten.

Ostalo: V sklopu predilnice so še sledeči stroji 1 kom preša AUTEFA 1969, 1 kom preša 1942, 1 kom Wilow m. trg. stroj, 1 kom trgalni stroj za predprejo, 1 kom vata mikalnik, 1 kom arachna stroj, 1 kom zlagalec koprene z mikalnikom Ingolstadt.

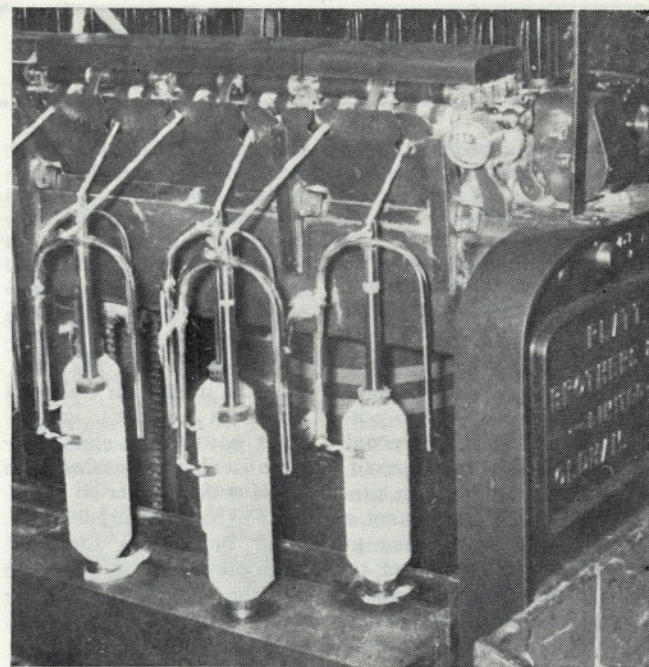
Sukalnica 1 kom Hamel 1967 predsukalni stroj a 60 vreten, 3 kom sukalni stroji Kamel 1967/68 a 120 vreten.

Vsi ostali stroji, navedeni v prvih dveh obdobjih, ki niso omenjeni v prejšnjem pregledu pa so ali prodani ali odpredani na odpad.

Resime — na zadnje investiranje v obdobju 1971—1975

Z zgoraj navedeno investicijo v stroje so postavljene stvarne možnosti za izpolnitev pogojev kot jih predvideva elaborat razvoja podjetja. Na razmeroma prostorsko majhnem kompleksu — je uspelo postaviti visokoproduktivno opremo, katera mora dajati kvalitetne in količinsko višje rezultate kot prvotno deljeni obe predilnici.

Pripomniti pa je potrebno, da visokokvalitetne preje ne oblikuje »samo« nova strojna oprema, temveč v največji meri še vedno človek, s svojo doslednostjo in zavestjo, da koristi sebi, podjetju in družbi kot celoti. Končna kvaliteta je odvisna od mnogih drobnih vplivov prav vseh posameznikov v vseh številnih fazah proizvodnje v predilnici. Zmotna je na primer miselnost, da na sodobnih av-

Del flajerja Platt iz leta 1890, demontiran leta 1962

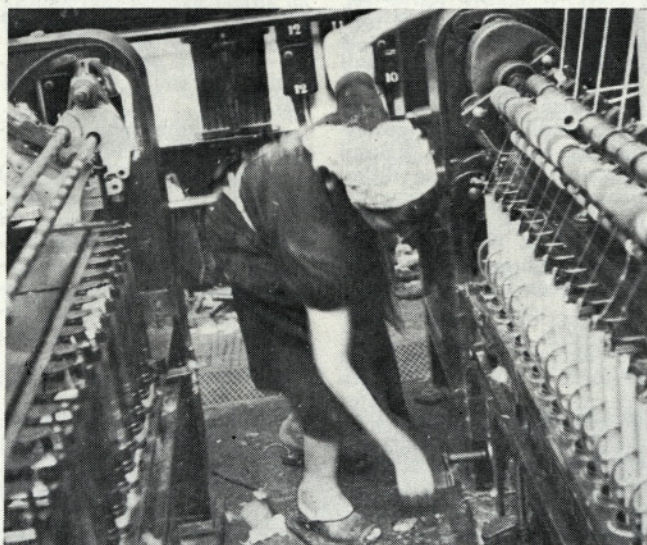
tomatskih previjalnih strojih s pomočjo ostrih nastavitev elektronskih čistilcev lahko z malomarnostjo izdelano nečisto prejo preoblikujemo v visokokvalitetno prejo za zahtevne tkanine v tkalnici. Prav tako se temeljito motimo, da investicija v mehanizacijo in avtomatizacijo z obširno elektronsko ureditvijo lahko odpravlja osebne malomarnosti bodisi delavca, mojstrov in drugih. Prav vse to je obratno! Sodobna tekstilna tehnologija z elektroniko skladno urejena je tista procesna tehnika, katera je kapitalno izredno intenzivna, zahteva pa precizno doslednost v posluževanju in temeljito organizacijo neprekinjene proizvodnje. To pomeni, da zahteva zanesljive delavce, izobražene mojstre in tehnike, ki ne prestando živijo v proučevanju in študiju nove tehnologije ter tako zagotavljajo končni ekonomski uspeh podjetju in s tem utemeljenost investiranja v nove naložbe.

Za primerjavo naj navedemo še, s kolikšno kapitalno vrednostjo danes oblikuje delavec ali mojster določen medfazni produkt:

n.pr. podmojster na karo-uselih (vrtljakih): 11.500.000 N din, mojster mikalnice in čistilnice: 48.720.000 N din, mikalca na 15 novih mikalnikih: 12.600.000 N din, delavka na novih raztezalnikih: 2.330.000 N din, previjalka na novem RSA avtomatu: 1.500.000 N din, sukalca na dvojnih sukalnih strojih: 4.761.000 N din, česalka na novih česalnih strojih: 7.990.000 N din in še nebroj drugih primerov, navaja se samo najbolj karakteristične.

Navedeni primeri kažejo, kako sodobna tehnologija preoblikuje nekdanje delovno intenzivno mesto proizvajalca tekstilne stroke v nadzor-nika visokoproduktivnih in kapitalno intenzivnih strojev. Tekstilna stroka sodobnosti ne zasluži več manjvrednostnega naziva »cunjarjev«, temveč z razvojem postaja važen sopotnik drugih vrst (tzv. propulzivnih) industrije ali pa jih s svojo dejavnostjo celo tudi prerašča. O tem naj bi razmislili tudi mnogi gospodarstveniki.

MARJAN STRNISA

Del prstančnega stroja Mulhouse s starim raztezalom, rekonstruiran leta 1962

PREGLED NEKATERIH ZNACILNIH PODATKOV

	Leto 1950 (3 izmene)			Leto 1971 (delno 3 izmene)			Leto 1975 (2 izmeni)		
	PREDILNICA		SKUPAJ	PREDILNICA		SKUPAJ	Indeks 1950/1971	Združena predilnica TEKSTILINDUS	Indeks 1971/1975
	Tiskanina	Inteks		Tiskanina	Inteks				
Število zaposlenih	461	317	778	275	130	405	52	336	83
Število vreten	15.864	14.564	30.428	33.560	20.340	53.900	177	53.900	100
Število turbin	—	—	—	—	—	—	—	1.000	—
Število suk. vreten	—	—	—	480	—	480	—	840	175
Proizvodnja suk.: ef. ton	—	—	—	72	—	72	—	191	265
Proizvodnja preje: ef. ton	1.810	1.277	3.087	2.394	912	3.306	107	3.010	91
Proizvodnja preje: baz. ton	1.761	1.586	3.347	3.083	1.930	5.013	149	4.903	98
Poprečna Nm: brez OE	32,1	37,9	34,9	39,9	57,8	48,8	140	54,1	110
Poprečna Nm: z OE	—	—	—	—	—	—	—	49,2	101
Kg/delavca na uro: ef. kg	1,63	1,68	1,65	4,09	3,29	3,83	232	4,20	110
Kg/delavca na uro: baz. kg	1,59	2,08	1,79	5,26	6,97	5,81	324	6,86	118

Opomba: Sedaj je skupno v TOZD Predilnica zaposlenih 446 ljudi, vključno s previjalnico, sukalnico, arachno in regeneracijo odpadkov. V letu 1950 je bilo 300 obratovalnih dni (ni bilo prostih sobot); v letu 1971 — 266 delovnih dni in v letu 1975 — 266 delovnih dni. Pokazatelji zajemajo ljudi po spisku, kar ne daje realne slike z ozirom na visok procent izostankov v letu 1975, saj je povprečno odsotnih dnevno nad 15 % ljudi. Poleg tega mora biti na raznih ključnih delovnih mestih zaradi komplicirane avtomatizacije začasno več ljudi. V bližnji prihodnosti pa moramo spremeniti še kvalifikacijsko strukturo delavcev in se bo v zvezi s tem še znižalo število zaposlenih v predilnici.

Prva povojna leta — združitev — današnji Tekstilindus

1945 — 1965

TISKANINA

Po osvoboditvi je bilo podjetje v skrajno slabem stanju. Strojni park je bil zastarel in izrabljen, nov kotel je odpeljal okupator, leta 1945 je delalo le 620 ljudi, proizvodnja pa je bila 1,7 milijonov kvadratnih metrov blaga.

28. novembra je bil postavljen delegat dr. Ernest Nagy. V last države je prišlo podjetje 1946. leta, vprašanje zaplenbe premoženja bivših lastnikov pa je bilo rešeno 1949. leta, ko se je Jugobruna preimenovala v Tiskanino.

Z resnim in trdim delom se je podjetje postopoma utrjevalo in uveljavilo kot eno največjih v državi. (V l. 1949 do 1954 je v sklopu Tiskanine obratoval tudi obrat Tekstilindus na Gaštelju, ki je bil potem priključen Inteksu.) Razmere so se vidno izboljševale: tako je bila od 1953. leta dalje montirana nova čistilnica, zgrajeno skladišče bombaža z garažami, postavljena je bila kompletna foto gravura, nabavljen je bil nov sušilno-razpenjalni stroj. Leta 1958 in v naslednjih letih so izdelali načrte, ki so s hitrimi posegi v tehnološki proces in z načrtnimi rekonstrukcijami znatno dvignili produktivnost dela, izboljšali asortiment in kvaliteto izdelkov. Tako je bila izvedena delna rekonstrukcija predilnice, znatno je bila povečana tudi njena kapaciteta, dograjeni so bili novi, moderni prostori v prizidku predilnice. V tkalnici so se povečale kapacitete z novimi avtomatskimi statvami Picanol in z raznimi dodatnimi stroji, v oplemenitilnici so dobili nove kosmatilne stroje, filmsko-tiskarski stroj, široki tiskarski stroj. Od leta 1945 se je

proizvodnja postopoma dvigala in dosegla leta 1960 že 21 milijonov kvadratnih metrov ob 2083 zaposlenih. Pred združitvijo je torej Tiskanina dosegla že lepe uspehe, in to v pogledu izvoza, rekonstrukcije, količinske in kvalitetne proizvodnje, v skrbi za delovnega človeka itd.

INTEKS

Tudi Inteks je imel v povojnem času neusklajene proizvodne kapacitete, zastarel in izrabljen strojni park, neustrezno razvrstitev obratnih prostorov, kar vse je bila posledica nenačrtnega gospodarjenja predvojnih lastnikov. Tako je po vojni čakala nove gospodarje težka naloga, ki pa so jo v letih do združitve dobro opravili. Med rekonstrukcijami, novogradnjami in dopolnitvami strojnega parka so bile najvažnejše naslednje:

V letih 1946 do 1949 je bila zgrajena nova predilnica. Leta 1949 so montirali parni kotel in turbino. 1954. leta je bila adaptirana in razširjena tkalnica, hkrati pa je bil preseljen v Inteks tudi obrat Tekstilindusa z Gaštelja. V letih 1958 do 1959 je prišlo do rekonstrukcije strojnega parka v predilnici, kar je povečalo njene kapacitete. V letu 1959 je tovarna dobila nove stroje za barvarno, česalnico in čistilnico.

Vse te spremembe so omogočile, da so proizvodnjo iz leta 1946, ko je bila 4 milijone kvadratnih metrov blaga, dvignili do leta 1960 na 10,5 milijona kvadratnih metrov. Pred združitvijo je bilo zaposlenih 1347 ljudi.

Tudi Inteks se je pred združitvijo močno uveljavil, predvsem na domačem tržišču, mnogo pa je bilo narejenega tudi za delovnega človeka.

V letih po združitvi v enotno podjetje so se količinski obseg proizvodnje glavnih skupin izdelkov in število zaposlenih gibali takole:

Leto	Preja tone	Tkanine 000 m ²	Število zaposlenih
1961	3.908	32.001	3.392
1962	4.452	32.379	3.338
1963	4.477	34.952	3.356
1964	4.429	34.487	3.266
1965	4.253	33.096	3.251
1966	4.428	35.638	3.192
1967	4.426	32.388	3.120
1968	4.750	32.223	3.149
1969	4.552	33.667	3.102
1970	4.427	28.666	2.884
1971	3.306	26.360	2.677
1972	3.116	24.282	2.435
1973	3.015	23.799	2.387
1974	3.080	23.857	2.357

Iz pregleda je razvidno, da se je količinski obseg proizvodnje po letu 1969 postopno zmanjševal, dočim je do tedaj z manjšimi nihanjem naraščal. Vzrok za zmanjševanje je izključno posledica postopnega ukinjanja dela žena v nočni izmeni, saj je na pri-

mer predilnica podjetja prva v državi ukinila nočno delo, vzporedno z njo pa tudi drugi obrati. Sedanji obseg proizvodnje namerava podjetje obdržati.

Za presojo obsega proizvodnje pa ne gre upoštevati

samo golih količinskih kazalcev, ampak tudi kakovostne. Na tem področju je prišlo

do velikih sprememb, med katerimi velja kot tipične omeniti zlasti naslednje:

	Leta 1961	Leta 1974
finoča preje — poprečni tēx	24,6	21,6
gostota tkanin — poprečno votkov na cm	23,2	26,0

Mimo tega je izbira proizvedenih izdelkov iz leta v leto zahtevnejša bodisi po surovinski sestavi in njihovi kakovosti kot po načinu dodelave in pestrosti vzorcev. Tako je podjetje že leta 1965 začelo predelovati sintetična vlakna, katerih delež se v skupni proizvodnji stalno večja, iz končnih izdelkov so izginile surove tkanine, ki so v posameznem letu presegle tudi 7.000.000 m², leta 1973 je pričela proizvodnja pletenin itd. Upošteva vse navedene okolnosti se je dejanska proizvodnja v letih 1961—1974 zmanjšala za 1,7 %. Omeniti je treba, da podjetje zavoljo visoke kakovosti svojih izdelkov uživa doma in v tujini velik ugled, o njej pa med drugim pričajo tudi številna

priznanja z raznih sejmov.

Hitreje od proizvodnje se je zmanjševalo število zaposlenih, saj je kolektiv leta 1974 štel kar 1035 ali 31 % manj delavcev kot leta 1961, zato se je hkrati povečevala delovna storilnost. Število zaposlenih, kjer so žene udeležene z 61 %, se je zmanjšalo izključno po poti naravne fluktuacije, pretežna večina onih, ki so menjali podjetje, pa se je zaposlila v propulzivnih dejavnostih, kjer žene že prej niso delale ponoči. Sodimo, da je Tekstilindus na ta način uspešno blažil perečo problematiko zaposlovanja na kranjskem področju.

Podjetje je pomemben izvoznik bombažnih tkanin. S

prodajo na inozemskih trgih je pričelo v letu 1952 in od takrat izvozilo že prek 200 milijonov metrov tkanin v vrednosti blizu 50 milijonov dolarjev po tekočih cenah. Izvoz je bil skoraj v celoti usmerjen na področja s konvertibilnimi devizami, glavni kupci pa so v ZR Nemčiji, Skandinaviji, na Nizozemskem, v Italiji, Veliki Britaniji, Grčiji, v nekaterih azijskih in afriških državah, ZDA, v zadnjem času pa tudi ZSSR.

Pri oskrbi s surovinami je podjetje pretežno odvisno od uvoza. Z naravnimi vlakni se oskrbuje v ZSSR ter v nerazvitih državah, v preteklosti tudi v ZDA, s kemičnimi vlakni pa v zahodnih državah. Tudi večino barvil, pomožnih sredstev in opreme uvaža iz zahodnih držav.

Investicijska dejavnost je bila vsa leta zelo razgibana. O njej govori naslednji pregled naložb v kapitalno izgradnjo, izražen v tisočih novih dinarjih po tekočih vrednostih:

Leto	Vloženo	Dokončano	Večje dokončane investicije	Vrednost
1961	14.460	9.164	nadzidek predilnice prstančni stroji statve kosmatilni stroji mikalniki	3.321 2.148 1.247 716 264
1962	6.258	11.042	statve belilna naprava krilni stroji in raztezalke tiskarski stroj monforizirni stroj sušilni stroj	3.087 1.758 1.364 1.141 559 450
1963	7.572	10.042	statve parni kotel in turboagregat sušilno-razpenjalni stroj previjalni stroji	5.936 3.245 587 419
1964	7.770	7.674	statve prestavitve železniške proge obrežni zid škrobilna stroja kalandra	4.416 1.132 730 556 244
1965	1.846	3.723	predilniška zgradba statve	1.984 1.496
1966	1.432	1.166	pralni stroj	450
1967	8.796	4.359	sušilno-razpenjalni stroj krilni in sukalni stroji pralni stroj previjalni stroji	1.622 837 658 422
1968	2.834	7.633	predilni stroji predpredilni in sukalni stroji termosol naprava smodilni stroj s plinsko napr.	3.434 2.239 847 780
1969	11.689	6.601	predilni stroji graverski stroji predpredilni stroji pralni stroj, kalandar, fulard	2.463 1.175 1.363 703
1970	13.796	8.287	mercerizirni stroj pralni stroj uparjevalna naprava pomožni parni kotel naprava za izdelovanje šablon	3.414 1.812 678 638 600
1971	3.747	14.344	prizidek plemenitilnice sušilno-razpenjalni stroj previjalni stroji rotac. filmski tiskarski stroj	5.577 3.291 2.558 1.916
1972	25.186	3.396	teč. razlika za suš. razp. stroj previjalni stroji	1.412 857
1973	39.965	19.922	statve rekonstruk. predilnih strojev predilni stroji oprema pletilnice parilnik	4.572 4.228 3.971 2.541 1.291
1974	32.060	53.877	prizidek predilnice oprema Rieter za predpredil. sukalna stroja statve širinski pralni stroj rotacijski tiskarski stroj	21.930 15.120 2.395 4.465 2.197 6.112

(Nadaljevanje na 15. strani)

Naloge bodočega razvoja podjetja

Verjetno nam je poznana resnica, da je tekstilna industrija nenehno izpostavljena milosti ali nemilosti tržišča, zahtevam mode in njenim kreatorjem ter s tem nevarnostim konkurence. Ta agresivni element nas sili, da skrbimo za kondicijo konkurenčnosti našega podjetja z razvojem, ki je sposoben zadovoljiti muhavostim trga tako po asortimentu, kakor tudi v pogledu kakovosti in cen. Tak razvoj pa predstavlja nenehno vlaganje v sodobnejšo in produktivnejšo opremo, v uvajanje novih oziroma boljših postopkov dela in v strokovnost zaposlenih delavcev.

Za našo organizacijo združenega dela lahko z gotovostjo trdimo, da so bila ta prizadevanja pri načrtovanjih in

V predilnici bomo z montažo 25 predilnih strojev v prvem polletju prihodnjega leta nadomestili stare iztrošene stroje — nekateri so izdelani koncem prejšnjega stoletja — in odpravili direktno predenje, ki nam povzroča v fazi tkanja vrsto nevšečnosti. Nadaljnjo zamenjavo ostalih predilnih strojev in flajerjev bo potrebno zaradi vlaganj v TOZD plemenitilnice in v energetiko preložiti na poznejši čas. Ta preložitev je potrebna tudi zato, da vidimo, kaj nam bo prinesel razvoj novih postopkov predenja visokih števil, na katerem dela zelo intenzivno vrsta proizvajalcev širom po svetu. Obstoja verjetnost, da bodo taki stroji že v nekaj letih na tržišču. Postopoma pa je po-

plemenitilnica. Velika iztrošenost ključnih strojev z neprimerno tehnologijo, kot sta obe belilnici bo zahtevala velika vlaganja. Zamenjava stare belilnice v obratu II je sicer v programu 1975 — 1976, vendar je vprašljivo glede na restriksijske mere uvoza in glede na razpoložljiva finančna sredstva, ali nam bo v prihodnem letu to uspelo realizirati. Belilnica v obratu I je s svojo tehnologijo neprimerna, ker povzroča deformacijo tkanin, ki se odraža v slabi kakovosti. Nekateri domači proizvajalci tekstila, ki so imeli enako tehnologijo beljenja, so jo že pred leti zamenjali z boljšo in zanesljivejšo. Mislim, da je zamenjava te belilnice realna nekeje proti koncu tega desetletja. Plemenitilnica ima ozka grla v sušilno-razpenjalnih in termofiksirnih strojih, ki nam danes onemogočajo kakršnokoli povečevanje proizvodnje ali pa večjo uporabo sintetičke. Torej bo treba tudi tu poskrbeti za dodatne kapacitete.

Ena od resnih dilem, ki se že dalj časa postavlja v naši organizaciji, je združitev obeh obratov TOZD plemenitilnice. Taka združitev bi prinesla vrsto prednosti v sami organizaciji proizvodnje, kakor tudi vrsto ekonomskih efektov. Ta carski rez, če ga lahko tako imenujem, bo potrebno izvršiti v obdobju 1981 — 1985.

Razen teh ključnih nalog pa bo potrebna nabava tudi raznih manjših strojev, ki bodo omogočali fleksibilnejše delo gotovih odelkov in razširitev asortimana, kot so barvna kuhinja, gravura, brusilni stroji itd. Povečanje kapacitet v gravuri narekuje zahteva trga — tako doma kakor zunaj — po povečanem asortimentu in skrajšanju dobavnih rokov. Ker je to zvezano z manjšimi vlaganji, bo realizacija projekta, ki se delno razlikuje od programa 1975 — 1976, že koncem tega leta oziroma v prvi polovici leta 1976. Ureditev barvne kuhinje se bo izvršila koncem leta 1976 oziroma v letu 1977.

Vsa ta vlaganja v obnavljanje proizvodnih kapacitet, ki

jih zahteva razvoj in ekonomika, pa ne bodo imela zahtevanega rezultata, če ne bomo vzporedno skrbeli za modernizacijo in obnovo termoelektričnih naprav.

V letih 1980 — 1985 bo potreba z največjo resnostjo pristopiti k rekonstrukciji kotlovskih naprav z izvršitvijo prehoda iz trdih goriv na tekoča ali pa celo plinasto, v kolikor nam bo to zadnje v tem času že dosegljivo. Za obnovo energetskih strojev za proizvodnjo električne energije pa bo potrebno izdelati študijo, ki naj pokaže rentabilnost takega vlaganja. Obnovo teh naprav ne bo narekovala samo velika dotrajnost in povečana zahteva po tehnološki pari in energiji, ampak kot »imperativ« tudi skrb za čistejšo ozračje.

Pri vseh teh vlaganjih v stroje pa ne smemo pozabiti na vlaganje v družbeni in osebni standard delavca ter v njegovo znanje, da bomo sposobni upravljati z modernimi proizvodnimi sredstvi in da bo v vsaki fazi našega razvoja dosežen zahtevani rezultat naših skupnih hotenj in prizadevanj.

Zadnje restriksijske mere pri investicijah in globalna vezava uvoza na izvoz so ukrepi, ki bodo veljali spričo velike recesije v svetu in neodgovornega obnašanja v vseh sferah naše potrošnje, daljše obdobje. Zato je uresničitev naših razvojnih načrtov v pretežni meri odvisna od nas samih, od naše sposobnosti, kako čimboljše izkoristiti izdelavni material, delovni čas in proizvodne kapacitete, kako doseči čimboljši asortiment in kvaliteto, kako vsa ta prizadevanja čimbolj plasirati in vnovčiti na tržišču. Zavedati se namreč moramo, da bomo morali vsaj v obdobju 1976 — 1980 razvoj podjetja pokrivati z lastno ustvarjenimi sredstvi ker glede na smernice srednjeročnega plana Slovenije za naslednjih pet let, dajemo v razvoju prioriteto energetiki, prometu, turizmu, vodnemu gospodarstvu, bazni kemiji in industriji trajnih dobrin.

Eden od ukrepov globalne vezave uvoza z izvozom predvideva pri uvozu opreme iz konvertibilnega področja v vrednosti nad milijon dinar-

jev 30 % pokrivanje z izvozom. Sedanjost je zopet pokazala, da mora biti gojitev izvoza eden od osnovnih elementov poslovne politike podjetja tudi v bodoče. Seveda pa bo pri tem potrebno zgraditi sistem stimuliranja, ki bo vsaj do neke mere izenačeval pridobivanje dohodka v izvozu in na domačem tržišču.

Na področju samoupravne organiziranosti je naš kolektiv z vso resnostjo že v sredini leta 1973 pristopil k uresničevanju ustavnih določil nove ustave, v mesecu novembru pa smo že podpisali samoupravni sporazum o združitvi temeljnih organizacij v delovno organizacijo. Organiziranost, ki jo določa samoupravni sporazum, lahko ocenimo kot dobro in smo jo v praksi tudi verificirali. Zavedamo se, da sedanja samoupravna ureditev ni dokončna niti idealna. Ravno zato tudi ni bil razrešen skupni odbor za pripravo samoupravnega sporazuma o združevanju v delovno organizacijo, marveč je bil nasprotno zadolžen, da zasleduje izvajanje samoupravnega sporazuma, proučuje obstoječo problematiko in pripravi predloge za potrebne spremembe oziroma dopolnitve, katere naj bi še izboljšale naše samoupravno delovanje.

V akcijah, ki imajo namen združevanje v tekstilni industriji, naša delovna organizacija aktivno sodeluje in je dala tudi vrsto pobud. Predvsem so bila naša prizadevanja usmerjena v to, da se zagotovi dejansko združevanje dela in sredstev, kar naj vodi k doseganju boljših poslovnih rezultatov in večji vpliv delavcev temeljnih organizacij, da odločajo o doseženem dohodku in usmerjanju programa. Ne moremo trditi, da se lahko ponašamo že z vidnimi rezultati, vendar pa s sprejetjem »temeljnih izhodišč za združevanje in samoupravno organiziranje tekstilne industrije Slovenije«, katere je Zbor delegatov združenja TOZD tekstilne industrije Slovenije sprejel v mesecu aprilu, obstoja akt, ki nam bo služil kot dobra osnova za naše delovanje na področju združevanja.

dipl. ing. Franc Hočevar

Dipl. ing. Franc Hočevar, glavni direktor podjetja

odločitvah vedno prisotna, kar potrjujejo rezultati dela, ki smo jih dosegli in za katere lahko trdimo, da so bili doseženi ob veliki skromnosti in odrekanju celotnega kolektiva.

Dinamični razvoj tehnike in tehnologije v zadnjih desetih letih je primarno predelavo tekstila uvrstila med kapitalne industrije, ki na enega zaposlenega zahtevajo veliko sredstev za opremo delovnega mesta. Nova tehnologija pa ne prinaša samo večje produktivnosti in možnosti uporabe novih materialov, ampak tudi izboljšanje pogojev dela in kakovosti izdelkov. Zato je Tekstilindus že leta 1971 pristopil k izdelavi dolgoročnega programa razvoja, ki ga je izdelal skupaj s strokovnjaki Tekstilnega inštituta iz Maribora. Tako v tem letu zaključujemo z realizacijo investicijskega programa, ki je bil sprejet za obdobje 1972 — 1974, v teku pa je že realizacija programa za obdobje 1975 — 1976. Program 1975 — 1976 predstavlja nadaljevanje programa 1972 — 1974 in s katerima uresničujemo naslednje cilje dolgoročnega programa podjetja:

- zadržati ali pa celo povečati naše kapacitete z zamenjavo iztrošenih strojev s sodobnejšimi ob povečani produktivnosti dela in ob zmanjšanju števila zaposlenih;

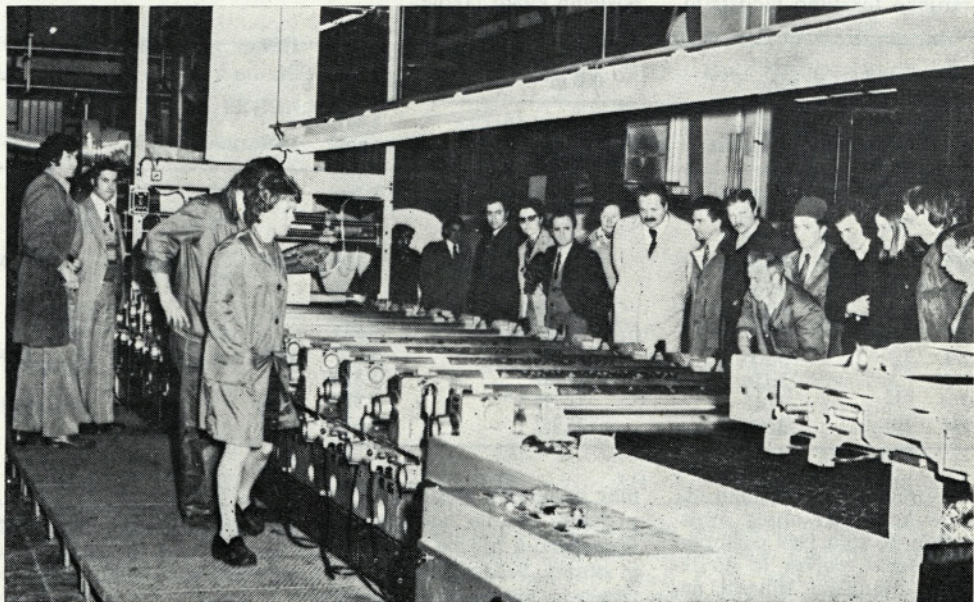
- odpraviti ozka grla;
- izboljšati asortiment in kakovost proizvodov.

trebno še naprej delati na programu poenotenja transporta in embalaže, ki se je že pričel uresničevati.

V TOZD tkalnica bo v mesecu septembru končana montaža 112 brezčolničkovih tkalskih strojev, ki vnašajo v našo delovno organizacijo novo tehnologijo tkanja. Zamenjava PC predilnih strojev bo imela za posledico izločitev 104 statev Rütiti, ki jih bomo nadomestili v prvi polovici leta 1976 z 80 avtomati tipa Picanol, kateri bodo opremljeni z unifili. Sočasno bomo z unifili opremili tudi 80 avtomatov, ki so že v obratovanju. Dodatno k 36 avtomatom za pestro tkanje se bo postavilo še 24 novih, ki bodo opremljeni s posebno izvedbo unifila za pestro tkanje. Vse te investicije v tkalnico bodo omogočile izboljšati kakovost in delno povečati količino tkanin ter zmanjšati število zaposlenih, kar bo ugodno vplivalo na ekonomski efekt temeljne organizacije.

V obratovanju je 649 Kovo avtomatov, katerih vzdrževanje je zaradi iztrošenosti zelo oteženo, ker primanjkuje rezervnih delov in jih bo v srednjeročnem planu 1981 — 1985 potrebno izločiti iz proizvodne in nadomestiti z novimi sodobnejšimi stroji. Ureditev škroblilnice v obratu I TOZD tkalnica je tudi ena od nujnih nalog, ki jo bomo morali uresničiti v prihodnjih dveh — treh letih.

V prihodnjih letih nas čakajo resne naloge v TOZD

V prihodnjih letih bomo morali investicijska vlaganja usmeriti v TOZD Plemenitilnico, ki ima ozka grla v sušilno-razpenjalnih strojih in v termofiksirnih strojih. Prvenstveno pa bomo morali zamenjati belilnico, saj obstoječa ne ustreza več današnjim potrebam

Delovni in življenjski pogoji delavcev

Vloga sindikata

Ko letos praznujemo 30. letnico osvoboditve, ne smemo prezreti najbolj množične družbeno-politične organizacije delavskega razreda — sindikata.

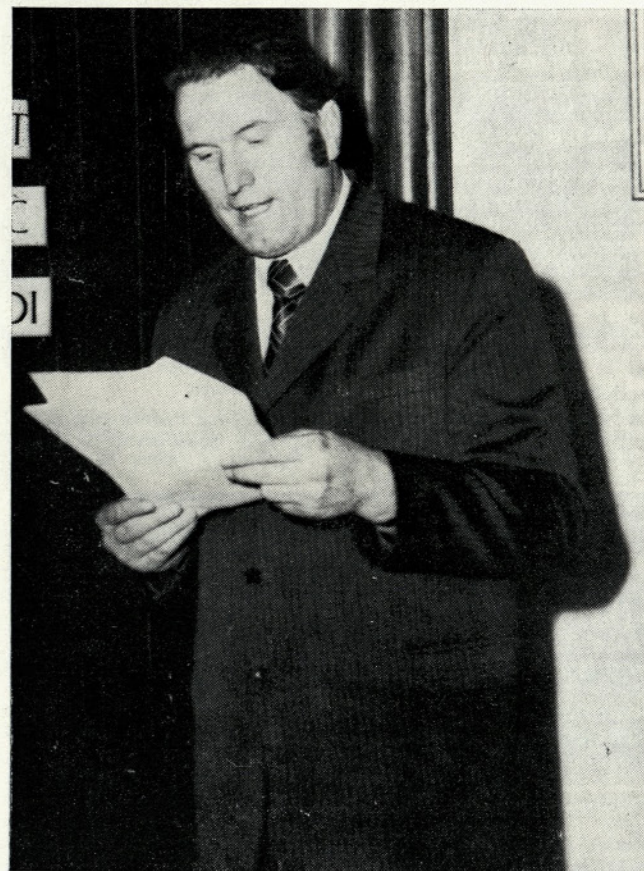
Sindikat je prostovoljna in najširša razredna družbeno-politična organizacija delav-

smo enotno nastopali in dosegli veliko moralno zmago. Takoj po osvoboditvi je bila organizirana enotna Zveza sindikatov, v katero se je vključila večina delovnih ljudi Jugoslavije. Med prvimi je bilo tudi v našem podjetju uresničeno geslo »tovarne de-

sistemu v konferenco osnovnih organizacij sindikata. Ob vsem tem, pa se niso zane-marjali delovni in življenjski pogoji zaposlenih in tudi na tem področju smo dosegli lepe uspehe. Samskim delavcem, predvsem iz drugih republik, ki se zaposlijo pri nas, pa je na razpolago urejen in moderno opremljen samski dom. V vseh treh poslovalnicah obrata družbene prehrane pa je na voljo primerna prehrana po ugodnih cenah. Smo tudi med redki mi gospodarskimi organizacijami, ki še poseduje lastne počitniške domove za oddih zaposlenih delavcev in svojcev. Sindikalna organizacija deluje po že vnaprej sprejetem delovnem programu, kjer so opredeljene vse njene naloge na različnih področjih delovanja. Kot prvo seveda, še nadaljni razvoj in krepitev samoupravnega in delegatskega sistema, samoupravne delavske kontrole na ravni TOZD in OZD.

Z vso resnostjo se je treba posvetiti gospodarjenju v podjetju s posebnim poudarkom na racionalnem trošenju zelo dragih osnovnih surovin, barv in kemikalij, kvaliteti izdelkov, delovni disciplini in pa sistemu nagrajevanja, ki mora biti odraz vloženega dela.

Na doslej dosežene uspehe smo lahko ponosni in priznaje tam uspehom vidimo tudi v tem, da poteka osrednja proslava v počastitev občinskega praznika 1. avgusta združeno s proslavo 30. obletnice osvoboditve v našem

Franc Koporec, sekretar sveta ZK podjetja

podjetju. Vsem članom delovnega kolektiva, družbenopolitičnim organizacijam in samoupravnim organom ob tej priliki iskreno čestitamo in želimo v bodoče še veliko delovnih uspehov, tako na gospodarskem, kot družbeno-

političnem področju. To nam zagotavlja sistem, ki omogoča, da o pogojih in rezultatih svojega dela odločajo vsi delavci v združenem delu.

Za predsedstvo konference OOS

Franc Istenič

Predsednik sindikalne organizacije Franc Istenič

cev. Vloga sindikalne organizacije se je od osvoboditve pa do danes bistveno spremenila. Mišljenje, da je sindikat samo zato, da preskrbi delavcem ozimnico, od krompirja, jabolk, drv in premoga pa do cenejše obutve in oblačil, da organizira letovanje na morju, podeli sem pa tja kakšno socialno pomoč, je že davno minilo. Res se še danes sindikat bavi tudi s takimi stvarmi, vendar je to le še več ali manj obrobna dejavnost sindikata. V Jugoslaviji se delavci združujemo v sindikate in zvezo sindikatov, da bi združeni bolj uspešno uresničevali svoje razredne interese in pod idejno-političnim vodstvom Zveze komunistov učinkoviteje zagotavljali svojo oblast nad razmerami, sredstvi in sadovi svojega dela, ter odločilen vpliv v vseh drugih družbenih zadevah. Tako vlogo sindikata pa je mogoče uresničiti le, če smo v sindikatu delavni vsi ali vsaj velika večina in ne le posamezniki med nami. To smo dokazali že leta 1936 v veliki tekstilni stavki, kjer

delavcem« in bil izvoljen prvi delavski svet podjetja. Da bi se samoupravna dejavnost še bolj okrepila, so bile kasneje ustanovljene po obratih ekonomske enote. Sindikalna organizacija je bila nenehno pobudnik in nosilec nadaljnega razvoja samoupravnega sistema, predvsem pri uresničevanju načel in določil XV., XXI. in XXII. ustavnega dopolnila in pri uveljavljanju nove Ustave. Rezultat takšnega dela je tudi današnja samoupravna in politična organiziranost v našem podjetju.

Ob sprejemanju novih ustavnih določil, so bili člani sindikata nosilci organizacije in konstituiranja temeljnih organizacij združenega dela predilnice, tkalnice, plemenitilnice, prehrane in oddiha ter posebne delovne skupnosti skupne službe.

Vzporedno s tem se je izvršila tudi reorganizacija sindikata in tako imamo danes v organizaciji združenega dela pet samostojnih osnovnih organizacij sindikata ki se povezujejo po delegatskem

(Nadaljevanje s 13. strani)

Vse naložbe so bile v glavnem usmerjene v modernizacijo tehnološkega procesa, kar velja še zlasti za tekoče in bodoče investicije, katerih tempo se močno stopnjuje, saj podjetje ne predvideva večanja proizvodnje. Za primer avtomatizacije naj služi podatek, da je bilo v podjetju ob združitvi leta 1961 od skupnih 2166 stavev le 288 avtomatskih, ob koncu leta 1974 pa je bilo vseh 1631 stavev z enako zmogljivostjo izključno avtomatskih. Velik uspeh kolektiva pomeni v letih 1973—1974 izvedena centralizacija dislociranih predilniških obratov, ki je potekala obremen z zamenjavo in rekonstrukcijo opreme. V teku so velike naložbe za nadaljnjo posodobitev predvsem predilskih in tkalskih naprav, ki bodo v tej fazi zaključene leta 1975.

Kakor vse dejavnosti v podjetju tako se je tudi izobraževanje razvijalo hkrati z rastočimi potrebami in zahtevami gospodarskega razvoja, tehnologije in organizacije dela, ki postavlja v vseh

smereh človekovega udejstvovanja vedno širše in zahtevnejše naloge, katere je možno reševati le s skupnim delom in dobro usposobljenim kadrom. Prav zaradi tega je bil leta 1960 ustanovljen izobraževalni center kot posebna organizacijska enota podjetja za strokovno in splošno izobraževanje delavcev. Ta ukrep je bil zelo koristen, kajti avtomatizacija proizvodnje je zahtevala proizvajalce, ki so sposobni slediti sodobnemu tehnološkemu procesu in celotnemu družbenemu razvoju, ki so sposobni upravljati ter s svojim delom in odgovornostjo zagotoviti obstoj in razvoj delovne organizacije. Tako omogoča izobraževalna dejavnost slehernemu članu kolektiva, da s pridobljenim znanjem dosega čimvečje delovne uspehe sebi in skupnosti v prid.

Tekstilindus brez dvoma sodi v vrsto tistih kolektivov tudi na kranjskem področju, ki so največ vlagali v objekte družbenega standarda. Veliko je število delavcev, ki so dobili stanovanja od podjetja ali posojila za individualno gradnjo.

Za prehrano delavcev so na razpolago 3 restavracije s 310 sedeži. Delavci lahko izkoristijo svoj letni dopust v treh počitniških domovih kolektiva: v Novigradu, Bohinju in na Krvavcu. Delavcem služita tudi dve splošni in zobozdravstveni obratni ambulanti.

Nesporen razvoj in napredek podjetja je bil dosežen z velikimi naporii in dosti-krat tudi s samoodrekanjem vseh delavcev. Pri vsem tem so imele pomembno vlogo družbenopolitične organizacije, ki so aktivno posegale v vsa dogajanja tako s sodelovanjem pri delu organov upravljanja kot pri informiranju in mobilizaciji kolektiva.

Ko se oziramo na prehojeno pot, lahko ugotovimo, da je Tekstilindus z doseženimi rezultati upravičil svoj obstoj in dokazal, da mu pripada ustrezno mesto v okviru naše socialistične skupnosti tudi na tem prostoru.

V. Zagoričnik

Prva povojna leta, združitev ...

Delovni in življenjski pogoji delavcev

Prehrana in rekreacija

Takoj po osvoboditvi se je ustanovila menza v Jugobruni. Le-ta je bila v prostorih sedanje dvorane delavskega sveta. Namenjena je bila predvsem samskim delavcem, kjer so lahko dobili zajtrk, kosilo in večerjo. Ob združitvi Tiskanine in Tekstilindusa na Gaštelju pa se je že obstoječa menza na Gaštelju adaptirala leta 1949, ki je bila za tiste čase zelo sodobno opremljena. Imela je sodobno kuhinjo, bife in veliko jedilnico. Tudi ta men-

prostore preuredili iz nekdanjih pisarn uprave, jedilnica pa je bila že zgrajena v pritličju stanovanjske stavbe.

V Tiskanini pa je bila leta 1959 adaptirana in preurejena sedanja stavba, v kateri je v pritličju dobila prostore delavska restavracija in sicer: kuhinjo s stranskimi prostori, kletjo in jedilnico z bifejem. V tem času je bil urejen in odprt tudi bife poleg tkalnice.

Takoj na začetku se delavci niso posluževali v tolikš-

prostori, jedilnico in bifejem. Restavracija nudi svoje usluge stanujočim v delavskem domu, kot tudi članom sedanjih kolektivov oziroma stanujočim v Stražišču. Do nedavnega pa je nudila usluge tudi za Vzgojno varstveno ustanovo »Rezka Dragar«, ki ima svoje prostore v delavskem domu.

Vse tri restavracije imajo delovno kapaciteto za najmanj 800 kosil, 2.400 malic, 300 večerij in zajtrkov dnevno. Problematična je delovna kapaciteta v obratu I, predvsem zaradi premajhnega števila sedežev v restavraciji oziroma zaradi prevoza hrane po obratih. Z rekonstrukcijo tkalnice v obratu I bo urejena tudi sodobna jedilnica z bifejem za zaposlene v tkalnici, predilnici in delavnicah. S tem bo odpravljena dolgoletna nevšečnost in nezadovoljstvo, tako pri delitvi in kvaliteti hrane, kot samega načina posluževanja toplega obroka oziroma malice.

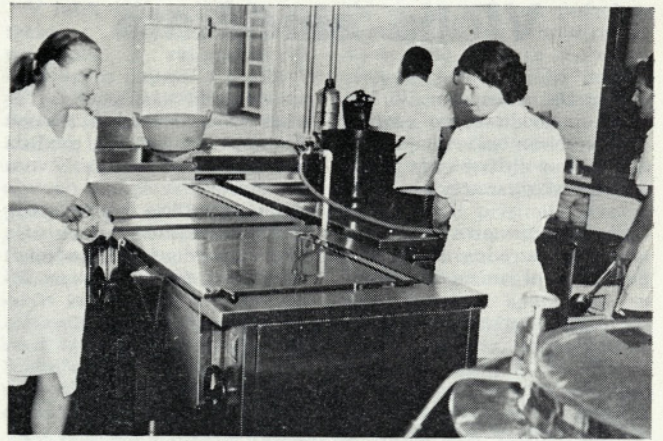
Na osnovi sklepa Centralnega delavskega sveta Tekstilne industrije Tekstilindus Kranj z dne 12. 2. 1970 pa je bila z združitvijo Delavske restavracije Tekstilindus Kranj in Počitniške skupnosti Tekstilindus Kranj ustanovljena Delovna enota prehrane in oddiha. Ne bo odveč, če tudi na področju počitniške dejavnosti posežemo malo v zgodovino:

Bivša Tiskanina je že v letu 1949 uredila svoj prvi počitniški dom v Poreču. Dom je imel okrog 60 ležišč in restavracijo. Svojemu namenu je služil deset let, t. j. do leta 1959. Torej smo imeli dom v najemu 10 let. Istega leta smo se odločili za nakup počitniškega doma v Fiesi. Tudi ta dom je imel približno enako število ležišč oziroma 19 sob z 80 ležišči.

Tudi bivši Inteks je že v letu 1952 pričel z urejanjem počitniškega naselja v Ankaranu. Najprej je imel šotore, nato pa montažne hišice. Leta 1958 pa so pričeli z urejanjem zemljišča v Novigradu in že leta 1959 postavili šest montažnih hišic s kuhinjo in restavracijo. V tem času so kupili in uredili tudi počitniški dom v Bohinju in kočjo na Krvavcu.

Z združitvijo podjetij Tiskanina in Inteks je bil dan vse večji poudarek na razvoju počitniškega doma v Novigradu. Tako se je vsako leto od 1959 dalje večalo število montažnih hišic in s tem seveda število ležišč. Ob tem ne smemo prezreti dolgoletnega upravnika tega počitniškega doma Naceta Aljančiča, ki je vseskozi sodeloval in vodil dela pri izgradnji tega doma, pozneje pa tudi dolga leta vodil dom v času sezone. Kot že rečeno, je bila takratna odločitev, da se povečavajo kapacitete v počitniškem domu v Novigradu in s tem tudi odločitev za odprodajo počitniškega doma v Fiesi.

Leta 1968 je Centralni delavski svet ustanovil posebno

Moderna kuhinja v delavski restavraciji v obratu III (delavski dom v Stražišču)

obratno storitveno gostinsko enoto z nazivom Počitniška skupnost Tekstilindus Kranj, ki je delovala do združitve z delavsko restavracijo oziroma

ma ustanovitve nove storitvene enote »delovno enoto prehrane in oddiha«. Sedanja kapaciteta počitniških domov pa je naslednja:

Počitniški dom v Novigradu (Pineta):

21 hišic po 4 ležišča	— 84 ležišč
17 hišic po 3 ležišča	— 51 ležišč
10 hišic po 2 x 2 ležišča	— 40 ležišč
Skupaj torej 48 hišic in	— 175 ležišč

Poleg tega pa je za osebe doma rezerviranih 16 ležišč. Vseskozi sta postavljena tudi dva šotora za priložnostne goste. Z dodatnim ležiščem v večjih hišicah, pa se lahko poveča kapaciteta doma za še nadaljnjih 21 ležišč.

Dom v Novigradu ima urejeno kuhinjo in njene prostore, jedilnico s 135 sedeži ter bife. Za razvedrilo gostov ima tudi glasbeni avtomat, kegljišče, druge športne rekvizite in otroško igrišče. Zelo lepo je urejena tudi plaža.

Počitniški dom Bohinj:

Ta dom ima 5 sob s skupno 16 ležišči, jedilnico in kuhinjo, hrano pa si gostje pripravljajo sami. Za razvedrilo je na razpolago tudi 4-sedežni čoln in drugi športni rekviziti.

Koča na Krvavcu ima 6 ležišč z jedilnim kotom in štedilnikom. Hrano si morajo tudi tukaj gostje pripravljati sami. Koča ima izredno lep razgled, v zimskem času pa je v njeni okolici ugodna smuka.

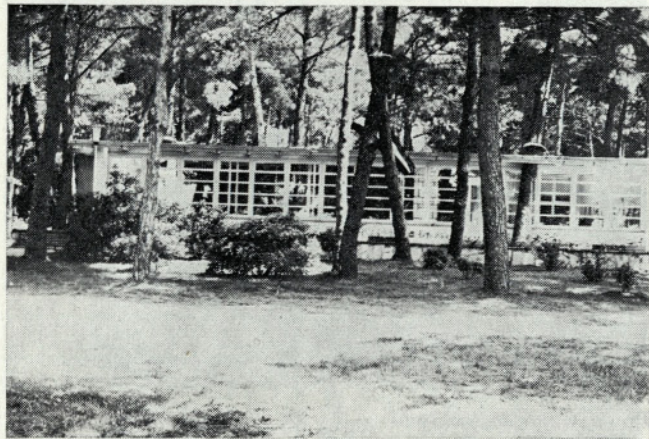
Na zborih delavcev v mesecu oktobru 1973 so se delavci

na zborih sporazumeli, da ustanovijo štiri Temeljne organizacije združenega dela. Med njimi je tudi Temeljna organizacija združenega dela Prehrane in oddiha, ki ima po novem naslednje poslovne enote:

delavska restavracija poslovalnica 1 Kranj, Gorenjesavska 12; delavska restavracija poslovalnica 2 Kranj, Savska c. 34; delavska restavracija poslovalnica 3 Kranj, Delavska c. 19; Počitniški dom Tekstilindus Kranj, Novigrad Pineta; Počitniški dom Tekstilindus Kranj, Bohinj, Ukanc št. 3; Koča na Krvavcu Tekstilindus Kranj, Ambrož št. 3; Koča na Krvavcu Tekstilindus Kranj, Ambrož številka 21; Delavski dom Tekstilindus Kranj, Delavska cesta 19.

Leta 1965 smo zgradili za samske delavce delavski dom, lani pa k njemu dogradili še prizidek. Dom je zelo moderno in sodobno opremljen, tako da je počutje stanovalcev res odlično. V novem prizidku so urejeni tudi

(Nadaljevanje na 17. strani)

Jedilnica počitniškega doma v Novigradu

za je bila namenjena predvsem samskim delavcem, v kateri je bilo možno dobiti zajtrk, kosilo in večerjo. Jedilnica je služila še za razne kulturne prireditve, družabne sobotne večere in za širše sestanke družbeno-političnih organizacij. Ta menza je bila ukinjena leta 1955.

V tem času so imeli menzo tudi v obratu II (Intex), ki je prvotno izdajala le tople in mrzle napitke ter mrzlo hrano. Tudi jedilnico so poleg malice uporabljali za kulturne prireditve, družabne sobotne večere in za širše sestanke družbeno-političnih organizacij, predvsem pa mladinska organizacija.

Na pobudo družbeno-političnih organizacij, predvsem sindikalne organizacije, da se v podjetjih uvedejo med delom topli obroki, se je porodila ideja o organiziranju take prehrane — tako v Tiskanini, kot tudi v Inteksu. V Inteksu so kuhinjo in njene

nem število toplih obrokov, kot sedaj. Več so se posluževali uslug bifeja. To pa je razumljivo, saj so ves čas zaposlitve nosili malico s seboj oziroma od doma, ker jim do takrat praktično ni bila dana možnost, da bi si malico lahko kupili v podjetju.

Ob združitvi podjetij Tiskanine in Intexa v današnji Tekstilindus pa je centralni delavski svet podjetja dne 29. 12. 1961 ustanovil gostinsko enoto »Delavsko restavracijo Tekstilindus Kranj«. Namen ustanovitve te enote je bil, da se zaposlenim delavcem, njihovim svojcem, cem podjetja, zagotovi dobra in cenena prehrana. V tem času je bil uveden tudi polurni odmor in s tem delavcem vsestransko omogočeno, da koristijo usluge te enote. Za primerjavo, kako je naraščalo število obrokov, posredujemo nekaj podatkov:

Leto	Štev. obrokov malic	Kosil	Večerje	Nočne malice
1962	327.231	165.948	—	100.026
1967	467.923	187.976	20.139	122.928
1972	463.257	220.800	13.968	—

Če primerjamo število obrokov s številom zaposlenih, se število obrokov vedno večja, saj nam je znano, da smo v približno desetih letih znižali število zaposlenih za približno 900. Vedno večje število zaposlenih se poslužuje tudi naših bifejev. Dva sta v obratu I, eden pa v obratu

II. Podatki prometa oziroma porasta istega po letih ni primerjalen zaradi stalnega naraščanja cen.

Ne smemo prezreti, da se je k tej enoti priključila na novo ustanovljena delavska restavracija v Delavskem domu. Le-ta je sodobno opremljena s kuhinjo in njenimi

In to je ena počitniških hišic v Novigradu, kjer mnogi od nas preživijo vsako leto prijeten oddih

(Nadaljevanje s 16. strani)

skupni prostori, ki so namenjeni za razvedrilo in sestanjanje stanovalcev. Tu lahko stanovalci gledajo televizijo, poslušajo radio ali pa se poslužujejo raznih športnih rekvizitov, ki so jim na razpolago. V prostorih doma je tudi Vzgojno varstvena ustanova »Rezka Dragar«, podružnica Lekarne in Ljubljanske banke.

Celotni dohodek v vseh sedmih poslovalnicah je v letu 1974 znašal 9.117.428 dinarjev in doseženi dohodek 3.422.065,10 din oziroma osta-

nek dohodka 239.454,05 din, kar potrjuje dobro poslovanje Temeljne organizacije združenega dela v letu 1974.

Smelo lahko trdimo, da smo med prvimi podjetji v Kranju, ki smo največ sredstev namenili za prehrano, rekreacijo in stanovanja naših delavcev. Še nadalje pa mora biti nenehna skrb in naloga nas vseh, predvsem pa delavcev v TOZD, da našemu delovnemu človeku nudimo dobri in ceneno prehrano, ugoden počitek v naših počitniških domovih in delavskem domu.

Franč Koporec

Stanovanjska gradnja od osvoboditve do danes

Stanovanje je v naši družbi in v naših pogojih zelo pomembna socialna komponenta, zato je bila stanovanjski politiki ves čas po vojni posvečena velika skrb. Po vojni je država z zapleno in nacionalizacijo ter administrativno določenimi stanarinami močno zaščitila prebivalstvo. Naše podjetje (bivša Tiskani in Inteks) je po predhodni zapleni in tej sledeči dodelitvi pridobilo 6 stanovanjskih hiš, ki so bile zgrajene v letih 1930 do 1936. Te hiše je podjetje adaptiralo oziroma preuredilo v 26 družinskih stanovanj in 13 posameznih sob za potrebe svojih delavcev. Takoj po vojni je podjetje pridobilo tudi dva stanovanjska provizorija za obratoma II in tri provizorije na Planini, ki pa so zaradi dotrajanosti že vsi porušeni. Ti provizoriji so bili na začetku zelo prikladni za trenutno reševanje stanovanjske problematike, toda kasneje (ob rušenju) pa so predstavljali za podjetje veliko breme, saj smo morali skoraj vse družine sami rešiti z dodelitvijo stanovanja v bloku.

Posebno ugodne možnosti za sistemsko stanovanjsko gradnjo je dal zakon o nacionalizaciji gradbenih zemljišč v mestih, ki je ustvaril pogoje za načrtno urbanisti-

čno urejanje in s tem tudi za stanovanjsko izgradnjo. Ker se je izkazalo, da obstoječi stanovanjski fond, pridobljen po vojni, ne bo zadostoval potrebam po stanovanjih v našem podjetju in ker je zakon o nacionalizaciji zemljišč odprl možnosti, se je podjetje odločilo za gradnjo novih stanovanjskih blokov. V okviru danih finančnih možnosti, je podjetje do leta 1955 zgradilo na Planini tri stanovanjske bloke po 4 stanovanja, na Zlatem polju pa tri bloke po 6 stanovanj, en blok z 12 stanovanji ter dva stanovanjska provizorija za samske delavce. Tudi ta dva provizorija sta bila v zadnjih dveh letih zaradi dotrajanosti dokončno porušena. Eden je bil porušen že pred leti zaradi gradnje Dijaškega doma, drugi pa v zadnjih dveh letih.

Največji razmah stanovanjske graditve je podjetje doseglo po letu 1955 oziroma v letih od 1958 do 1965, saj je v sedmih letih zgradilo oziroma odkupilo kar 318 družinskih stanovanj, od katerih je 47 enostanovanjskih vrstnih hiš. Za hitrejšo reševanje stanovanjskega problema je v tem obdobju poleg navedenih stanovanj postavilo za obratoma II tri stanovanjske provizorije, v katerih je 18 družinskih stanovanj ter dva

provizorija s 40 ležišči za trenutno reševanje stanovanjskega problema samskih oseb, od katerih je eden že porušen, eden pa spremenjen v provizorična družinska stanovanja. Ker je število proučenih samskih delavcev in mater samohranilk naraščalo, se je podjetje odločilo za gradnjo samskega doma v Stražišču, ki je bil zgrajen v začetku leta 1965. V tedaj zgrajenem samskem domu je bilo 176 ležišč, vzgojnovarstvena ustanova s kapaciteto za varstvo okrog 60 otrok, obrat družbene prehrane s kapaciteto okrog 400 obrokov dnevno in podružnica Lekarne Kranj. Varstvena ustanova je bila namenjena za varovanje otrok mater samohranilk, bivajočih v domu, ki pa se je kasneje posplošila in je koristila do zgraditve nove varstvene ustanove v Stražišču, vsem prebivalcem Stražišča.

V zadnjih letih pred letom 1965 je podjetje tudi dodelilo 63 članom kolektiva dolgoročno posojilo za gradnjo individualne stanovanjske hiše. Če upoštevamo samo stanovanjske enote in ležišča (brez zamenjav družinskih in samskih stanovanj), je podjetje v sedmih letih rešilo 854 prosilcev. V kolikor bi upoštevali še zamenjave stanovanj, za kar nimamo točne evidence, toda lahko približno omenimo, da smo v 7 letih prav gotovo rešili preko 1000 primerov. Da je podjetje v tako kratkem času zgradilo toliko stanovanj, je ogromno pripomogla zakonska sprememba v sistemu financiranja v letu 1960. Ustanovitev Občinskega stanovanjskega sklada in uvedba obveznega 4 % stanovanjskega prispevka je dala zelo pozitivne rezultate na področju stanovanjske graditve. Občinski stanovanjski sklad ni bil samo naročnik in organizator za gradnjo velikega števila stanovanj, ampak mobilizator ter spodbudnik za delovne organizacije k vlaganju ogromnih dodatnih sredstev, saj so morale delovne organizacije za pridobitev kredita iz stanovanjskega sklada za nakup stanovanj pristopiti s 50 % lastno udeležbo iz sklada skupne porabe. Pri tem pa naj omenimo še to,

Novi trakt delavskega doma — otvoritev je bila 29. novembra 1974

da so bile tedaj za ustvarjanje skladov razmere mnogo boljše, kot sedaj v zadnjih letih.

Kljub takšnemu zalaganju, pa števila prosilcev ni bilo mogoče zmanjšati na minimum, ampak je to število celo naraščalo. V čem je bil vzrok? Zaradi razvoja in širjenja industrije, naravni prirastek domačega prebivalstva mesta in okoliških vasi ni mogel več pokrivati potreb po novi delovni sili, kar je terjalo doseljevanje delovne sile od drugod iz manj razvitih krajev, predvsem iz drugih republik. Delno je povzročil pomanjkanje delovne sile tudi odhod le-te v tujino.

Tekstilni industriji in tako tudi našemu podjetju je povzročala in še povzroča težave tudi velika fluktuacija delovne sile, saj je prenekateri član kolektiva, ki smo mu rešili stanovanjski problem, kasneje pričel stremeti za večjim zaslužkom ali boljšimi delovnimi pogoji. Njihova moralna obveznost do podjetja je z leti zbledela. Največkrat je bilo tako, da nismo mogli vložiti sodnega postopka za odpoved stanovanja, če pa smo že vložili in s tožbo uspeli, so nastale težave zaradi nadaljnega ukrepanja za preselitev in razni drugi problemi. Tako se nam prošnje novih delavcev iz leta v leto kopičijo.

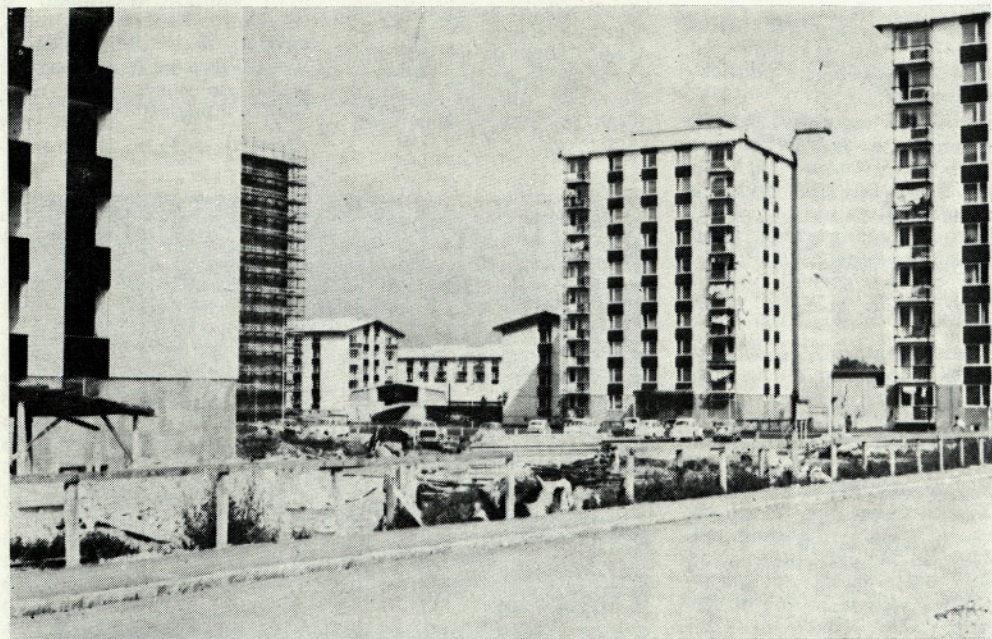
Kot smo že omenili, je bil dosežen z ustanovitvijo stanovanjskih skladov velik korak naprej v stanovanjskem gospodarstvu, toda kljub temu se je izkazalo, da takšen sistem financiranja in administrativno določene stanarine zaostaja za potrebami po stanovanjih in da ni več v skladu z doseženo stopnjo gospodarskega razvoja. Zato je bila v letu 1965 z resolucijo Zvezne skupščine in sprejetjem novega zakona o nadaljnjem razvoju stanovanjskega gospodarstva napravljena velika prelomnica v tej smeri. Uvedena je bila ekonomizacija v stanovanjskem gospodarstvu. Dan je bil podarek za zbiranje večjih sredstev od delovnih organizacij in tudi občanov, skratka, od vseh zainteresiranih za stanovanja. Delovnim ljudem je bilo omogočeno, da si z določenim % lastne udeležbe in dolgoročnim posojilom družbe pridobivajo stanovanja tudi v osebno last. Pri financiranju so glavno vlogo prevzele kreditne banke, ki so organizirale zbiranje

sredstev ter iz zbranih sredstev nudile kredite investitorjem, kupcem stanovanj v bloku in graditeljem individualnih stanovanjskih hiš.

Tem predpisom je bil prilagojen tudi naš pravilnik o delitvi stanovanj in posojil, ki je bil sprejet leta 1968. Od tedaj dalje smo pri vsaki delitvi stanovanj izdelovali dve prioritetni listi: eno za najemniška stanovanja in eno za stanovanja na odkup. Za najemniška stanovanja so po pravilniku prišli v poštev le socialno ogroženi prosilci, ostali pa so lahko z lastno udeležbo in kreditom podjetja ter banke kupili stanovanje v bloku ali pa si zgradili individualno stanovanjsko hišo. Na takšen način je podjetje do sedaj omogočilo odkup stanovanja 83 članom kolektiva. Poleg tega je v letih od 1966 do 1971 podjetje s kreditom pomagalo 392 članom kolektiva zgraditi individualno stanovanjsko hišo.

Po sprejetih predpisih v letu 1965 je bilo ustanovljeno Podjetje za stanovanjsko in komunalno gospodarstvo, ki je s 1. 1. 1966 prevzelo v gospodarjenje ves obstoječi stanovanjski fond v družbeni lastnini. Ker nizke stanarine niso več pokrivalo stroškov za redno vzdrževanje stanovanjskih hiš in nadomestitve obstoječega stanovanjskega fonda, je Stanovanjsko podjetje izvršilo revalorizacijo vseh stanovanj v družbeni lastnini. Po strukturi in kvaliteti stanovanja so bile uvedene ekonomske stanarine, ki so se delno subvencionirale iz 4 % stanovanjskega prispevka. Iz amortizacije obstoječega stanovanjskega fonda, danega v gospodarjenje Stanovanjskemu podjetju, nam to podjetje kupuje in daje na razpolago najemniška stanovanja, s katerimi rešujemo socialno ogrožene prosilce. Od leta 1966 do sedaj je bilo iz zbrane amortizacije najemniških stanovanj, last našega podjetja, kupljenih in danih nam na razpolago 26 družinskih stanovanj, ki smo jih dodelili socialno ogroženim prosilcem. Socialno ogrožene prosilce smo do sedaj reševali tudi z izpraznjenimi najemniškimi stanovanji, ki so nam jih izpraznili in dali na razpolago graditelji individualnih stanovanjskih hiš ob preselitvi v svoje hiše. Prav zaradi tega so imeli takšni graditelji stanovanjskih hiš prednost pri dodelitvi kredita za gradnjo. Na ta na-

(Nadaljevanje na 18. strani)

Podjetje je v obdobju zadnjih 30 let zgradilo 432 najemniških družinskih stanovanj in 95 na odkup (etažna stanovanja)

Stanovanjska gradnja ...

(Nadaljevanje s 17. strani)

čin smo ob veliki soudeležbi in prizadevanju graditeljev stanovanjskih hiš z manjšimi sredstvi podjetja prišli do večjega števila stanovanj, ki so nam bila prepotrebna za rešitev najbolj perečih primerov, ker podjetje ni imelo finančnih sredstev za nakup najemniških stanovanj.

Zaradi potreb po novi delovni sili in pomanjkanja samskih stanovanj, ker je bil obstoječi samski dom prenapolnjen, se je podjetje odločilo v letu 1973 za gradnjo novega trakta samskega doma v Stražišču s 96 ležišči, ki je bil zgrajen v novembru leta 1974. Tako obsega sedanji samski dom poleg VVU, podružnice Lekarne Kranj in obrata družbene prehrane skupno 272 ležišč in v novem traktu poslovne prostore za poslovalnico Ljubljanske kre-

nja za reševanje socialno ogroženih proslincev, starih ljudi in mladih družin ter subvencionira stanarine socialno ogroženim družinam, ne glede na to, kje so člani teh družin zaposleni. Ostale 3 % pa Samoupravna stanovanjska skupnost — enota za graditev stanovanj dodeljuje delovnim organizacijam — podpisnicam sporazuma, kredite za nakup stanovanj in neposredno delavcem, zaposlenim pri vlagateljih teh sredstev, kredite za dograditev individualnih stanovanjskih hiš in nakup stanovanj v organizirani blokovi gradnji.

Naše podjetje je v letu 1974 pri Samoupravni stanovanjski skupnosti že najelo prvi kredit za nakup 28 družinskih stanovanj, od katerih smo 12 stanovanj posredovali članom kolektiva, ki so na prioritetni listi za odkup sta-

Podjetje je imelo do ustanovitve Samoupravne stanovanjske skupnosti, to je do leta 1972:

— 432 družinskih najemniških stanovanj
— 179 sob z 272 ležišči v samskem domu v Stražišču

— 83 družinskih stanovanj s 85 % udeležbo podjetja, ki je kot kredit nudila članom kolektiva, da so stanovanje odkupili

— 456 članom kolektiva nudilo kredit za gradnjo individualne stanovanjske hiše.

Približna ocena oziroma sedanja vrednost vloženih sredstev do 1972. leta:

— za najemniška stanovanja v bloku	120.463.000,00
— za stanovanja na odkup etažnim lastnikom 85 % udeležba	20.750.000,00
— krediti za individualno gradnjo stanovanjskih hiš	13.450.000,00
— samski dom	14.300.000,00

Skupaj približna vrednost vloženih sredstev 168.963.000,00

Pri samoupravni stanovanjski skupnosti s posredovanjem podjetja je 85 individualnih graditeljev

dobilo kredit v skupnem znesku	3.361.000,00
Vrednost kupljenih stanovanj v letu 1974	8.953.736,00

Skupaj 181.277.736,00

Rešenih proslincev v celotnem obdobju po letu 1945 je bilo skupaj, če upoštevamo samo stanovanjske brez zamenjav 1.356, veliko proslincev pa smo rešili z zamenjavo stanovanja, saj so se nekateri po 2 ali pa celo 3-krat selili, ker so jim zaradi povečanja družine postala stanovanja pretesna.

Omembe vredno je tudi to, da smo po letu 1963 porušili 3 provizorije na Planini, 3 za obratom II in enega na Zlatem polju, in tako rešili 51 družin z dodelitvijo družinskega stanovanja v bloku.

V okviru podjetja je bila ustanovljena tudi Stanovanjska zadruga Tekstilindus, ki pa je oziroma so njeni člani zgradili le 12 stanovanjskih hiš zaradi pomanjkanja gradbenih parcel, 19 članov kolektiva pa je zgradilo stanovanjsko hišo v Stanovanjski zadrugi »Naš dom«.

Helena Francelj

Ker ni bilo mogoče zadostiti potrebam po stanovanjih, se je po letu 1960 močno razvila individualna gradnja stanovanjskih hiš; graditeljem je podjetje v veliki meri pomagalo s krediti

ditne banke — podružnice Kranj. Samski dom je sedaj že v celoti skoraj polno zaseden.

Zaradi gradnje novega trakta samskega doma, podjetje ni imelo finančnih sredstev za nakup najemniških stanovanj, zato smo iskali omenjeno možnost z dodelitvijo kredita graditeljem stanovanjskih hiš, ki so stanovali v stanovanjih podjetja.

V letu 1972 so bili ponovno sklenjeni predpisi, s katerimi je bilo stanovanjsko gospodarstvo še bolj sproščeno — osnovano na podlagi samoupravnih sporazumov — in je zelo poudarjena diferenciacija prebivalstva glede na pridobivanje in koriščenje stanovanja. V občini je bila ustanovljena Samoupravna stanovanjska skupnost. Skupščina samoupravne stanovanjske skupnosti tvorijo izvoljeni delegati vseh podpisnic sporazuma. Podpisnice sporazuma so sporazumno določile 6 % obvezni stanovanjski prispevek od brutto osebnih dohodkov, izhajajoč iz potreb po stanovanjih in možnostih gospodarskih organizacij. Od 6 % ostane 1 % podjetju za odplačevanje anuitet za kupljena stanovanja, preostalih 5 % pa se odvaja Samoupravni stanovanjski skupnosti in sicer 2 % solidarnostnemu stanovanjskemu skladu, ki s temi sredstvi kupuje najemniška stanova-

novanja, da so z 20 % lastno udeležbo in 80 % kreditom podjetja ter Samoupravne stanovanjske skupnosti odkupili stanovanje v osebno last. Ostalih 16 stanovanj pa bo podjetje v celoti plačalo z lastnimi sredstvi in kreditom Samoupravne stanovanjske skupnosti ter jih razdelilo kot najemniška stanovanja prvim po prioritetni listi za najemniška stanovanja. Tudi kredit za gradnjo individualne stanovanjske hiše je Samoupravna stanovanjska skupnost v tem obdobju že dvakrat delila delavcem podpisnic sporazuma. Pri obakratni delitvi teh posojil je naših članov kolektiva dobilo kredit za dograditev stanovanjske hiše skupno 85.

Odbor za stanovanjske zadeve je na zadnji seji že obravnaval in sprejel program stanovanjske gradnje za leto 1975/76, s katerim predvidevamo nakup ponovnih 28 stanovanj in sicer 22 najemniških, 6 stanovanj pa bomo posredovali članom kolektiva po prioritetni listi, da bodo lahko odkupili stanovanje kot etažno lastnino. Poudarjamo, da je ta program le okvirni in se lahko glede na finančne možnosti podjetja spremeni glede števila in velikosti posameznih stanovanj.

Športna dejavnost

V predhodnikih Tekstilindusa, v bivši Tiskanini in Intexu, se je športna dejavnost odvijala v okviru sindikalne organizacije. Takoj po osvoboditvi, ko je bila domovina še razrušena, so delovni ljudje začutili, da je treba svoj prosti čas nameniti rekreaciji in športu, posebno še, ker omenjena dejavnost združuje delovne ljudi za skupne akcije.

V intexu je bil pobudnik in organizator športne dejavnosti Vlado Martelanc in ožji odbor, v katerem so sodelovali: Milka Hladnik, Marica Kovačič, Ivo Kovačič, ing. Dekleva in ostali. Najbolj razgibana športna dejavnost je bila od leta 1947 do leta 1953. Že jeseni 1945 se je organiziral nogometni team, v katerem so bili kasnejši popularni nogometaši v kranjskem nogometnem klubu Korotan. Poleg nogometa je bila izredno popularna odbojka, plavanje, kegljanje in šah.

Nogometno moštvo je bilo izredno aktivno, saj je med takratnimi tekmovalci med tovarnami v kranjskem okraju segalo vedno po prvih mestih.

Odbojko so člani Intexa razvijali bolj za rekreacijo, igrišče pa so imeli v gozdčku za tovarno.

Posebno razgibano je bilo plavanje, saj je imel takratni Intex lastni bazen s toplo vodo, ki je bil med prvimi v Kranju. Organizator plavalcev je bil tovariš Janez Hladnik. Omenjeni bazen je več kot pet let koristil plavalni klub Triglav za svoje treninge.

Tudi kegljanje je bilo izredno popularno, saj je v Intexu bilo zgrajeno prvo dvostezno kegljišče v Kranju v stari stavbi današnje Konfekcije Triglav in je kasneje služilo še kegljaškemu klubu v Kranju za treninge in tekmovalna. Poleg medsebojnih srečanj so kegljači organizirali tudi dve mednarodni tekmi. Najbolj aktivni so bili Martelanc, Joža Turk (današnji državni reprezentant), Pucelj, Slokan, Teran in Hladnik. Kegljaških treningov se je

vedno udeleževalo 20 moških članov in 10 žensk.

V šahu so sodelovali na sindikalnih turnirjih občine Kranj. Na sedem do štiri najst dni so imeli igralne popoldneve, kjer so se pomerili med seboj in se pripravljali za tekmovale turnirje.

V športni dejavnosti v Intexu je sodelovalo skupno petdeset delavcev, kar je za takratne razmere razmeroma veliko. Športniki so bili izredno aktivni ob državnih, republiških in občinskih praznikih, saj so organizirali vrsto medsebojnih srečanj — v počastitev le-teh.

Po letu 1953 so se aktivni športniki v Intexu vključili v takrat ustanovljajoče se kranjske klube, zato je športna dejavnost v okviru podjetja nekoliko zamrla.

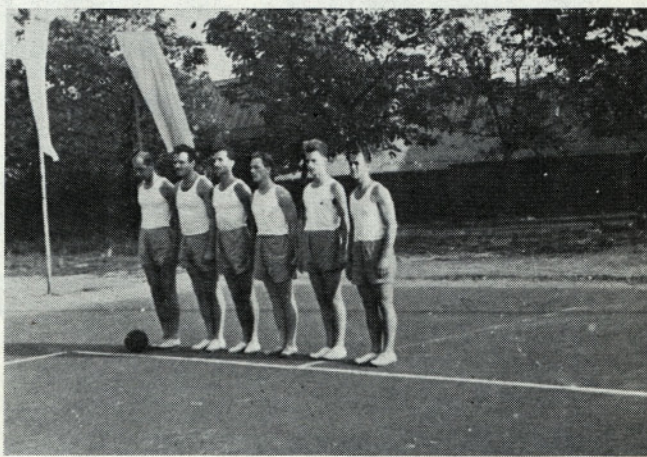
V Tiskanini se je takoj po osvoboditvi ustanovila odbojarska sekcija, katere pobudnika sta bila Tone Virnik in Vid Pogačnik. Igrišče je bilo zgrajeno poleg stanovanjske stavbe Tiskanine, na prostoru, kjer so danes pisarniški prostori finačnega sektorja. Posebno aktivni v odbojarski sekciji so bili: Virnik, Pogačnik, Ovin, Tomažin in drugi. Večkrat so prirejali srečanja z drugimi klubi v Sloveniji, bili pa so tudi prvaki na republiškem sindikalnem prvenstvu.

Posebno popularno je bilo tekmovalanje v balinanju, kjer so se stalno merila moštva med obrati.

Po osvoboditvi se je kmalu ustanovila strelska družina »Jože Jereb«, imenovana po znanem partizanu, nekdanjem delavcu našega podjetja. Strelska družina je sodelovala na vseh pomembnih tekmovaljih v občinskih in republiškem merilu, redno pa je sodelovala na tekmovaljih ob počastitvi državnih praznikov. Vodja strelske družine je bil takoj po osvoboditvi Franc Kordež, kasneje je prevzel vodstvo družine Peter Jenko, nato Tine Sušnik, sedaj pa jo vodi Drago Novak. Naša strelska družina se je redno udeleževala strelskih tekstiliad. Eno od teh tekstiliad je organizirala tudi Tiskanina. Na njej je tekmovalo preko 150 strelk in strelcev. Na vseh tekmovaljih so dosegli naši strelci lepe uspehe, za kar so bili nagrajeni s priznanji, tako ekipno kot posamično.

Smučarska sekcija se je razvila po letu 1955, ko so člani BPT Tržič organizirali prvo zimsko tekstiliado v smučanju. Pobudnik in ustanovitelj je še danes aktivni športni delavec Ivo Jereb. Od takrat do danes so se naši smučarji udeležili vseh 17 tek-

(Nadaljevanje na 19. strani)

Odbojarska ekipa Tiskanine, vrsto let po vojni zelo uspešna celo v slovenskem merilu

Športna dejavnost ...

(Nadaljevanje z 18. strani)

stiliad in občinskih prvenstev v okviru občine Kranj. Po združitvi Tiskanine in In-

no še takrat, ko je bilo zgrajeno novo tristezno kegljišče športnega kluba Triglav. Pobudnik in organizator tekmo-

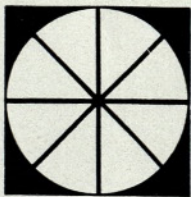
Nogometna ekipa Intexa v letu 1949

texa v letu 1961 se je smučarska sekcija še bolj okrepila in posamezniki so zasedli v svojih disciplinah tudi prva mesta, kot Marina Križaj, Pavel Bajt, Ivo Jereb. Ekipno so bili najboljši drugi na šesti tekstiliadi leta 1962. Na vseh ostalih tekstiliadah pa so se ekipno uvrstili vedno v prvi tretjini.

Tudi kegljači s bili že za časa Tiskanine aktivni, poseb-

vanj je bil Janez Rajgelj. Po združitvi so se priključili kegljači bivšega Intexa in družno so zastopali barve Tekstilindusa na vseh pomembnih tekmovanjih. Posebne uspehe so dosegli in dosejajo kegljači Vlado Martelanc, Cvetka Čadež, Miro Jenkole, Marinka Farčnik. Vodja kegljaške sekcije so bili Vlado Martelanc, Franc Škrab, Vinko Cvirn in Joža Zvršen.

Nogometna sekcija je v bivši Tiskanini vso pozornost posvečala vsakoletnemu tekmovanju »debeli — suhi«, ki je trajalo 6 let zaporedoma. Na omenjena srečanja je prišlo ogromno gledalcev Tiskanine, ki so se dodobra nasmejali borbi med gibčnimi suhci in debelimi tekmovalci. Posebno

popularen med suhci je bil golman Tejč. Med podjetji so bila nekaj časa tradicionalna nogometna srečanja med MTT Maribor in Tiskanino, ki so se prekinila in z BPT Trzič, ki so organizirana še

danes v počastitev prvomajskega praznika.

V Tekstilindusu se je nogometna dejavnost v zadnjih letih izredno razvila, posebno srečanja med delovnimi enotami in tekmovanja v okviru letnih športnih iger ObSS Kranj v malem nogometu. Zadnja tri leta so dosegli v kranjski občini prvo mesto. Poleg tekmovanj med delovnimi enotami, organizirajo same delovne enote medsebojna srečanja med posamezniki in oddelki.

Tudi šahisti Tiskanine so bili vsa leta izredno aktivni, saj so se udeleževali vseh pomembnih srečanj v republiškem in občinskem merilu. Po združitvi so se tradicionalna tekmovanja nadaljevala, pod vodstvom tov. Podgornika. Posebno aktivni šahisti so še vedno Adolf Podgornik, Franc Škrab, Jure Belančič.

Ostali športi kot plavanje, košarka, roket, vaterpolo in namizni tenis, so zaživel

Vlado Martelanc — aktivni športnik skozi vseh 30 let

v zadnjih letih, kjer so viden uspeh dosegli košarkaši (drugo mesto v okviru občine Kranj leta 1947) in plavalke (prvo mesto leta 1973).

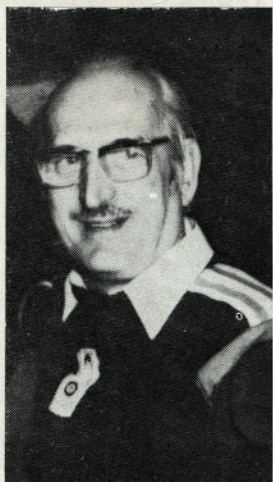
Mentorji in organizatorji športne dejavnosti so bili v Tiskanini in združenem podjetju tov. Kočar, Gunčar, Kavčič, Škrab, Javornik, Jereb in Omejc.

Ob organiziranju športne dejavnosti je vedno dajala vso podporo sindikalna organizacija in vodstvo podjetja, ki je s finančnimi dotacijami zagotovilo obstoj in razvijanje le-te.

Marjan Mesec, naš državni reprezentant v smučarskih poletih; predolg bi bil seznam vseh njegovih uspehov

Ivo Jereb

S športno dejavnostjo po vojni v našem podjetju je tesno povezano ime IVO JEREB. Vseskozi od leta 1947 dalje, ko se je zaposlil v našem podjetju, je bil Ivo pobudnik in mentor športnega in rekreativnega življenja. Kot priznan smučarski delavec v Kranju je tudi v našem podjetju formiral smučarsko ekipo, ki je skozi vsa leta tekmovala na pomembnejših republiških in občinskih tekmovanjih. Vseskozi je stremel za tem, da so se v športne vrste vključili mladi delavci, tako da je ekipe v raznih športih vedno pomlajeval. Sodeloval je pri organizaciji vseh pomembnih tekmovanj, ki jih je prirejalo naše podjetje in vseskozi skrbel, da je organizacija potekala brezhibno.

Prav letos, ko praznujemo 30. obletnico osvoboditve, odhaja Ivo v zasluženi pokoj, zato mu športniki Tekstilindusa želimo veliko zdravja in sreče, da bi v jeseni svojega življenja še vedno aktivno spremljal in se ukvarjal s športno dejavnostjo.

A. O.

Kulturno-umetniška dejavnost

Po osvoboditvi sta se močno dopolnjevali športna in kulturno-umetniška dejavnost. Organizatorji tako ene kot druge so bili vedno eni in isti delavci. V bivšem Intexu se je posebno razvila dramska skupina, ki je uprizorila za člane kolektiva Borove Raztrgance. Z omenjenim delom so gostovali tudi na podeželju, kot v Predvoru, Jezerskem, Šenčurju in Besnici. Njihove predstave so bile vedno dobro obiskane. Pri dramskih stvaritvah je sodelovalo okoli 30 delavcev.

Takratni Intex je imel tudi svojo godbo na pihala in pevski zbor pod vodstvom Zdenka Motel, ki sta delovala od leta 1946 do 1953.

V Tiskanini se je kmalu po osvoboditvi ustanovil glasbeni ansambel, za katerega je kupilo podjetje vsa potrebna glasbila. Ansambel je vodil tovariš Franc Zagoričnik, mojster v tkalnici. Ansambel je nastopal na raznih sindikalnih prireditvah in mitingih.

Posebno popularna je bila folklorna skupina narodnih plesov, ki je nastopala na vseh pomembnih prireditvah pod vodstvom tovariša Mihe Cegnarja.

V zadnjih letih je kulturno-umetniška dejavnost zamrla, zato bo treba ponovno razmisliti o formiranju novih skupin, saj le-to združuje delovne ljudi.

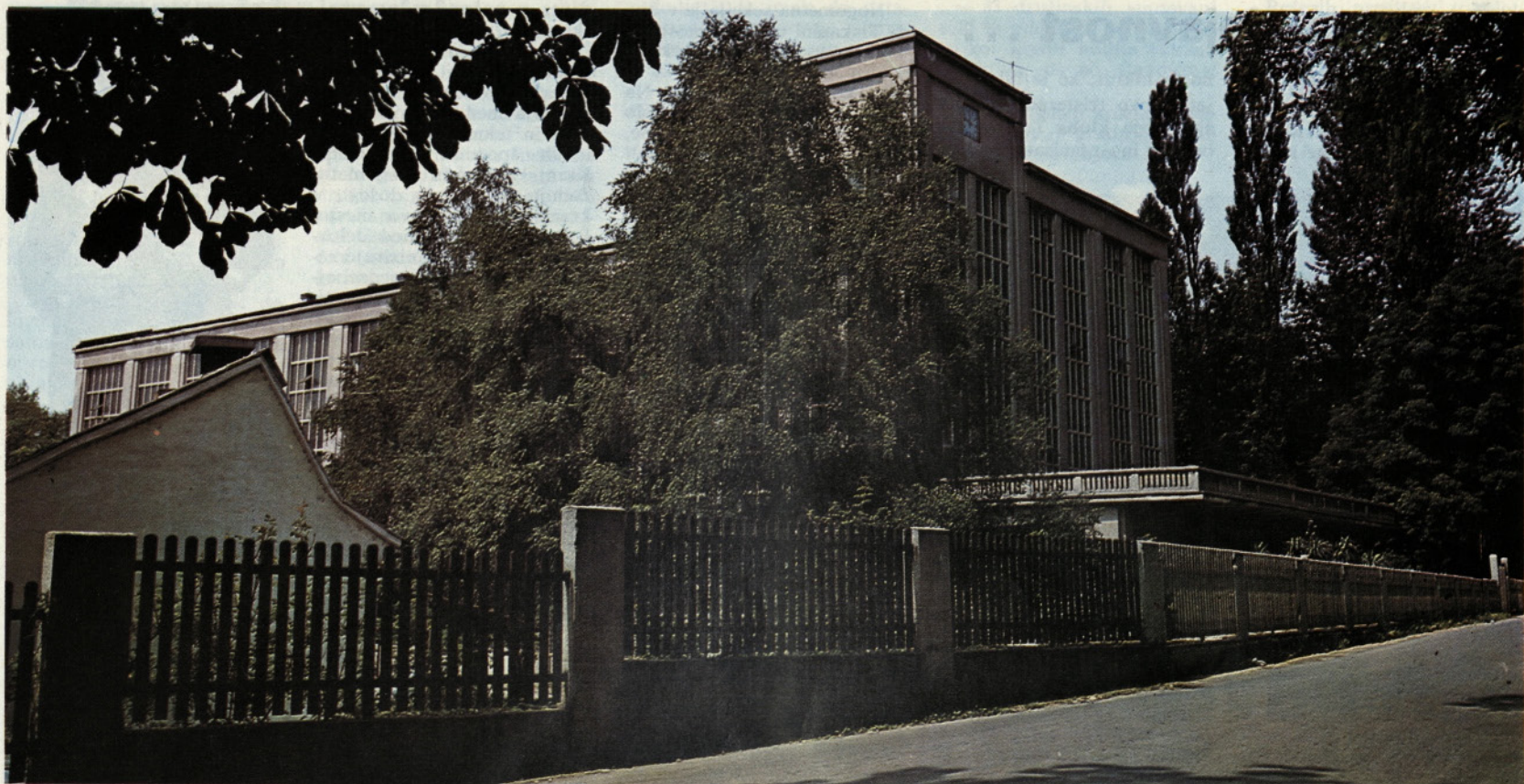
Ce se še enkrat ozremo nazaj, ugotovimo, da je bila športna dejavnost v okviru sindikalne organizacije in kulturno-umetniška dejavnost vseskozi aktivna in imela pred seboj cilj, združevati delavce v tistih športih, ki so imeli za cilj delavca razvedriti in ga pripraviti za nove delovne dolžnosti. V imenu športne komisije bi na tem mestu izrekel zahvalo še vedno aktivnim športnim delavcem in nosilec športne dejavnosti tov. Ivo Jerebu, Vladu Martelancu, Francu Škrabu, Adolfu Podgorniku in predsedniku sindikalne organizacije Tekstilindusa tov.

Francu Isteniču ter vsem ostalim, ki niso imenovani, a so vseeno pripomogli, da je bila športna dejavnost vedno uspešna in popularna med delovnimi ljudmi.

A. O.

TEKSTILEC — glasilo delovnega kolektiva Tekstilindus Kranj — Ureja: glavni in odgovorni urednik Katarina Smodej in odbor za informiranje, ki ga sestavljajo: Metka Friškovec — predsednik, Peter Jekovec — podpredsednik, in člani: Ivica Koblar, Slavka Rojina, Pavla Blažič, Alenka ing. Letinič in Krista Mauser. Tisk: GP »Gorenjski tisk« v Kranju. Oproščen prometnega davka po pristojnem mnenju štev.: 421-1/72

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

*S ponosom se lahko ozremo na prehojeno pot
in si čestitamo ob doseženih uspehih*

